

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

TÜRKMEN DİYALEKTOLOJİSİ: AŞKABAT ŞEHİR AĞZI

Merve Nur KAYA

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

TÜRKMEN DİYALEKTOLOJİSİ: AŞKABAT ŞEHİR AĞZI

Merve Nur KAYA

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

TEŞEKKÜR

Bu çalıőmamın hazırlanma sürecinde bana yol gösteren ve sabırla tezimi yazmamda yardımcı olan kıymetli hocam ve tez danışmanım Sema ASLAN DEMİR'e teőekkürü bir borç bilirim.

Bana olan güvenleri ve destekleri ile hayatıma ışık olan annem Fatma KAYA'ya ve ayrıca alan araőtırmamda her zaman yanımda olan babam Arif KAYA'ya sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

KAYA, Merve Nur. *Türkmen Diyalektolojisi: Aşkabat Şehir Ağzı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

Oğuz grubu Türk yazı dillerinden Türkmenceye ait Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dönemine kadar çok fazla diyalektoloji çalışması bulunmamaktadır. SSCB döneminin imkanlarıyla birlikte Türkmen dili ve diyalektolojisi adına birçok kayda değer çalışma yapılmıştır. Özellikle diyalektoloji çalışmaları için kurulan dil ve edebiyat enstitüleriyle birlikte çeşitli alan araştırmaları düzenlenmiş ve toplanan malzemeler çalışmaların konusunu oluşturmuştur. Son 20 yıldır Türkmen diyalektolojisi konusunda aktif çalışmalar bulunmamaktadır. Yapılan diyalektoloji çalışmalarına ek olarak, bu çalışma Türkmen diyalektolojisini diglossia, dil ilişkileri ve kod kopyalama konularında ele almayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmada, Türkmenistan'ın Aşkabat şehrine gidilerek mülakat yoluyla metinler derlenmiştir. Derlenen metinlerin transkripsiyonu yapılmıştır. Derlenen metinler diglossia, dil ilişkileri ve kod kopyalama başlıkları altında incelenmiştir. Türkmencenin standart dili, Ahal vilayeti Teke ağzına yani Aşkabat konuşmasına dayalıdır. Derlenen metinlerde dikkat çeken durum yazı dili ve ölçünlü konuşma dili arasındaki ileri derecede sesbilimsel farklılıklardır. Burada bir bölümde bu farklılıklar gösterilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda derlenen metinlerde kod kopyalama örneklerine rastlanmaktadır. Konuyla ilgili olarak, metinlerde görülen kod kopyalama örnekleri Lars Johanson'un kod kopyalama modeliyle değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Türkmence, Türkmen Diyalektolojisi, Diglossia, Dil İlişkileri, Kod Kopyalama.

ABSTRACT

KAYA, Merve Nur. *Dialectology Of Turkmen Language: Ashgabat City Dialect*, Master's Thesis, Ankara, 2020.

Until the period of the Union of Soviet Socialist Republics, there were not many dialectological studies of the Turkmen language, which belongs to the Oghuz group of the Turkic languages. Thanks to the opportunities available in the USSR period, many remarkable studies have been carried out Turkmen language and dialectology. Various fieldwork were organized, especially for dialectology studies and the materials collected were the subject of the studies, thanks to the languages and literature institutes. There are no active studies on dialectology of Turkmen language for the last 20 years. In addition to the dialectology studies carried out, this study aims to investigate the dialectology of Turkmen language in topics of diglossia, language contact and code copying.

In this study, texts were compiled through an interview by going to Ashgabat city of Turkmenistan. The compiled texts have been transcribed. This texts have been examined under the topics of diglossia, language contact and code copying. The standard language of Turkmen is based on the Teke dialect of Ahal province, that is, Ashgabat speech. The striking situation in the compiled texts is the high level of phonological differences between the written and the spoken languages. In this study these differences are tried to be shown in a section. There are also examples of code copying in the compiled texts. Regarding the subject, code copying was evaluated according to Lars Johanson's code copying model.

Keywords

Turkmen, Dialectology of Turkmen Language, Diglossia, Language Contacts, Code Copying.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
FONETİK İŞARETLER.....	x
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	5
DİYALEKTOLOJİNİN TANIMI VE ŞEHİR DİYALEKTOLOJİSİ	5
1.1. Türkmen Diyalektolojisi.....	8
1.2. Türkmen Diyalektlerinin Sınıflandırılması	9
1.2.1. Diyalektlerin Tarihi–Etnik Unsurlara Göre (Boylara Göre) Sınıflandırılması	9
1.2.2. Diyalektlerin Bölgelere Göre Sınıflandırılması	10
1.2.3. Diyalektlerin Dil Özelliklerine Göre Sınıflandırılması.....	11
1.3. SSCB Öncesi Dönemde Türkmen Diyalektolojisi Üzerine Yapılan Çalışmalar	12
1.4. SSCB Döneminde Türkmen Diyalektolojisi Üzerine Yapılan Çalışmalar	13
2. BÖLÜM.....	16
TÜRKMENÇE DİGLOSİK BİR DİL MİDİR?.....	16

2.1. Aşkabat Şehir Ağzında Ölçünlü Konuşma Dili ve Yazı Dili Arasındaki Sesbilimsel Farklılıklar.....	17
2.2. Genel Kabullerle Diglossia	20
2.3. Klasik Diglossia ve Genişletilmiş Diglossia.....	25
2.4. Okuryazarlık ve Diglossia	26
2.5. Türkmençe Diglosik Bir Dil mi?.....	26
3. BÖLÜM.....	32
DİL İLİŞKİLERİ VE AŞKABAT ŞEHİR AĞZININ DURUMU	32
3.1. Sovyetler Birliği'nde Dil Politikaları ve Türkmenistan'ın Durumu	33
3.2. Kod Kopyalama (Code Copying)	38
3.2.1. Genel Kopyalar.....	39
3.2.2. Seçilmiş Kopyalar	40
3.2.3. Karışık Kopya	42
3.3. Derlenen Aşkabat Şehir Ağzı Metinlerinde Kod Kopyalama.....	42
4. BÖLÜM.....	48
4.1. Aşkabat Şehir Ağzından Derlenen Metinler	48
4.2. Metinler Sözlüğü.....	84
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA	102
EK 1. TÜRKÇE TEZ ORJİNALLİK RAPORU	107
EK 2. İNGİLİZCE TEZ ORJİNALLİK RAPORU.....	108
EK 3. ETİK KOMİSYON İZİNİ.....	109

KISALTMALAR DİZİNİ

ayr. bk.	ayrıca bakınız
bkz.	bakınız
M	Metin
Tkm.	Türkmençe
TTü.	Türkiye Türkçesi
VH	Vatan Haberleri (Watan Habarlary)
vb.	ve benzeri
Rus.	Rusça

FONETİK İŞARETLER

: ünlü uzunluklarını gösterir.

Ä ä : a ~ e arası uzun ünlü

Ï ï : ı

ı̇ : ı ~ i arası ünlü

ĵ : c

Č č : Ç ç

Ġ : cümle başı artdamak g'si

ğ̇ : sözcük başı artdamak g'si

γ : sözcük ortası artdamak g'si

Ĥ ĥ : mahal, bahar gibi Farsça sözcüklerde kullanılan boğazsıl artdamak h'si

ǰ : j

Q q : artdamak k'sı

ŋ : nazal n

Θ θ : peltek s, dişler arası sızıcı s

Š š : Ş ş

W w : çift dudak v'si

ð : peltek z, dişler arası sızıcı z

GİRİŞ

Ağız, aynı kökenden geldiği üst sistem durumundaki standart bir dile bağlı, doğal olarak ortaya çıkmış; aile ve dost çevresinde, iş yerlerinde; okuryazarlığı az, bulunduğu bölgeden uzun süre ayrı kalmamış insanlarca sözlü iletişimde dilin başka türüyle karşı karşıya gelme oranına göre değişen biçimde kullanılan, resmî ortamlarda kullanılmasından kaçınılan, yazılı bir gelenek oluşturmamış, iletişim alanı sınırlı, bağlı bulunduğu üst sistemden dilin her alanında karşılıklı anlaşmanın korunacağı oranda ayrılabilen; prestiji standart dile göre daha az olan yerel konuşma biçimleridir (Demir 2002: 113-114).

Bu çalışmanın konusunu Aşkabat şehir ağzından derlenen metinlerden hareketle diglossia, dil ilişkileri ve kod kopyalama gibi dilbilimsel olgular oluşturmaktadır. Bu çalışma çerçevesinde Türkmencenin standart diline temel oluşturan Teke diyalektinin konuşulduğu Aşkabat şehrinde alan araştırması yapılmış ve dil verisi derlenmiştir. Aşkabat şehir ağızı Türkmencenin standart diline temel oluşturmaktadır. Derlenen verilerde, ölçünlü konuşma dili olan Aşkabat şehir ağızı ile Türkmen yazı dili arasında sesbilimsel düzeyde dikkate değer farklılıklar gözlenmiştir. Burada bu farklılıklar üzerinden Aşkabat şehir ağızı temelinde derlenen metinler bağlamında yazı dili ve ölçünlü konuşma dili arasındaki farklar belirlenmeye çalışılmış ve diglossia bağlamında tartışılmıştır. Bu çalışmada 'ölçünlü konuşma dili' ile kastedilen Aşkabat şehir ağızıdır. Bu ağız televizyon programları, eğitim kurumları, bürokratik çevre vb. bir standart dilin kullanılması beklenen bütün prestijli ortamlarda konuşulmaktadır. Derlenen dil verilerindeki Türkmence-Rusça ve Türkmence-Türkçe dil ilişkilerine bağlı üretimler eş zamanlı bakış açısıyla betimlenmiştir. Dil ilişkilerine dayalı bu betimleme, Lars Johanson'un Türk dil ilişkilerinin incelenmesinde kullanılmak üzere 1992 yılında yayımlanan *Strukturelle Faktoren in türkischen Spachkontakten (Türk Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler)* eserinde geliştirdiği *Kod Kopyalama Modeline* göre yapılmıştır.

SSCB döneminden önce İ. N. Berezin İran topraklarının Astrabat bölgesinde yaşayan Türkmenlerin dili hakkında çalışmalar yapmış, çalışmalarını 1845 ve 1848 yıllarında yayımlamıştır. Yine N. İ. İlminskiy, Türkmen dili ve diyalektleri hakkında birçok çalışma yapmıştır. S. A. Agabekov'un 1904 yılında yayımlanan *Uçebnik Tyurkmenskogo Nareçiya s Prilojeniyem Sbornika Poslovits i Pogovorok Tyurkmen Zakaspiyskoy Oblasti* adlı eserinde Türkmence sözcüklerin transkripsiyonu Kiril alfabesine göre yapılmaya çalışılmıştır (Amansariyev 1970: 41). Bu durumda sözcüklerin söyleyişleri doğru verilememiştir. A. N. Samoyloviç 1902 ve 1908 yılları arasında üç kez Orta Asya'ya seyahat etmiş ve Türkmen dili, diyalektleri ve edebiyatı ile tanışmıştır. Bu gezilerinden yola çıkarak çeşitli makaleler yazmıştır (Şahin 2011: 326).

Türkmençenin diyalektleri ağırlıklı olarak SSCB döneminde çalışılmıştır. Bu dönemde Türkmen Kültür Enstitüsünün kurulmasıyla birlikte alan araştırmalarına ağırlık verilmiş, araştırmalarda toplanan veriler incelenerek, çeşitli monografiler hâlinde yayımlanmıştır (bkz. Potseluyevski 1934, Maşakov 1949, Atacanov 1958, Şamıradov 1960, Çörliev 1964, Maviyev 1987 vb.).

Dil dokümantasyonu ve ağız çalışmaları Türkoloji alanı için her zaman önemli bir yer tutmaktadır. Türkmen diyalektolojisi çalışmaları 20. yüzyılda ivme kazanmıştır. Rus Türkologlar ve Türkmen dilciler ekip çalışması yaparak, SSCB döneminde alan araştırmaları düzenlemişlerdir. 21. yüzyılda, özellikle son 20 yıldır Türkmen diyalektolojisi konusunda aktif çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu çalışmanın amaçlarından biri Aşkabat şehir ağızından dil verisi derleyerek Türkmen diyalektolojisine katkıda bulunmaktır. Çalışmanın asıl amacı Aşkabat şehir merkezinden derlenen metinlere bağlı olarak diglossia ve kod kopyalama gibi dilbilimsel olgular bağlamında inceleme yapılması ve Türkmen diyalektolojisi alanına katkı sağlamasıdır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda verilmiş olan araştırma soruları ortaya çıkmıştır:

1. Aşkabat şehir ağızına dair dil verileri nelerdir?

2. Ölçünlü konuşma dili ve yazı dili arasında hangi farklılıklar bulunmaktadır ve bu farklılıklar bağlamında Türkmençe için diglosik bir dildir denebilir mi?
3. Derlenen dil verilerinden hareketle Türkmençe-Rusça ve Türkmençe-Türkçe dil ilişkilerinin durumu nedir?

Tezin konusunu oluşturan Aşkabat şehir ağı için öncelikle 10 Temmuz 2018 – 21 Temmuz 2018 tarihleri arasında Türkmenistan'ın başkenti Aşkabat'a gidilmiştir. Aşkabat şehir merkezinde yaşayan Türkmenlerle görüşülerek mülakat yöntemiyle açık gözlem ile ses kaydı yapılarak veri toplanmıştır. Kayıt için cep telefonunda bulunan ses kayıt programından yararlanılmıştır. Derleme amacıyla gidilen bölgede 10 gün boyunca farklı kaynak kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Toplamda 25 ile 54 yaşları arasında, eğitim durumları ilkokul mezunundan üniversite mezununa kadar değişen, 15 kadın ve 8 erkek kaynak kişiyle görüşülmüştür. Toplanan verilerin transkripsiyonu yapılmış ve transkripsiyonun sonuna metin sözlüğü eklenmiştir. Yapılan bütün kayıtlar saklanmaktadır. Derlenen malzemelerin hepsi yazıya geçirilmemiş, sadece 9 ses kaydı yazıya geçirilmiştir. Derleme çerçevesinde anlık konuşmalar ve yönlendirilmiş kayıtlar yapılmıştır. Bu amaçla derlemede standart sorular sorulmamış, kaynak kişilerin tahsil durumu, mesleği gibi unsurlar değerlendirilerek, evlilik, halk hikayeleri, gelenek görenekler gibi, en fazla hangi konuda malzeme derlenebilirse o konu hakkında sorular sorulmuş, malzeme derlenmiştir. Derlenen metinlerin transkripsiyonunda Uluslararası Fonetik Alfabe (IPA) kullanılmıştır. Metinler yazıya geçirilirken ortamdaki kaynaklı anlaşılmayan veya duyulamayan sözcükler /.../ ile gösterilmiştir.

Transkripsiyonu yapılan metinler bağlamında diyalektoloji, diglossia ve dil ilişkileri hakkında okumalar yapılmıştır. Özellikle SSCB döneminde Türkmenistan'da yapılan diyalektoloji çalışmaları ve Lars Johanson'un Nurettin Demir tarafından 2007 yılında Türkçeye çevrilen *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler* adlı eseri tez için önemli kaynaklar olmuştur.

Standart Türkmençeye kaynaklık eden Ahal vilayetinin Teke ağızı yani Aşkabat şehir ağızı incelendiğinde, ölçünlü konuşma dili ve yazı dili arasında önemli sesbilimsel farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu ağız televizyon programları, eğitim kurumları, bürokratik çevre vb. bir standart dilin kullanılması beklenen bütün prestijli ortamlarda konuşulmaktadır. Ancak konuşma dilinde bulunan çeşitli sesbilimsel özellikler yazıda temsil edilmemektedir. Bu da konuşma dili ile yazı dili arasında belirli derecede farklılık oluşturmaktadır. Çalışmada, konuşma dili ve yazı dili arasındaki bu farklılıklar ortaya konarak “Türkmençe diglosik bir dil midir?” sorusuna yanıt aranacaktır.

Türkmençe SSCB döneminde uygulanan dil politikalarıyla Rusça ve günümüzde Türkçe ile ileri derecede etkileşim içerisinde olmuştur. Bu etkileşim sonuçları derlenen metinlerden hareketle kod kopyalama başlığı altında incelenecektir.

Bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde *diyalektoloji* tanımlanmış, SSCB öncesi dönemde ve SSCB döneminde *Türkmen diyalektolojisi üzerine yapılan çalışmalar* hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde derlenen metinler bağlamında ölçünlü konuşma dili ve yazı dili arasındaki sesbilimsel farklılıklara dikkat çekilmiş ve *Türkmençe diglosik bir dil midir* sorusuna yanıt aranmıştır. Üçüncü bölümde dil ilişkileri kapsamında Lars Johanson'un 1992 ve 2008 tarihli çalışmalarında üzerinde durduğu *Kod Kopyalama Modeline* göre derlenen metinler üzerinden inceleme yapılmıştır. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise Aşkabat'tan derlenen metinlerin *transkripsiyonu* yapılmış ve *metin sözlüğü* hazırlanmıştır.

1. BÖLÜM

DİYALEKTOLOJİNİN TANIMI VE ŞEHİR DİYALEKTOLOJİSİ

Diyalektoloji, yazı dili dışında kalan konuşma biçimlerinin bilimsel olarak incelenmesidir (Akar 2018: 610). Dilbilimin bir alt alanı olan diyalektoloji, dil değişkelerini veya bir dilin bölgesel bir varyasyonunu fonolojik, dilbilgisel ve leksikal özelliklerine dayalı olarak incelemektedir. Diyalektoloji, açıkça, ağız/diyalekt üzerine yapılan çalışmadır. “Diyalekt” kelimesinin kökeni Klasik Yunanca'daki “dialektos” sözcüğünden gelmekte olup başlangıçta söylem, konuşma veya konuşma biçimine atıfta bulunmuş ve daha sonra bir dilin bölgesel çeşitliliği anlamına gelmiştir (Hickey 2018: 23).

Diyalektoloji, dilin leksikal ve yapısal bileşenlerindeki değişimlerin çalışılmasıdır. Genellikle kırsal alanlarda, coğrafi çeşitliliğin incelenmesi ile ilişkilidir. Bugün esas olarak sosyal çeşitliliğe ve kentsel alanlara odaklanan çok sayıda diyalektoloji çalışması bulunmaktadır (Malmkjær 2010: 127).

Diyalektoloji, eşzamanlı diyalektoloji ve artzamanlı/tarihsel diyalektoloji olarak ikiye ayrılmaktadır. Eşzamanlı diyalektoloji coğrafi olarak bitişik dil çeşitlerinin eşzamanlı dilbilimsel yakınlığını incelemektedir. Artzamanlı veya tarihsel diyalektoloji biçim, anlam ve yapıdaki mevcut değişime yol açan dilin evrimi ve yayılma süreçlerini sosyo-tarihsel rekonstrüksiyon ile tanımlamakta ve açıklamaktadır (Lafkioui 2020: 104). Modern diyalektologlar genellikle dilbilimci olarak eğitilmekte ve birçoğu fonoloji, sözdizimi veya diğer dallarla ilgili literatüre ve diyalektoloji çalışmalarına katkıda bulunmaktadır (Chambers,Trudgill 2004: 32).

Avrupa'da 18. yüzyılda gelişen karşılaştırmalı dilbilim ve folklor çalışmalarıyla birlikte araştırmacıların dikkatlerini konuşma dilleri çekmiş ve böylece diyalektoloji çalışmalarının ilk adımı atılmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde ağız

atlasları oluşturulmaya başlanmıştır. Diyalektolojinin dil bilimi alanında yer bulmasında, Labov'un Amerika'nın kuzeydoğusunda bulunan Martha's Vineyard adlı küçük bir adada gerçekleştirdiği 1963 tarihli çalışması bir kilometre taşı olarak düşünülmektedir (Çalışkan 2018: 13). Türkiye'de 1940'lı yıllarda Ahmet Caferoğlu'nun ağız derlemeleri ve üzerine yazdığı makaleler ile yerli araştırmacıların diyalektoloji çalışmaları da başlamıştır (Akar 2006: 39).

Diyalektolojinin temel kavramı olan *diyalekt* yani *ağız* kelimesinin tanımı da önemlidir. Her doğal dilin çeşitli nedenlerle ortaya çıkmış varyantları bulunmaktadır. Bu varyantlar yani *ağızlar*, yaygın görüşe göre daha çok kırsal kesimde, o bölgede doğup büyümüş, bulunduğu bölge dışına çok fazla çıkmamış, okuryazarlığı olmayan veya eğitim seviyesi düşük kimseler tarafından konuşulan varyantlardır. Prestiji standart dile göre daha azdır ve resmî alanlarda kullanılmaz, eğitim kurumlarında öğretilmez. İşlev alanı standart dile göre daha azdır. Ağızlar öncelikle konuşulan biçimlerdir ancak yazı dilinde de karşımıza çıkmaktadırlar (Demir 2002: 114). Ağız için yapılan diğer tanımlar için bkz. Banguoğlu 1986, Çatıkkaş 2001, Doğan 2001, Ergin 1998, Hudson 1996 ve Korkmaz 1992.

Ağız farklılıklarına, birbirini izleyen iki güç neden olmaktadır: dil değişimi ve konuşma topluluklarının genişlemesi. Dil değişimi tüm konuşma topluluklarında kesintisiz bir süreçtir. Tarihsel dilbilimin aksiyomlarından biri tüm dillerin sürekli değişimidir. Topluluklar küçük kaldığı sürece, dil değişimleri topluluğun tümü tarafından benimsenebilir, reddedilebilir veya dil değişimleri yalnızca sosyal farklılaşma gösterebilir. Bununla birlikte, bir konuşma topluluğu bir bölgede yeterince genişlediğinde, üyeler arasındaki değişimleri yayan kişilerarası iletişim ağı bozulmaktadır: uzak mesafe veya dağlar, su kütleleri gibi fiziksel engeller ve bazen de kültürel, ekonomik veya sosyal koşullar, değişimin tüm topluluk içinde eşit olarak dağılmasını imkansız hale getirmektedir. Sonunda, dağınık veya kısmen dağınık değişimlerin kümelenmesi, bir bölgedeki topluluk üyelerinin diğer bölgelerdeki insanların kendi dillerinin farklı bir sürümünü konuştuğunu

fark etmelerine neden olmaktadır: buna *diyalekt/ağız* denmektedir (Boberg, Nerbonne ve Watt: 2018: 1).

Ağızlar bir kerelik sözlü dilsel davranışlardır. Bir ağzın yok olmasıyla o ağızla üretilmiş bilgi geri döndürülemez bir biçimde yok olmaktadır. Türkçe konuşanların yüzyıllar içerisinde biriktirmiş olduğu bilginin kayıt altına alınması için ağızların dokümantasyonu büyük önem taşımaktadır (Demir, 2009). Yazma, ses kaydı, film, video çekimleri yöntemleriyle bu sözlü dilsel davranışlar kaydedilerek, tekrarlanabilir ve kontrol edilebilir duruma getirilebilmektedir (Demir, 2020).

Geleneksel olarak ilk diyalektoloji çalışmaları kırsal alanlarda yapılmıştır. Bu durum kasaba ve şehirlerde yaşayan konuşma biçimlerinin neredeyse tamamen ihmal edilmesine yol açmıştır. Araştırmacılar kasaba ve şehirlerdeki dilin daha az korunduğunu düşünmüşlerdir. Bu düşünceyle insanların çoğunun konuşma tarzı hakkında bilgisiz kalmışlar ve bu nedenle çok sayıda dilsel veriyi kaçırmışlardır. Başta İngiltere’de olmak üzere dilbilim çalışmalarının odak noktaları değiştikçe *şehir diyalektolojisi* kavramı ortaya çıkmış ve Batı’da şehir diyalektolojisi çalışmaları başlamıştır (Chambers, Trudgill 2004: 45-46).

Labov, New York’tan başlayarak kentsel konuşma topluluklarını incelemeye başladığında, bu toplulukların bilgilendirici olmadığı için bazı diyalektologlar tarafından reddedilen kaotik lehçe karışımı değil, düzenli heterojenlik gösterdiklerini keşfetmiştir; bu da rakip dilsel varyantların ortaya çıkma olasılığının, standart ve standart dışı telaffuzlar ya da dilbilgisi biçimleri gibi, birçok farklı faktörün karmaşık ama sistematik etkileşimlerine bağlıdır (Labov, 1972). Bu faktörler, konuşmacıların yaş, cinsiyet ve sosyal sınıf gibi sosyal özelliklerini, konuşma tarzını veya konuşmanın sosyal bağlamını (muhatapların kimlikleri, konuşma ortamı ve konusu vb.) içermektedir. Labov’un dilsel ve sosyal değişkenler arasındaki bağıntılara ve varyantların sıklıklarının değişmesine odaklanması, bu tip bir sosyo-dilbilime, *ilişkisel*, *nicel* veya

varyasyonist sosyo-dilbilim isimlerini kazandırmıştır. Bazı araştırmacılar buna *şehir diyalektolojisi* adını vermiştir (Boberg, Nerbonne ve Watt: 2018: 9).

Bu tez çalışmasında Türkmenistan'ın Aşkabat şehrine gidilerek Aşkabat şehir ağzından veri toplanmıştır. Standart Türkmençeye temel olduğu kabul edilen Teke diyalekti konuşma alanı olan Aşkabat şehriden ses kaydı yoluyla açık gözlem ile derlemeler yapılmıştır. Derlenen metinler transkribe edilmiştir. Derlenen metinlerde dikkati çeken durum, yazı dili ile Aşkabat şehir ağzı arasındaki sesbilimsel farklılıklardır. Burada her ikisi de prestijli varyant olan yazı dili ile Aşkabat şehir ağzı arasındaki sesbilimsel farklılıklar, diglossia bağlamında tartışılacaktır. Ayrıca metinler kod kopyalama olgusu açısından da ele alınacaktır.

1.1. Türkmen Diyalektolojisi

19. yüzyılda Türkmen boyları yerleşik hayata geçmeye başlamışlardır. Fakat yerleşik hayata geçerlerken esas olarak kendi boy ve budunlarına bölünmüş şekilde yerleşmiş ve her boy kendi içerisinde yaşamıştır (Amansariyev 1970: 29). Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dönemine kadar Türkmenler tek bir çatı altında toplanamamış ve devletleşememişlerdir (Amansariyev 1970: 31). SSCB dönemine kadar diyalektlerle ilgili kayda değer bir çalışma yoktur. Hatta Türkmen edebî dilinin hangi diyalekte dayandığına dair ortak bir fikir oluşmamıştır.

SSCB dönemiyle birlikte dil üzerinde yapılan çalışmalarda artış olmuştur. Amansariyev'e göre o döneme kadar yazısı, adı sanı belli olmayan halklar kendi yazı dillerine sahip olmuşlar, resmî işlerini kendi dilleriyle yürütme imkanı bulmuşlar ve millî okul, millî alfabe hakkına sahip olmuşlardır (1970: 32). SSCB döneminin başlarında yapılan çalışmalarda Türkmen millî dilinin hangi diyalekte dayandığı konusunda ortak bir kanıya varılmamıştır. Türkmenistan'ın Birinci İlmî Linguistik Konferansında (1930) ve Birinci Linguistik Kurultayında (1936) Türkmen millî dilinin tek başına hiçbir Türkmen diyalektine dayanmadığı kararı

verilmiştir (Amansarıyev 1970: 33). Daha sonra birçok araştırmacı Türkmen millî dilinin aslında Teke diyalektine dayandığı görüşünü öne sürmüşlerdir (Azımov, Hıdırov 1960). SSCB döneminde, Türkmencenin gelişimine bakıldığında standart Türkmencenin Teke diyalekti, Aşgabat, Ahal gepleşiğine dayandığı belirlenmiştir (Bayramdurdıyev 1965: 9).

Takip eden bölümlerde sırasıyla Türkmen diyalektlerinin sınıflandırılması, SSCB öncesi dönemde ve SSCB döneminde Türkmen diyalektolojisi üzerine yapılan çalışmalar ele alınacaktır.

1.2. Türkmen Diyalektlerinin Sınıflandırılması

Amansarıyev'in (1970) ve R. Berdiyev'in (1970) çalışmalarında Türkmen dilinin diyalektleri ve gepleşikleri temel olarak üç kritere göre sınıflandırılmaktadır: *tarihî-etnik unsurlara göre (boylara göre), bölgelere göre ve dil özelliklerine göre*. Bu sınıflandırmalara göre diyalektlerin ve gepleşiklerin dağılımı aşağıdaki gibidir.

1.2.1. Diyalektlerin Tarihî–Etnik Unsurlara Göre (Boylara Göre) Sınıflandırılması

Türkmen dilinin diyalektlerinin ve gepleşiklerinin Türkmen halkını meydana getiren boylar ve tayfaların adıyla sınıflandırılması çok önceden beri devam eden bir yaklaşımdır. Yapılan çalışmalarda ana ağız grupları için *diyalekt* veya *şive*, alt ağız grupları için *gepleşik* terimleri kullanılmıştır. Bu çalışmada *şive* yerine *diyalekt* teriminin kullanılması tercih edilmiştir. Türkmence diyalektoloji çalışmalarında tarihî-etnik (boy) kriterlere göre Türkmen diyalektleri şu şekilde sınıflandırılmıştır:

1. *Teke Diyalekti*. Teke diyalektinin üç gepleşiği vardır: Ahal gepleşiği, Marı gepleşiği ve Burkaz gepleşiği; 2. *Yomut Diyalekti*. Geniş bir bölgede konuşulan bu diyalekt iki gruba ayrılır: Kuzey gepleşiği ve Batı gepleşiği. Bu gepleşiklerin

de kendi alt ağızları bulunmaktadır; 3. *Gökleň Diyalekti*; 4. *Salır Diyalekti*; 5. *Sarık Diyalekti*; 6. *Ärsarı Diyalekti*; 7. *Çovdur Diyalekti*. Bu diyalektin birkaç alt ağızı vardır: İğdir, Bozacı gibi; 8. *Garadaşlı–Alili Diyalekti*. Konuşulduğu bölgelere göre Alili ve Garadaşlı olarak iki diyalekte ayrılmaktadır; 9. *Nohur Diyalekti*; 10. *Änev Diyalekti*. Bu diyalektler Türkmencenin ana diyalektleri kabul edilmektedir (Berdiyev 1970: 25). Diğer diyalekt ve gepeşikler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Mürçe Gepeşiği, Hasar Diyalekti, Sakar Diyalekti, Eski Diyalekti, Hatap Diyalekti, Mukrı Diyalekti, Surhı Diyalekti, Kıraç Diyalekti, Arabacı Diyalekti, Çandır Diyalekti, Çeges Diyalekti, Bayat Diyalekti, Kıpçak Gepeşikleri, Yemreli Gepeşiği, Mehinli Diyalekti, Düyeçi Diyalekti, Ata Gepeşiği, Olam Diyalekti, Bıcağ Gepeşiği, Sayatlı Gepeşiği, Küren Gepeşiği (Amansarıyev 1970: 54-58)

1.2.2. Diyalektlerin Bölgelere Göre Sınıflandırılması

Amansarıyev'e göre bu sınıflandırma türü geliştirilmiş bir sınıflandırılma sistemi değildir. Bölgesel sınıflandırma çalışmaları sınırlıdır ve boylara göre sınıflandırma türüyle karışıktır (1970: 58):

I. *Lebap Diyalektleri*. Bu gruba giren diyalektleri şunlardır: 1) Ärsarı Diyalekti, 2) Sakar Diyalekti, 3) Eski Diyalekti, 4) Hatap Diyalekti, 5) Mukrı Diyalekti, 6) Surhı Diyalekti, 7) Kıraç Diyalekti, 8) Arabacı Diyalekti, 9) Çandır Diyalekti, 10) Çeges Diyalekti, 11) Bayat Diyalekti, 12) Kıpçak Gepeşikleri, 13) Olam Diyalekti.

II. *Merkezi Diyalektler*. Bu gruba şu diyalektler ve gepeşikler dahildir: 1) Teke Diyalektinin Ahal Gepeşiği, 2) Garadaşlı – Alili Diyalektinin Alili Diyalekti, 3) Änev Diyalekti, 4) Hasar Diyalekti, 5) Mehinli Diyalekti.

III. *Marı Diyalektleri*. Bu gruba giren diyalekt ve gepeşikler: 1) Teke Diyalektinin Marı Gepeşiği, 2) Burkaz Gepeşiği, 3) Pendi Diyalekti (Sarık Diyalekti), 4) Saragt Diyalekti (Salır Diyalekti).

IV. *Sumbar Diyalektleri*. Bu grupta yer alan diyalekt ve geleşikler: 1) Gökleñ Diyalekti, 2) Nohur Diyalekti (Nohur ve Kürüjdey Geleşikleri), 3) Mürçe Geleşigi.

V. *Batı-Kuzey Diyalekti*. Yomut Diyalektinin Batı Geleşigi.

VI. *Kuzey Diyalektleri*. Bu gruptaki diyalektler ve geleşikler: 1) Yomut Diyalektinin Kuzey Geleşigi (Yomut ve Uşak Geleşikleri), 2) Çovdur Diyalekti, 3) Yemreli Geleşigi, 4) Garadaşlı – Alili Diyalektinin Garadaşlı Diyalekti, 5) Düyeçi Geleşigi (Amansariyev 1970: 58-59).

1.2.3. Diyalektlerin Dil Özelliklerine Göre Sınıflandırılması

Türkmen diyalektolojisiyle ilgili çalışmalarda diyalektler, dil özelliklerine göre yani fonetik, morfolojik ve leksikal özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma türü Amansariyev'e göre en doğru yaklaşımdır (1970: 59). Burada en önemli ölçüt /s/ ve /z/ seslerinin ağızlardaki durumudur. Türkmen dilinin tipik özelliklerinden biri /s/ ve /z/ seslerinin dilucu yani dışarısı θ ve ð olmasıdır. Bu özelliğe göre Türkmen diyalektleri iki büyük gruba ayrılmaktadır:

1. *Dilucu (Dilarası) Diyalektleri*. Bu grupta Teke, Yomut, Gökleñ, Salır, Sarık, Ärsarı, Garadaşlı, Alili, Yemreli gibi diyalektler ve geleşikler vardır.

2. *Dilüstü Diyalektler*. Bu grupta Çovdur, Nohur, Änev, Eski, Mukrı, Surhı, Kıraç, Arabaçı, Çandır, Çeges, Hatap, Bayat, Düyeçi, Kıpçak gibi diyalektler ve geleşikler vardır (Amansariyev 1970: 60).

/s/ ve /z/ sesleri ölçüt alındığında yukarıdaki gibi iki ayrı gruptan oluşan sınıflandırılma görülmektedir (detaylı bilgi için ayr. bk. Amansariyev 1970).

1.3. SSCB Öncesi Dönemde Türkmen Diyalektolojisi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği kurulmadan önceki dönemde yapılan Türkmen diliyle ve diyalektolojisiyle ilgili çalışmalar sınırlı sayıdadır (Hıdırov 1974: 7). SSCB öncesi dönemde yapılan çalışmalar şunlardır: İ. N. Berezin İran bölgesinde yaşayan Türkmenlerin dili hakkında çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaları 1845 ve 1848 yıllarında yayımlanmıştır. Rus araştırmacılardan A. P. Potseluyevski'nin 1936 yılında yayımladığı *Dialektı Turkmenskogo Yazıka* adlı eserinde İ. N. Berezin'in Türkmen dili hakkındaki çalışmalarının öneminden bahsedilmiştir. N. İ. İlminskiy'in 1859 yılında yayımladığı eserinde yer alan (ve daha sonra yayımlanan) A. Şifner'e yazdığı yazıda Yomut ve Esen ili geleşikleri hakkında birçok bilgi vermiştir (Amansariyev 1970: 40-41).

S. A. Agabekov, 1904 yılında yayımladığı *Uçebnik Tyurkmenskogo Nareçiya S Prilojeniem Sbornika Poslovits İ Pogovorok Tyurkmen Zakaspiyskoy Oblasti* adlı eserini Ahal-Teke diyalektine dayanarak yazmıştır. Bu çalışmada Türkmence sözcüklerin transkripsiyonu Rus alfabesine bağlı olarak yapılmaya çalışılmıştır. Fakat çalışmanın tutarlı olmayan yanları bulunmaktadır. Sözcüklerin Ahal-Teke ağzındaki söylenişi doğru verilmemiştir yani halkın günlük konuşma dilinin dışında, Türkmenceye ait unsurlar Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesiyle karıştırılmıştır (Amansariyev 1970: 41).

A. N. Samoyloviç 1902-1908 yılları arasında üç kez Orta Asya'ya seyahat ederek Türkmen dili, diyalektleri, edebiyatı ve halk bilimi ile tanışmıştır (Amansariyev 1970: 41). Samoyloviç sahadan derlediği malzemeleri süzgeçten geçirerek Sovyet dönemi öncesinde önemli çalışmalar ortaya koymuştur (Nuraliyev 1971: 14-15).

SSCB öncesi dönemde Türkmen diyalektolojisiyle planlı ve programlı olarak ilgilenen ve çalışmalar yapan tek bir ilmî kurum, kuruluş ya da kişi yoktur.

Yalnızca Türkmen dilini öğretmek maksadıyla yapılan çalışmalarda Türkmen diyalektolojisine kısaca değinilmiştir (Amansariyev 1970: 42).

1.4. SSCB Döneminde Türkmen Diyalektolojisi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Türkmen diyalektlerinin düzenli ve istikrarlı bir şekilde çalışılması Ekim Devrimi'nden sonra, aslında 1927 yılında başlamıştır (Amansariyev 1970: 42). Bu dönem içerisinde Türkmen dili hakkında çok sayıda önemli teorik ve uygulamalı çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar sadece dönemin Türkmenistan coğrafyasıyla kalmamış, Türkmen dili bu coğrafyanın dışındaki Türkologların da ilgisini çekmiştir. Bu şekilde Türkmen dili ve diyalektolojisiyle ilgili çalışmalar güç kazanmıştır. Bu konuda Macar Türkolog Németh'in "Ben şimdi Türkmen ve Yakut dillerini öğreneceğim, çünkü bu dillerde tarihî materyal çok fazla" sözü dikkat çekmektedir (Hıdırov 1974: 7).

A. P. Potseluyevski 1927 yılında yayımladığı *Sobiraniye Turkmenskogo Folkloru* adlı eserinde Türkmen halk edebiyatıyla ilgili topladığı malzemelerden bahsetmiştir ve sözcüklerin telaffuzuna ayrı bir önem vermiştir. Uzun ünlüleri çift harf ile, kısa telaffuz edilenleri ise harfin üstüne tire (–) ekleyerek göstermek gerektiğini anlatmıştır. A. P. Potseluyevski'nin bu eseri diyalektolojik malzemelerin toplandığı ilk çalışma kabul edilmiştir (Amansariyev 1970: 42-43).

Türkmen diyalektlerini araştırmak için 1927 yılından itibaren alan araştırmaları düzenlenmiştir. Bu alan araştırmalarında Türkmenistan'ın ayrı ayrı bölgeleri gezilmiş, farklı malzemeler derlenmiştir.

1927 yılının Ekim-Kasım aylarında Devlet İlmî Birliğinin millî kültür alanı çalışmaları için Potseluyevski'nin önderliğinde Türkmenbaşı (Krasnovodsk), Gızıletrek, Esengülü, Garrıgala bölgelerine dilbilimsel alan araştırmaları düzenlenmiştir. Bu araştırmayla birlikte Yomut ve Gökleñ diyalektleri ve folklor alanında çalışmalar yapılmıştır. 57 günlük alan araştırması sonucunda 138 şarkı, 128 bilmece, 75 masal ve 370 farklı dil malzemesi toplanmıştır. Yine

1928 yılında Manış (Änev) diyalekti hakkında veri toplamak için Potseluyevski önderliğinde alan araştırması düzenlenmiştir (Amansariyev 1970: 43). Araştırma sonunda elde edilen malzemeler 1936 yılında A. P. Potseluyevski'nin *Dialekti Turkmenskogo Yazıka* adlı çalışmasında yayımlanmıştır.

1930 yılında Türkmen Kültür Enstitüsünün Dil ve Edebiyat Bölümünde Dil Bilimi Kabinesi kurulmuştur. Kabine kurulduktan sonra iki alan araştırması düzenlenmiştir. İlki, Nisan ayında A. P. Potseluyevski'nin katılımıyla Marı, Yolöten, Tagtabazar, Saragt bölgelerinde olup, halk edebiyatıyla ilgili malzemeler toplanmıştır. Duyulanların transkribe edilerek yazılmasıyla o civarda yaşayan Türkmenlerin dil özelliklerini öğrenmek öncelikli olmuştur. İkinci alan araştırması ise SSCB İlimler Akademisiyle birlikte linguistik-folklor kadrosu olarak Marı bölgesi civarındaki yerleşim yerlerinde düzenlenmiştir. Bu çalışmada ise N. K. Dmitriyev'in önderliğinde, O. İ. Şatskaya ve N. F. Lebedov bulunmuştur. Derlenen malzemeler 1954 yılında SSCB İlimler Akademisi tarafından *Turkmenskiye Narodniye Skazki* adıyla yayımlanmıştır (Amansariyev 1970: 44). Yine 1930-1932 yılları arasında Türkmen Kültür Enstitüsü tarafından çeşitli alan araştırmaları düzenlenmiştir (bk. Amansariyev 1970).

A. P. Potseluyevski'nin 1934 yılında yayımlanan *Folklorniye Teksti* adlı eseri 1926-1932 yılları arasında yapılan alan araştırmalarında derlenen malzemelerin belirli bölümünü içine almaktadır. Bu eser içerisinde yer alan metinler transkribe edilmiş, Türkmen edebî diline ve Rus diline tercüme edilmiştir. Birçok eksikliğine rağmen bu çalışma Türkmen tarihî ve edebî dilinin Türkmen diyalektlerine etkisini gözlemlemek için önemlidir (Amansariyev 1970: 45).

1935 yılında Türkmen dilinin ve diyalektlerinin fonetik yapısını deneysel yöntemle incelemek için Fonetik Kabinesi kurulmuştur. Bu inceleme sonucunda 1936 yılında A. P. Potseluyevski'nin *Fonetika Turkmenskogo Yazıka* eseri yayımlanmıştır (Amansariyev 1970: 46). 1936-1945 yılları arasında çalışmalarda duraklama görülmektedir. II. Dünya Savaşı (1941-1945) bittikten sonra diyalektoloji çalışmaları devam etmiştir.

1945 yılında İlimler Akademisinin Türkmen şubesinin Dil-Edebiyat Enstitüsü Daşoğuz'a diyalektolojik alan araştırması düzenlemiştir. Bu alan araştırmasında Daşoğuz Yomutlarının dili hakkında çalışmalar yapılmıştır. 1946 yılında Kerim Osmanov öncülüğünde Esengülü, Çeleken, Nebitdag bölgelerine gezi düzenlenmiş, Yomut diyalektinin Batı şivesi hakkında araştırma yapılmıştır. 1947 yılında Kıpçak ağzı ve Nohur diyalektolojisi hakkında çalışmalar yapılmıştır (bk. Amansariyev 1970).

1947-1948 yıllarında Türkmen dilinin diyalektlerini ve gepleşiklerini ayrı ayrı ele alan monografi çalışmaları başlamıştır. Konuyla ilgili H. A. Maşakov (1949), N. Durdımıradoy (1950), C. Amansariyev (1954), M. Atacanov (1958), H. Muhıyev (1959), N. Nartıyev (1959), K. Şamıradov (1960), G. Kulmanov (1960), O. Çörlıyev (1964) vb. çalışmalar bulunmaktadır.

M. N. Hıdırov'un 1958 yılında yayımlanan *Türkmen Edebî Dili ve Onun Şiveleri* adlı makalesi önemli çalışmalar içerisinde yer almaktadır. Ayrıca Türkmen diyalektolojisinin ele alındığı C. Amansariyev (1954), S. Arazkulyev (1962), H. Bağıyev (1965), B. Bayramdurdıyev (1965), G. Saparova (1970), G. Mengliyeva (1973), M. Akmamedov (1975), O. Çommadov (1975, 1991), N. Maviyev (1987), R. Berdiyev (1989), G. Kulmanov (1991), N. Nartıyev (1994), Y. Övezov (1995) vb. çalışmalar da dikkate değer betimlemeler içermektedir.

2. BÖLÜM

TÜRKMENCE DİGLOSİK BİR DİL MİDİR?

Türkmencenin ölçünlü yazı dili olması Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği döneminde gerçekleşmiştir. Birinci bölümde bahsedildiği gibi, Amansariyev'e göre o döneme kadar yazısı, adı sanı belli olmayan halklar kendi yazı dillerine sahip olmuşlar, resmî işlerini kendi dilleriyle yürütme imkanı bulmuşlar ve millî okul, millî alfabe hakkına sahip olmuşlardır (1970: 32). Bu dönem Sovyetler Birliği'nin Lenin hâkimiyeti dönemine denk gelmektedir. Bu dönemde Lenin yerleşme politikası izleyerek okuryazarlığı artırmak istemiştir. Okullar açılmaya başlamış, ana dilleriyle eğitime imkan verilmiş ve zorunlu olmasa da Rusça öğretimine devam edilmiştir. Stalin iktidara geçtiğinde, 1936 yılında çıkarmış olduğu yasa ile halkların dillerini kullanmalarını garanti altına almış olsa bile 1937 yılında çıkarmış olduğu başka bir yasa ile bütün okullarda Rusça öğretimini zorunlu hale getirmiş, Sovyet halklarının dili, Rusça lehine statü kaybetmiştir (Karabulut 2009: 76).

Sovyetler Birliği'nin ilk yıllarında, Batı Avrupa'ya yetişme çabasıyla ülkenin benzeri görülmemiş bir oranda sanayileşmesini sağlamak için eğitim seviyelerini hızla yükseltmek amacıyla iddialı hedefler belirlenmiştir. Bu, vatandaşların okuryazarlık oranlarını hızla yükseltmeyi gerektirmiştir. Birliğin ilk 20 yılında okuma yazma oranında çok büyük yükselme olmuştur (bkz. Grenoble 2003: 45-54).

Çalışmanın ikinci bölümünde yer alan metinler Aşkabat'tan toplanmıştır. Standart Türkmencenin hangi diyalekte dayandığı Azimov, Övezberdiyev, Hıdırov gibi dilbilimciler tarafından araştırılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda Standart Türkmencenin, Teke diyalektine, Aşkabat konuşmasına dayandığı anlaşılmıştır (Amansariyev 1970:33). Derlenen metinler standart Türkmencenin kabul edildiği diyalekt olan Ahal vilayetinin Teke ağızına dayalıdır. Metinleri incelediğimizde Standart Türkmençe kabul edilen bu ağızda prestijli,

bütün ortamlarda aktif olarak kullanılan konuşma dili ve yazı dili arasında ileri derecede sesbilimsel farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu farklılıklar, aşağıdaki bölümde diglossia bağlamında tartışılacaktır .

2.1. Aşkabat Şehir Ağzında Ölçünlü Konuşma Dili ve Yazı Dili Arasındaki Sesbilimsel Farklılıklar

Türkmencede yazıda kodlanmamış önemli sesbilimsel özellikler bulunmaktadır. Türkçenin Güneybatı kolunun Doğu temsilcisi olan Türkmençe, Ana Türkçedeki uzun ünlüleri korumak, yarı-diftonglara sahip olmak, morfofonolojik olarak koşullandırılmış ikincil ünlü uzunluğunu barındırmak, ileri derecede dudak uyumu, ünsüz benzeşmesi, vb. gibi önemli ayırt edici fonolojik özelliklere sahiptir. Bu fonolojik özellikler konuşulan Türkmençenin önemli özellikleri olmasına rağmen yazımda işaretlenmemiştir (Aslan Demir 2018: 33). Aşkabat şehir ağı standart Türkmençeyi oluşturan ağıdır. Bu durumda, Aşkabat şehir ağına dayanan ve eğitim kurumları, televizyon kanalları vb. tüm dilsel ortamlarda aktif olarak kullanılan konuşma dili ile basılı eserlerde görülen yazı dili arasında dikkate değer sesbilimsel farklılıklar dikkati çekmektedir

Türkmençe birincil uzun ünlüleri korumaktadır. Böylece, sekiz kısa ünlüyle (/a/, /ä/, /i/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/) ek olarak, sekiz uzun ünlü (/a:/, /ä:/, /i:/, /i:/, /o:/, /ö:/, /u:/, /ü:/) bulunmaktadır. Uzun ünlüleri olmayan Hazar, Änev ve Nohur (Berdiyev, Kürenov vd. 1970: 42) gibi Türkmen diyalektleri dışında, Türkmençenin fonemik uzun ünlüleri vardır (Aslan Demir 2018: 33). Aşkabat şehir ağı da bu uzunlukları korumaktadır: *wa:* [bar] 'var', *yo:q* [yok] 'yok', *yo:/* [yol] 'yol', *a:q* [ak] 'ak, beyaz', *ö:ö* 'kendi'.

Yazıda, kısa ve uzun ünlüler arasındaki fark, birkaç durum dışında gösterilmemektedir. Ä [æ] harfi birkaç istisna dışında bir ön geniş-orta (low-middle) uzun ünlüyü işaret eder. Dolayısıyla, *äkel-* 'getirmek' ve *äkit-* 'götürmek' gibi bazı özel örnekler dışında, /ä/ her zaman uzundur (Aslan Demir 2018: 34).

Türkmencede yarı diftonglaşmış uzun /ü:/, /üy/ ile standart yazımda gösterilmektedir (Aslan Demir 2018: 34). Örneğin, *θüyt* [süýt] 'süt', *güyō* [güýz] 'güz', *θüyjü* [süyji] 'tatlı'. Aşkabat şehir ağızında yarı diftonglaşma, /iy/ durumunda görülmekte, ancak yazımda gösterilmemektedir: *ǵiyō* [gyz] 'kız', *i:yōinne* [zynda] 'arkasında' vb.

Eklerde Türkmençe art ünlü /i/ ve ön ünlü /i/ arasında belirgin bir fark yoktur ve /i/ ve /i/ arasında orta ünlü /i/ olarak telaffuz edilmektedir. /i/ yazımda gösterilmemektedir (Aslan Demir 2018: 34). Örneğin, *wolya:dí* [bolýardy] 'oluyordu', *wa:dí* [bardy] 'vardı', *wollí* [boldy] 'oldu', *ataθi* [atasy] 'dedesi', *maşyala:θi* [maşgalasy] 'ailesi' vb. Bu telaffuz özellikle bilinen geçmiş zaman eki -dl, üçüncü şahıs iyelik eki -(s)l, belirtme hali eki -(n)l, isimden sıfat yapım eki -lı gibi soneklere görülmektedir (Aslan Demir 2018: 34).

Türkmenenin en önemli sesbilimsel özelliklerinden biri de Kırgızca, Yakutçada ve bazı Sibiryaya diyalektlerinde olduğu gibi, diğer Oğuzca varyantlara göre çok daha ileri bir dudak uyumuna sahip olmasıdır. Türkmencede de dudak uyumunun gerçekleşmesi Türkiye Türkçesine ve diğer Oğuzca varyantlara göre çok daha ilerleyicidir (Töre 2019: 35). Bu ileri derecedeki dudak uyumu Aşkabat şehir ağızında da görülmektedir. Dudak uyumu yazıda gösterilmemektedir. Örneğin, *doyonum* [dogany] 'kardeşim', *muo:llüm* [mugallym], *jo:rolom* [joralarym] 'arkadaşlarım', *ǵudočuluya* [gudaçylyga] 'dünür olmaya, kız istemeye (gitmek)' *oqotjoq* [okatjak] 'okutacak', *Turkmönlömüō* [Türkmenlerimiz] 'Türkmenlerimiz' *yuwōščodon* [ýuwaşçadan] 'yavaşçıktan', *üytgōšüg* [üýtgeşik] 'değişik' vb.

Türkmencede kısa /o/ ünlüsü standart yazımda kelimenin ilk hecesinde görülmektedir. Konuşma dilindeyse ilk ve sonraki hecelerde duyulmaktadır. Uzun /o:/ ünlüsü Türkmenenin standart yazımında ve konuşma dilinde kelimenin yalnız ilk hecesinde görülmektedir. Taçmıradov'a göre eylemlerin sonu /o/ ünlüsüyle bitiyorsa ve o eylemlere /ý/ ünsüzü ile başlayan -ýar/ -ýan [-ya:r/-yæ:n] ekleri getiriliyorsa, /o/ sesi zayıflayarak söylendiğinde /u/ sesine

yakın bir ses oluşur: *dokaýar* [doquya:r] “dokuyor”, *okaýan* [oquya:n] “okuyan” vb. Ancak Taçmıradov bunun /o/ gibi de duyulabildiğini ifade etmektedir (Aktaran: Töre 2019: 36). Uzun /o:/ Türkmencenin standart yazımında sadece ilk hecesinde gösterilmektedir, bu uzunluk yazıda gösterilmemektedir. (Töre 2017: 17). Aşkabat şehir ağızında telaffuzda uzun olan /o:/ ünlüsü yazıda uzunluk-kısalık ayrımı olmaksızın tek bir harfle temsil edilmektedir: *yo:/* [ýol] ‘yol’, *yo:q* [ýok] ‘yok’, *o:n* [on] ‘on’, *bo:ş* [boş] ‘boş’, *o:t* [ot] ‘ateş’ vb.

Türkmencede kısa /ö/ ve uzun /ö:/ ünlüleri de yazımda sadece ilk hecede gösterilmektedir: *örmek*, *börek*, *kömelek* vb. Uzunluk ayrı bir işaretle gösterilmez (Töre 2017: 17). Örneğin, *ö:đ* [öz] ‘kendi’, *gö:k* [gök] ‘mavi’, *yö:nö* [ýöne] ‘ama’ *ö:ň* [öň] ‘önce’ vb. Aşkabat şehir ağızı ölçünlü konuşma dilinde ise /ö/ ünlüsü kelimenin diğer hecelerinde de görülebilir: *körpö* [körpe] ‘küçük, en genç’, *döwlötünnö* [döwletinde] ‘devletinde’, *götörjök* [göterjek] ‘götürecek’, *öyünnö* [öyünde] ‘evinde’ vb.

Türk dilleri tipik olarak eklemeli olmasına rağmen, Türkmençe konuşma dili, morfem sınırlarının bulanık bir karaktere sahip olması ve kolayca bölünemez olmasıyla sonuçlanan bazı kaynaşmalı (fusional) eğilimler sergilemektedir. Türkmençe konuşma dilinde kimi örneklerde bu eğilim görülmektedir: şahıs ve işaret zamirlerinde tamlayan durumunda, zamirsel kökler ve ilgi eki arasındaki sınırlar net değildir (Aslan Demir 2018: 35). Örneğin, *meň* [meniň] ‘benim’, *θεň* [seniň] ‘senin’, *olon* [olaryň] ‘onların’, *bulon* [bularyň] ‘bunların’, *şolon* [şularyň] ‘şunların’ vb.

Konuşma dili ve yazı dili arasındaki bir diğer farklılık ikincil uzun ünlülerin ortaya çıkmasıdır. Aslında kısa olan bu ünlüler eklenme sonucunda uzun telaffuz edilmektedirler (Töre 2017: 54). Bu ikincil ünlü uzunlukları yazımda gösterilmemekte, ölçünlü konuşma dilinde konuşma esnasında ortaya çıkmaktadır: *đa:tla:ň* [zatlaryň] ‘şeylerin’, *oqa:mda* [okanymda] ‘okuduğumda’, *doyro:ma:ň* [dogramaň] ‘doğramadan’, *ça:ya:ň* [çaganyň] ‘çocuğun’, *đatla:mmiđ*

[zatlarymyz] ‘şeylerimiz’, *yumurtyolo:miđi* [ýumurtgalarymyzy] ‘yumurtalarımızı’, *entä:gem* [entek hem] ‘henüz de’, *ilkä:* [ilki hem] ‘ilkin’ vb.

Türkmençe konuşma dilinde sözcüklere bazı ekler getirildiğinde söz sonu ünsüzü ile ek veya takip eden sözcüğün başındaki ünsüzlerin benzeştiği görülmektedir (Töre 2017: 76). Bu durum yazı dilinde gösterilmemektedir: *onna:* [onda] ‘o zaman’, *a:raθinna* [arasynda] ‘arasında’, *čenni* [çenli] ‘kadar’, *θegθenwä:š* [segsen bāš] ‘seksen beş’, *a:γšamnan* [ağşamdan] ‘akşamdan’, *doγullum* [doguldum] ‘doğdum’, *wollı* [boldy] ‘oldu’, *ya:đimiđđan* [ýadymyzdan] ‘aklımızdan’, *gidenimiđđe* [gidenimizde] ‘gittiğimizde’, *biđđe* [bizde] ‘bizde’, *üθθünü* [üstünü] ‘üstünü’, *iθθedim* [isledim] ‘istedim’, *aθθinna* [aslynda] ‘aslında’, *Türkmönüθθa:nin* [Türkmenistanyň] ‘Türkmenistan’ın’, *yo:lwaššiθi* [ýolbaşçysy] ‘öncüsü, lideri’, *gešdim* [geçdim] ‘geçtim’, *onüşden* [on üçden] ‘on üçten’, *šeydikgitdim* [şeydip gitdim] ‘öyle gittim’, *gerekgä:l* [gerek däl] ‘gerek yok’, *alığiderθiňiđ* [alyp gidersiňiz] ‘alıp gidersiniz’ vb.

Yukarıda bahsedilen konuşma dili ve yazı dili arasındaki sesbilimsel farklılıklar dikkat çekicidir. Ölçünlü konuşma dilinde uzun ünlüleri korumak, yarı-diftonglara sahip olmak, morfofonolojik nedenlerle gerçekleşen ikincil ünlü uzunluğunu barındırmak, ileri derecede dudak uyumu, ünsüz benzeşmesi gibi fonolojik unsurlar, konuşma dili ve yazı dili arasındaki farklılıklara sebep olmaktadır ve bizi Türkmençenin diglosik bir dil olup olmadığı sorusuna yöneltmektedir. Bu soru, aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.2. Genel Kabullerle Diglossia

Diglossia terimi C. Ferguson (1959) tarafından araştırma yaptığı bölgelerdeki dillerin durumunu açıklamak için toplumdilbilim literatürüne kazandırılmıştır. Diglosik diller veya diglosik dil durumları genellikle bir konuşma topluluğunda bir arada bulunan, dilsel kullanım alanları kendi içinde ayrılmış, iki veya daha fazla varyantın dil toplumunda aynı anda bulunması durumudur. Bu diller kullanım

alanlarına göre genellikle *Yüksek* (Y) olandan, daha düşük prestijli görülen, *Düşük* (D) olana hiyerarşik olarak sıralanmaktadır (Schiffman 1998: 205).

Bu iki varyant genetik olarak ilişkili kabul edilirse, Y genellikle bu dilin yazılı bir biçimini oluşturmaktadır. Kamu kuruluşlarında, dinî metinlerde ve eğitim gibi “biçimsel” alanlarda ve diğer prestijli görülen alanlarda Y varyantı hâkimdir; D varyantı, gayriresmî konuşmalarda, sokaklarda, pazarlarda, kısacası günlük hayatta ve Y varyantı için ayrılmamış diğer alanlar (örneğin, mektup, sinema, televizyon) için kullanılmaktadır (Schiffman 1998: 205).

Eğer iki varyant farklıysa yani genetik olarak bağlı değil ise Y alanlarına hâkim olan dil daha çok uluslararası prestije sahiptir, özellikle toplumda politika ve din alanlarında kullanılmaktadır. Bu gibi durumlarda, Y varyantı açıkça toplumun daha güçlü kesiminin dilidir, güç için kullanılmaktadır denebilir (Schiffman 1998:205).

Bu konuda Ferguson'un tanımı şöyledir:

Diglossia, dilin ana diyalektlerine ek olarak (standart veya bölgesel standartları içerebilir) çok farklı olan, yüksek oranda kodlanmış (genellikle dilbilgisi bakımından daha karmaşık), büyük ve saygın bir yazılı literatürün aracı olan ya daha önceki bir döneme ait ya da büyük ölçüde örgün eğitim yoluyla öğrenilen, en çok yazılı ve sözlü olarak resmî amaçlarla bir konuşma topluluğunda kullanılan ancak topluluğun herhangi bir bölümü tarafından sıradan konuşma için kullanılmayan bir dil durumudur (Ferguson 1959: 435).

Ferguson'un araştırmalarına konu olan tüm topluluklarda biri resmî ve kamu kuruluşlarında, diğeri günlük hayatta herkes tarafından kullanılan iki farklı varyant vardır. Bunlar sırasıyla ‘Yüksek’ ve ‘Düşük’ veya ‘standart dil’ ve ‘konuşma dili’ olarak adlandırılmaktadır. Örneğin evde Arapçanın yerel, bölgesel versiyonu kullanılırken, üniversite derslerinde veya camide vaaz verme

esnasında konuşma dilinden farklı bir Arapça kullanılmaktadır (Hudson 1996: 50).

1959 sonrası diglossia araştırmaları genişletilmiş ve önemli sorulara yoğunlaşmıştır. Araştırmalar sonucunda konuyla ilgili oluşan genel tanımlamalar Schiffman'ın 1998 yılındaki çalışmasında şu şekilde sıralanmaktadır:

1. İşlev: Diglossiadaki varyantlar farklı işlevlere sahiptir ve bu diglossiyı ikidillilikten (bilingualism) ayırır. Y ve D varyantları farklı amaçlar için kullanılmaktadır. Ana dil konuşurları Y alanında D'yi, D alanında ise Y'yi kullananları garipsemekte ve bu kullanımı tuhaf bulmaktadır.
2. Prestij: İncelenen çoğu diglossiada, Y, D'den daha fazla prestijlidir. Y varyantı, "yüksek" edebiyat, kanonik dinî metinler, eski şiir, kamusal söylemlerde kullanılırken, D varyantı daha az prestijli, yozlaşmış, "bozuk", kaba vb. görölmektedir.
3. Edebiyat mirası: Çoğu diglosik dilde, edebiyatın tümü Y varyantındadır; diyalekt şiiri, reklam veya "düşük" nitelikli türler dışında D'nin yazılı kullanımı yoktur. Birçok diglosik dilde, Y varyantının *dil* olduğu düşünölmektedir; D varyantının varlığı bazen reddedilir veya yalnızca statüsü düşük kişiler (köleler, kadınlar, çocuklar) tarafından konuşulduğu iddia edilmektedir. Bazı geleneklerde (örneğin, Shakespeare'in oyunları), D varyantı bazı karakterleri rustik, komik, eğitimsiz vb. olarak göstermek için kullanılmaktadır.
4. Edinim: D varyantı önce öğrenilen varyanttır; o anadili, evde konuşulan dili oluşturmaktadır. Y varyantı eğitim yoluyla edinilmektedir. Dilbilimciler bu nedenle D varyantının birincil olduğu konusunda ısrar etseler de yerli bilim insanları sadece Y türünü dil olarak görmekte-dirler.

5. Standartlaşma: Y varyantı kesinlikle standartlaştırılmıştır. Bu varyanta ait yerli gramerciler tarafından yazılmış dilbilgisi kitapları, sözlükler, kanonik metinler vb. bulunmaktadır. D varyantı ise, geleneksel anlamda nadiren standartlaştırılmıştır. Eğer bu varyantın dilbilgisi kitapları varsa, dışarıdan gelenler, bu varyantın yabancıları tarafından yazılmıştır.
6. Kararlılık: Diglossialar, genellikle yüzlerce, hatta binlerce yıl boyunca devam eden bir kararlılığa sahiptir. Bazen D varyantı etki kazanır ve Y varyantını değiştirir. Ancak Y varyantı konuşurların yakınlarında bulunan seçkin bir sınıfın ana dili olması durumunda D varyantını değiştirir.
7. Dil bilgisi: Y varyantlarının gramerleri, D varyantlarının gramerlerinden daha karmaşıktır. Y varyantları, D varyantlarından daha karmaşık zaman ve cinsiyet sistemlerine, sözdizimlerine ve anlaşılabilirliğe sahiptir.
8. Söz varlığı: Söz varlığı çoğu zaman az da olsa ortaklık gösterebilir, ancak genelde farklılıklar vardır. Y, D'nin sahip olmadığı sözcüklere sahiptir ve bunun tersi de geçerlidir.
9. Sesbilim (Fonoloji): İki tür sistem bulunmaktadır. Birinci tür, Y ve D'nin aynı fonolojik unsurları paylaştığı sistemdir, ancak Y daha karmaşık morfofonemlere sahip olabilir veya Y varyantı, D varyantındaki envanterin özel bir alt kümesidir (Ancak konuşurlar genellikle iki sistemi ayrı tutamazlar). İkinci tür ise, Y'nin D'de bulunmayan sesbirimlere sahip olduğudur, Y varyantı D varyantında bulunmayan sesbirimleri sistematik olarak yerine koyar; ancak D varyantı, belirli durumlarda Y varyantının farklı birimini kullanarak öğeleri olduğu gibi *ödünç alabilir*.
10. Diglossia ve diyalektleri olan standart dil arasındaki fark: Diglossiada hiç kimse Y varyantını ana dili olarak konuşmaz, sadece D varyantını konuşur. Diyalektleri olan standartta, bazı konuşurlar Y'yi ana dil olarak

konusurken, diğlerleri ise ana dili olarak D varyantını konuşurlar ve Y'yi ikinci bir sistem olarak edinirler.

11. Diglossianın dil aileleri, yer ve zamandaki dağılımı: Diglossia herhangi bir coğrafi bölge veya dil ailesi ile sınırlı değildir. Diglossialar yüzlerce hatta binlerce yıldır vardır. Çoğu diglossia okuryazarlığı içerir. Sözlü diglossialar da olasıdır. Bazı geleneklerde sözlü kültür çok daha önemlidir. Sözcüğü kağıda yazmak, telaffuz etmenin yerini tutmamaktadır.
12. Diglossiayı oluşturan nedir ve diglossia hangi şartlar altında oluşmuştur?
  - a. Yüksek varyanttan oluşturulan eski ve prestijli edebiyatın dil kültürünü korumak isteğı vardır.
  - b. Okuryazarlık genel bir durumdur ancak küçük bir elit kesimle sınırlandırılır. Yüksek varyantta genel bir okuryazarlık, pedagojik problemlere sebep olmaktadır.
  - c. Diglossia bir gecede ortaya çıkmamıştır, gelişmesi zaman almaktadır (Shiffmann 1998: 206).

Diglossia için kapsamlı araştırmalar devam ederken, diglossianın da değışken bir yapıya sahip olduğu unutulmamalıdır. Ferguson (1972) diglossia terimini, aynı dil içinde iki veya daha çok varyantın farklı işlevlerde aynı dil topluluğı tarafından kullanılması olarak tanımlamaktadır. Ferguson'un bu temel diglossia tanımı çok dillilik ve dilin işlevleri hakkında yeterli gelmemekteydi. Diglossianın düzenlenmeye ve genişletilmeye ihtiyacı bulunmaktaydı. Bu durumda Fishman (1967), *genetik olarak birbiriyile ilişkisi olmayan* iki dilin formlarının Y ve D alanlarını oluşturduğundan, yani dillerden birinin din, eğitim, okuryazarlık ve

benzeri prestijli alanlarda kullanılırken, diğer dilin nadiren bu tür amaçlar için ve daha çok resmî olmayan alanlar için kullanılması gibi durumların birçok toplumda bulunmasından dolayı diglossianın genişletilebileceği fikrini ortaya koymuştur. (Schiffman 1998: 207).

2.3. Klasik Diglossia ve Genişletilmiş Diglossia

Birçok bilim adamı, diglossianın sınıflandırılması konusunda değişik terminolojiler önermiştir. Burada “klasik” (Ferguson, 1959) ve “genişletilmiş” (Fishman, 1967) diglossia olarak adlandırılanlar için, Kloss “iç diglossia” (iki varyantın birbiriyle yakından ilişkili olduğu durumlar için) ve “dış diglossia” (iki dilin ilişkisiz olduğu veya en iyi şekilde uzaktan ilgili olduğu durumlar için) terimlerini önermektedir (Kloss 1966: 138).

Fishman da “ortak olarak duyumsanan (konsensüel) olarak farklı diller” ile “ortak olarak duyumsanan (konsensüel) diyalektler” arasında bir ayırım önermektedir, çünkü Karayipler İngilizcesinin genetik olarak İngilizcenin kökeninden gelip gelmediğine dair sonuca ulaştırılamamış bir tartışma vardır. Yani, bir anlayışa göre İngilizcenin bir diyalektidir, diğer bir anlayışa göre (ayrı olarak sınıflandırılması kabul edilir) ayrı bir dildir. Scotton (1986) Ferguson’un 1959 diglossia tanımı için “dar” ve Fishman’ın bu tanımı genişlettiğini ifade etmek için “geniş” (veya “genişletilmiş” diglossia) terimlerini önermektedir. Scotton'a göre, gerçekte diglosik olan (1959’daki tanıma göre) topluluklar az sayıdadır, çünkü kriterleri yerine getirmek için iki şartın tutması gerekmektedir: “(1) Herkes... Düşük varyantı ana dili olarak konuşur ve (2) Yüksek varyant resmî olmayan konuşmalarda asla kullanılmaz...” (Shiffmann 1998:208).

Crystal (2006: 312) *diglossia* terimini “her biri kendine özgü sosyal işlevlere sahip, belirgin biçimde birbirinden farklı iki türün bir toplulukta standart olarak bir arada bulunduğu dil durumu” olarak açıklamakta ve “bu değişikliklerden biri sıradan konuşmalarda (birçok yerelleştirilmiş biçimde); diğeri ise, özel amaçlar için, özellikle resmî konuşma ve yazışmada kullanılır” diye eklemektedir.

Tüm bu tanım ve değerlendirmeleri şu şekilde özetlemek mümkündür: Dar kapsamıyla diglossia bir toplumda aynı dilde iki farklı varyantın (üst varyant ve alt varyant) farklı işlevlerle kullanılması olarak değerlendirilmektedir. Ancak günümüzde yaygın olarak geniş kapsamıyla diglossia bir toplumda iki varyantın ya da sistemin birbirini tamamlayacak işlevlerle kullanılması olarak kabul görmektedir. Alt ve üst varyant kavramları diglossia durumunu açıklamada kullanılan en önemli kavramlardır. Bireyler diglossia durumunda yukarıda da bahsedildiği üzere iletişim işlevini yerine getirebilmek için iki düzeydeki varyanttan da birbirini tamamlamak üzere yararlanmaktadırlar. Bu bağlamda alt varyant bireyler arasındaki iletişimi gerçekleştirmek için daha çok resmî olmayan iletişim ortamlarında kullanılırken; üst varyant daha saygın ve ölçülü olarak kabul gördüğü için resmî bağlamlarda kullanılmaktadır (Şimşek 2006).

2.4. Okuryazarlık ve Diglossia

Okuryazarlığın yüksek olmadığı bir toplumda, konuşmacıların hepsi okul tarafından kazandırılan Y varyantını kullanmayı tercih etmemektedir. Schiffman'a göre bu, okuryazar olmayanların D varyantını Y varyantının alanlarında kullanma seçeneğinin olduğu anlamına gelmez; aksine, o konuşmacılardan beklenen, uygunsuz dil normları sergilemek yerine sessiz kalmalarıdır. Dilsel davranışları aslında D alanları ile sınırlıdır ve Y alanlarının kullanımı, eğitilmiş azınlığın tekeline aittir (Schiffman 1998: 209).

2.5. Türkmençe Diglosik Bir Dil mi?

Diglossia dilin temel diyalektlerine ek olarak, genellikle örgün eğitimle öğrenilen, yazılı ve sözlü amaçlarla kullanılan yüksek oranda kodlanmış bir varyantın olduğu bir dil durumudur. Temelde diglossiaya sahip topluluklarda yüksek varyant (prestijli) ve düşük varyant (resmî statüye sahip olmayan) bulunmaktadır. Karahan'a (1995) göre düşük varyant daha çok ev içinde, aile ve tanıdıklar ile kullanılan varyanttır. Yüksek varyant ise daha çok ev ve aile dışı ile ilgili alanlarda ve okul, hükümet gibi kurumlar tarafından desteklenen, kullanılan

bir varyanttır. Bu varyantlar birbiriyle ilişkili yani akraba varyantlar veya farklı varyantlar olabilir.

Bölümün girişinde de anlatıldığı gibi derlenen Aşkabat şehir ağzına dayalı Türkmençe metinlerde yazı dili ve ölçünlü konuşma dili arasındaki sesbilimsel farklar dikkat çekicidir. Bu farklılıklar birincil ve ikincil ünlü uzunlukları, dudak uyumu ve ünsüz benzeşmesi gibi konuşma dilinde aktif olarak bulunan özelliklerin yazıda gösterilmemesi sonucunda oluşmaktadır. Türkmencedeki bu durumun diglosik bir özellik taşıyıp taşımadığı incelendiğinde, yazı dili ile ölçünlü konuşma dili arasındaki bu farkı diglossia olarak adlandırmanın uygun olup olmadığını anlamak için biraz daha ayrıntılı bir inceleme gerekmektedir. Bunun için, derlenen Aşkabat konuşma dilinin yanı sıra, ulaşılabilirliği açısından, prestijli konuşma dilinin kullanılacağını varsayabileceğimiz televizyon haber programlarına da bakılmıştır. “Bu alanlarda kullanılan konuşma dili yazı diline yakın mıdır?” sorusunun cevabı aşağıdaki örneklerle bulunmaya çalışılmıştır.

Aşağıdaki örnekler Aşkabat şehir ağzından derlenen metinlerden ve Türkmenistan’ın haber programı Vatan Haberleri’nden alınmıştır. *Vatan Haberleri* devlete ait bir kanalda yayımlanan haber programıdır. Derlenen metinlerden alınan örnekler M ve Vatan Haberleri’nden alınan örnekler VH şeklinde kısaltılarak gösterilmiştir. Vatan Haberleri’ne ait örnekler internet aracılığıyla elde edilmiştir. Burada şehir ağzı konuşurlarının ve haber spikerlerinin konuşma dillerine bakılmış, aralarında sesbilimsel farklar olup olmadığı çözümlenmeye çalışılmış, sonuç olarak Türkmençenin diglosik bir dil olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Aşağıdaki örneklerde telaffuzlar köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

1. Mekan meniň adym, Attaýew M. Bu fabrikada iki müňinji ýyldan bäre işleyärim. İki müňinji ýylyň sentýabr aýynyň ýigrimi yedisine girdim. Bärde boýagçy bolup başladym. (M5: 41)

[M. meň a:d'im, Attayef M. Bu fa:briqada iki muňunju yillan wä:ri işleyä:n. İki muňunju yilij Өentya:wir a:yinij yi:rim yediθine gi:rdim. Bä:rde boyo:γču wolup bařladim]

“M. benim adım, M. Attayev. Bu fabrikada iki bin yılından beri çalışıyorum. İki bin yılının Eylül ayının yirmi yedisinde girdim. Burada boyacı olarak başladım.”

2. Şu gün hormatly Prezidentimiz Gurbanguly Berdimuhamedow Mejlisiň Bařlygynyň, Ministrler Kabinetiniň Bařlygynyň käbir orunbasarlarynyň, Ařgabat şäheriniň we welaýatlaryň...(VH: 2019a)

[Şuyun ħormatli prezde:ntimiđ Ğurwa:nyulu Be:rdimuhamme:def mejleθij wa:řliyinij, menistirer kabine:tiniň ba:řliyinij kä:wir orunbaθarlarnij Ařyawa:ř šähernij wö wöla:yatlarij...]

“Bugün Sayın Cumhurbaşkanımız Kurbankulu Berdimuhammedov Meclis Başkanının, Bakanlar Kabinesi Başkanının birçok vekilinin Aşkabat şehrinin ve vilayetlerinin...”

3. ...hormatly Prezidentimiz resminamalara gol çekdi, olara laýyklykda, ýokary okuw mekdeplerimiziň professor-mugallymlary Koreýa Respublikasyndan, Ýaponiyadan, Hytaý Halk Respublikasyndan, Rumyniýadan we Awstriýa Respublikasyndan bolan dařary ýurtly kärdeşleri bilen tejribe alyřmak üçin dařary ýurtlara iş saparlaryna ugradylar. (VH: 2019b)

[...ħormatli prezde:ntimiđ reθmina:milara ğol çekdi, oloro la:yihliýda yoqqoru oquw mekdeplemmiđij prafesir-muyolümlari, Qareyya Respubliqaθinnan, Yapo:nyadan, Ħitay Ħalqi Respubliqaθinnan, Rumi:nyadan wö A:wstra Respubliqaθinnan bolon dařari yu:rtli kä:rdeřleri wilen tejri:we alřmayüçi:n dařari yu:rtloru i:ř θaparlarina uyrodilor]

“...Sayın Cumhurbaşkanımız resmî belgelere imza attı, bu belgelere göre, yükseköğretim kurumlarımızın profesörleri Kore Cumhuriyeti’nden, Japonya’dan, Çin Halk Cumhuriyeti’nden, Romanya’dan ve Avusturya

Cumhuriyeti'nden olan yabancı meslektaşlarıyla tecrübe edinmek için iş gezilerine çıktılar.”

4. Năme gelyăr-de şu wagtlara çenli gelyăr çagalary terbiýelemek üçin. Doganlaryň biri biriniň gadyryny bilmek üçin. Sylaşyp hormat üçin şu ertekiler. (M7: 46)

[Neme gelyä: de şu waytlara çen gelyä: ča:ýalari terwiyelemeg üçi:n. Doýonloruň bi:rwi:rnij gädürini bilmegüçi:n. Өi:lašip ho:rmot üçi:n şu ertekiler]

“Bu zamanlara kadar çocukları eğitmek için geliyor. Kardeşlerin birbirinin kıymetini bilmesi için. Saygı göstermek için bu masallar.”

Örneklere görülen birçok sözcüğün konuşma dilinde sesbilimsel bir değişime uğradığı görülmektedir. Bu durum spikerlerin sunduğu haber metinleri ve derlenen Aşkabat şehir konuşması metinleri arasında ortaklık göstermektedir. Örneklere gözlenen ortak telaffuz özellikleri şunlardır:

1. Türkmençeye Rusçadan geçmiş olan, cinsiyet karakteri taşıyan ve şahısların soyadlarını oluşturmak için kullanılan $-(y)Xw$ ekinin konuşma dilinde $-(y)Xf$ biçimi duyulmaktadır. Bu biçimin Türkmençe konuşma dilinde duyulmasının sebebi Rusçada da bu eklerin konuşma dilinde $f'li$ biçime dönüşmesinden kaynaklanmaktadır: *Attayef* “Attaýew”, *Be:rdimuhamme:def* “Berdimuhamedow”
2. Sözcük başında yer alan /b/ fonemi kendinden sonra akıcı veya sızıcı ünsüzün bulunmasıyla /w/ fonemine dönüşmektedir: *wä:ri* “bäri”, *wolup* “bolup”, *wa:šliyiñij* “başlygyňyň”, *wilen* “bilen”
3. İki ünlü arasında bulunan /b/ fonemi /w/ fonemine dönüşmektedir. Bu durum /b/ foneminden önce veya sonra akıcı ünsüzün bulunmasıyla da

gerçekleşebilir: *θentya:wir* “sentýabr”, *kä:wir* “käbir”, *Aşyawa:ş* “Aşgabat”, *terwiyelemeg* “terbiyelemek”

4. Türkmencede sözcüklerin yapısında bulunan veya eklerle getirilen *ñ* (*genizcil n*) ünsüzü kendinden önce gelen öndamaksıl ünlüleri artdamaksıllaştırmaktadır: *iki munjunju* “iki müñinji”, *kabine:tinin* “kabinetiniñ”, *şahernin* “şäheriniñ”, *mekdeplemmiðin* “mekdeplerimiziñ”, *bi:rwi:rnin* “biri biriniñ”
5. *-mAk* ekinden sonra *üçin* sözcüğünün getirilmesiyle *-mAk* ekinin sonunda yer alan *-k* konuşma dilinde *-g'*ye dönüşmektedir: *alşmayüçi:n* “alyşmak için”, *terwiyelemeg üçi:n* “terbiyelemek için”, *bilmegüçi:n* “bilmek için”
6. Türkmençe yazı dilinde, dudak uyumu kurallarına göre */o/*, */ö/* ünlüleri sadece sözcüğün ilk hecesinde yazılmaktadır. Ancak konuşma dilinde sözcüğün sonraki hecesinde yer alan *a* ünlüsü *o*, *e* ünlüsü ise *ö* olarak telaffuz edilmektedir. Bu durum her iki konuşma alanında da görülmektedir: *boyo:γçu* “boýagçy”, *oloro* “olara”, *yoqqoru* “ýokary”, *doyonloruñ* “doganlaryñ”

Yukarıda yapılan incelemelerden şu sonuçlara ulaşılmaktadır: Yazı dilinde gösterilmeyen ancak konuşma dilinde olan dudak uyumu, önlük-artlık uyumu, ileri derecede ünsüz benzeşmesi vb. özellikler Aşgabat şehir ağızı metinlerinde ve haber metinlerinde görülmektedir. Yani günlük hayatta kullanılan ölçünlü dil ile haber spikerleri tarafından kullanılan dil arasında aynı eğilimler bulunmaktadır. Her iki alanda da dil kullanımındaki sesbilimsel özellikler aynı şekildedir. Yazı dili ile prestijli ortamlarda, eğitim kurumlarında vb. kullanılan standart sözlü dil/konuşma dili arasında sesbilimsel anlamda dikkate değer farklılıklar görülmektedir.

Genel kabullerle diglossia bölümünde alıntılanan kriterlere göre bir karşılaştırma yapıldığında, Türkmencede günlük hayat ve haber programları alanlarında *düşük prestijli* ve *yüksek prestijli* dil durumları oluşmamaktadır. Her iki alanda da yazı dilinden bağımsız, benzer sesbilimsel farkların bulunduğu bir konuşma dili hâkimdir. Diglosik bir dilde günlük konuşma dilinde düşük prestijli varyant tercih edilirken, resmî kurum ve kuruluşlarda daha prestijli varyant tercih edilmektedir. Standart Türkmençe başta da belirtildiği gibi Ahal vilayetinin Teke diyalekti temelli bir dildir. Bu standart dilde yazı dili ve konuşma dili arasındaki sesbilimsel farklar ileri derecededir. Bu ileri derecede olan sesbilimsel farklar günlük konuşma dilinde olduğu kadar resmî kanallarda sunulan haber programlarında da görülmektedir. Söz varlığına bakıldığında dilin kullanım alanları farklı olduğu için üslup farkı bulunmakta ve terminoloji değişmektedir. Bu durum dilin doğal bir sonucudur. Diglosik bir dil tanımı yapmak için yeterli değildir.

Sesbilimsel farklılıklar yazı dili ve konuşma dili bakımından önemlidir. Yukarıdaki örneklere göre, sesbilimsel özelliklerin konuşma dilinin kullanıldığı her bağlamda benzerlik gösterdiği anlaşılmakta ve konuşma dilinin yazı dilinden sesbilimsel farklarla ayrıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Eğer konuşma dilindeki bu farklar daha prestijli kabul edilen televizyon kanallarında, haber spikerleri tarafından kullanılan dilde bulunmasaydı, yani haber programlarında kullanılan dil konuşma dilinden uzaklaşarak yazı diline yaklaşmış olsaydı, bu durumda Türkmenenin diglosik bir dil olup olmadığı konusunda diğer kriterlere göre araştırma yapılarak bir sonuca ulaşılabildi. İnceleme sonucunda ortaya çıkan sesbilimsel düzeydeki bu farklar diglossia belirlemesini yapmak için tek başına yeterli değildir.

Her iki bağlamda da kullanılan konuşma dili birbirinden ayrılmamakta, aksine benzerlik taşımaktadır. Bu durumda günlük konuşma dili ile haber programlarında kullanılan konuşma dili açısından *yüksek varyant* ve *düşük varyant* ayrımı yapabileceğimiz farklılıklar bulunmamaktadır. Mevcut veriler ile elde edilen sonuç neticesinde Türkmençe diglosik bir dil değildir denilebilir.

3. BÖLÜM

DİL İLİŞKİLERİ VE AŞKABAT ŞEHİR AĞZININ DURUMU

Türkçenin geniş bir dağılım alanı vardır. Türkçe, Türkiye'nin güneybatısından ve onun komşularından güneydoğuya, Doğu Türkistan'a ve Çine doğru, buradan kuzeydoğuya, Güney ve Kuzey Sibiryaya üzerinden Kuzey Buz Denizi'ne ve son olarak kuzeybatıya, Batı Sibiryaya ve Doğu Avrupa'ya kadar uzanmaktadır. Bu alan çok sayıda dili içermektedir. Türkçenin konuşulduğu bölgeler arasında Anadolu, Azerbaycan, Kafkasya bölgesi, İran, Irak, Afganistan, Batı ve Doğu Türkistan, Güney, Kuzey ve Batı Sibiryaya ve Volga bölgesi bulunmaktadır. Geçmişte, Türkçe konuşan dünya da Karadeniz-Hazar steplerini, Kırım'ı, Balkanları vb. içermektedir (Johanson ve Csató 2016: 191).

Türk dilleri, dil teması üzerine çalışmak için zengin veri kaynakları sunmaktadır. Türkçe konuşan grupların tarih boyunca sürekli ve kitlesel olarak yer değiştirmeleri, çeşitli türlerde çok sayıda yeni yapılandırmalara yol açmıştır. Türkçe dil ilişkilerinde *aile içi temas* ve *aileler arası temas* gözlemlenmektedir. *Aile içi temas* durumunda Türkçenin varyantları birbirleriyle karşılaşmakta ve birbirlerini etkilemektedir. Bunun en büyük sebeplerinden biri bu Türkçe konuşan grupların sürekli hareket halinde olmalarıdır. Bu nüfus hareketliliği birbirlerine dilsel olarak yakın grupların yer değiştirmesine neden olmuştur (Johanson 2010: 652).

Türk dilleri yüzyıllar boyunca genetik ve tipolojik olarak farklı varyantlarla *aileler arası temasta* bulunmuşlardır. Yoğun temas alanları arasında Orta Asya, Sibiryaya, Transkafkasya, Anadolu, Balkanlar, Volga-Ural bölgesi ve Kuzeybatı Avrupa bulunmaktadır. İletişim dilleri arasında Hint-Avrupa dilleri, özellikle İran dili, Slav dili, yakın zamanda ise Batı Avrupa dilleri ve Moğolca, Ural, Tunguz, Çince ve Arapça gibi Hint-Avrupa dil ailesinde olmayan diller bulunmaktadır (Johanson 2010: 653).

Bu çalışmada aileler arası temas bağlamında Rusçanın on dokuzuncu yüzyıl sonundan yirminci yüzyılın sonlarına kadar Türk dillerine etkisinden bahsetmek gerekmektedir. Sovyetler Birliği, bir ulus devlet olarak siyasi hedeflerini gerçekleştirebilmek için sınırları içerisinde yaşayan halklara çeşitli dil politikaları uygulamıştır (bkz. Fierman 2019, Grenoble 2003, Kirkwood 1990 vb.). Böylece Rusça ile temas halinde olan Türk dilleri için yeni bir katman oluşmuştur.

3.1. Sovyetler Birliği'nde Dil Politikaları ve Türkmenistan'ın Durumu

Sovyetler Birliği 75 yılı aşkın bir süre boyunca ulus devlet olarak varlığını sürdürmüştür. 1917'de Şubat Devriminde, Çarlık rejiminin devrilmesiyle geçici bir hükümet kurulmuştur. Aynı yılın Ekim ayında Vladimir Lenin önderliğinde Geçici Hükümet yıkılarak Sovyetler Birliği kurulmuştur. 1917'deki kuruluşundan 1991'deki nihai parçalanmasına kadar Sovyetler Birliği çok dilli ve çok etnili gruptan oluşan bir devletti (Grenoble 2003: 1).

SSCB on beş Birlik Cumhuriyetinden oluşmuştur ve tarihin en büyük ulus devletini kapsayacak şekilde dünyanın toplam kara yüzeyinin altıda birini kuşatmıştır. On beş Birlik Cumhuriyeti, Sovyet topraklarının başlıca siyasi ve idari bölümlerini oluşturmuştur. Rusya Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti (veya RSFSC) ile sembolize edilen Rus SFSC bunlardan en büyüğüdür. Geri kalan on dört Cumhuriyet SSC olarak kısaltılmış Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleridir. Cumhuriyetler altı coğrafi bölgeye ayrılabilir: Baltık ülkeleri (Estonya SSC, Letonya SSC ve Litvanya SSC); Kafkaslar (Ermeni SSC, Azerbaycan SSC ve Gürcü SSC); Orta Asya (Kazak SSC, Kırgız SSC, Tacik SSC, Türkmen SSC, Özbek SSC); Slav bölgesi ve Moldova (Beyaz Rusya SSC, Moldova SSC, Rus SFSC, Ukrayna SSC); ve Uzak Doğu Rusyası (öncelikle RSFSC'nin bir parçası olan Sibirya) (Grenoble 2003: 4-5).

Dil politikası, kuruluşundan itibaren Sovyet planlamasının merkezinde yer almıştır. 1917'de Sovyet döneminin başlangıcında, 9-49 yaş grubundaki toplam nüfusun sadece yüzde 28,4'ü okuryazardı; okuma yazma bilmeme oranları bazı

bölgelerde yaklaşık yüzde 100'dü (Grenoble 2003: 35). Rejimin ilk yıllarında Parti liderleri, Batı Avrupa'ya yetişme çabasıyla ülkenin benzeri görülmemiş bir oranda sanayileşmesini sağlamak için eğitim seviyelerini hızla yükseltmek amacıyla iddialı hedefler belirlemişlerdi. Bu, vatandaşların okuryazarlık oranlarını hızla yükseltmeyi gerektirdi. Komünist hükûmetin büyük başarılarından biri, ilk yirmi yıllık varlığında büyük ölçüde okuma yazma bilmeyen bir nüfusu oldukça okuryazar bir nüfusa dönüştürmesiydi (bkz. Grenoble 2003: 45-54). SSCB'de dil, yetkililer tarafından daha büyük amaçlara ulaşmak için kullanılabilecek bir araç, bir Sovyet-Komünist Devletin inşası olarak görülmüştür (Grenoble 2003: 26).

2 Kasım 1917'de Lenin ve Stalin tarafından yazılan makale, Rusya İnsan Hakları Bildirgesi, tüm Rusya halkının eşitliği politikasını ve halkın kendi kaderini tayin hakkını ilan etmişti. Bu politika, Bildirgede açıkça belirtilen dört ilkeye dayanmaktaydı:

1. Rusya'da yaşayan tüm halkların eşitliği
2. Ayrılma ve bağımsız devlet hakkı da dahil olmak üzere Rusya'daki tüm ulusların kendi kaderini tayin hakkı
3. Tüm ulusal ve dinî ayrıcalıkların kaldırılması ve yasaklanması
4. Rusya topraklarında yaşayan tüm ulusal azınlıkların ve etnik grupların kendi kültürlerini ücretsiz geliştirmesine yönelik olanaklar

Her etnik grubun kendi miras dilini kullanma hakkına sahip olduğu eşitlik ilkesi, erken Sovyet yıllarının kurucu ilkesi haline gelmişti. 1936 Anayasası'nın 121. maddesinde Sovyet vatandaşlarına kendi anadillerinde eğitim hakkı verilmiştir (Grenoble 2003: 36).

Görünüşte 130 etnik kimlikten oluşan Sovyetler Birliği, herkese eşit haklar vermiş, ana dilde eğitim hakkı tanımış ve mozaik bir devlet görüntüsü çizmiştir. Lenin, halkların eşitliği ve ana dilinde eğitim anlayışını gerçekleştirerek ve halklara kendi kendini idare etme hakkı vererek, hem yönetimi altındaki halka

mesajlar vermiş, hem de dünyaya özgün bir model sunarak, sosyalizmin en ideal yönetim biçimi olduğunu ispatlamak istemiştir. Yüzeyde gerçekleşen bu birliktelik ve elde edilen haklar, uygulamada ise farklı yansımalar göstermiştir (Karabulut 2009: 71).

1917 Rusya İnsan Hakları Bildirgesine rağmen, hükümette, eğitim veya ekonomi kontrolünü halka teslim etme konusunda genel bir isteksizlik vardı. (Grenoble 2003: 36). Hükümet eğitimde, yayınlarda ve medyada ana dillerin kullanılmasını resmen desteklese de çok sayıda Rusça sözcüksel ögenin ve gramer kalıplarının edinilmesine sebep olmuş hatta doğrudan Rusça yazımını empoze etmiştir. Böylece, ana dillerin gelişimi teşvik edilirken, aslında Rusça yaygınlaşmaya başlamıştır.

Dil politikalarıyla paralel şekillenen eğitim politikaları da, Sovyet hükümetinin sosyalist topluma ulaşmada kullandığı en önemli araçlardan olmuştur (Karabulut 2009: 66). 1938'den itibaren, Rusça eğitimi tüm okul çağındaki çocuklar için zorunlu hale gelmişti. İlk olarak, gelecekteki ekonomik ve kültürel kalkınma için ortak, etnik gruplar arası bir dile ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. İkincisi, ileri düzeyde eğitim ve öğretim için Rusça bilgisinin önemi vurgulanmıştır. Üçüncü ve son olarak, savunma için ortak bir dile ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. Dolayısıyla birincil vurgu SSCB'yi sanayileşmeye taşımak için donanımlı, eğitilmiş bir iş gücü yaratma ihtiyacından kaynaklanıyor gibi görünmektedir.

Stalin, ana dilde eğitimin uzun zamandır devam eden politikası ile yeni Rus dili politikası arasında bir denge kuramamıştır. Ana dili Rusça olmayanlar için Rusça dil eğitimi tatmin edici olmaktan çok uzaktır. 1938 kararnamesinden önce, okullar genellikle birinci sınıftan itibaren anadilde eğitim vermeye başlamış ve üçüncü sınıfta ikinci dil dersleri verilmiştir. Yerel okulların çoğunda, Rusça, her durumda olmasa da ikinci dil olarak öğretilmiştir (Grenoble 2003: 60)

Okullar eğitimin temel taşı olmakla birlikte, kamuoyunu eğitmenin başka yolları da vardır; basın böyle bir araçtır. Brezhnev döneminde, basın SSCB'de iyi kurulmuş ve Partinin mesajlarını yaymak için önemli bir mekanizma haline gelmiştir. Hükûmet, yayınlanan gazete sayısını, tirajını ve gazetelerin kaç kez yayınlandığını kontrol etmiştir. İçeriği sansürlemiş ve yayında kullanılan dilleri kontrol etmiştir. 1967 yılında, ülkede yayınlanan 8524 gazeteden toplam 26'sı ülke çapında yayınlanan gazetelerdi. Bunlardan sadece biri, *Pravda*, haftada yedi kez yayınlanmıştır. *Pravda* ("Gerçek") ve *Izvestia* ("Haberler"), 1967'de sırasıyla 8,5 milyon ve 8 milyon dolaşımıyla en önemli gazetelerdir. (Grenoble 2003: 62)

Sovyetler Birliği'nde "tek dillilik" anlayışı en baştan beri reddedilmiştir. Sovyetler Birliği'nde Rusçanın bu çok uluslu ülkede uluslararası iletişim dili olması, bilim dili olması, ordu ve donanmanın ortak dili olması, halkın gözünde prestijli olarak görülmesi ayrıca kırsal alanlardan şehirlere göç gibi yatay ve dikey hareketlilik Rusçanın yaygınlaşmasına sebep olup, diğer bir deyişle "lingua franca" haline gelmesi gerçeği karşısında coğrafyadaki dillerin eğitim, yayın ve yazın konularında desteklediği görüşü de bulunmaktadır (bkz. Çelik-Dinçer, A., Sözeri, F. ve Aydın, Ö. 2019).

Genellikle Orta Asya olarak adlandırılan Sovyet toprakları beş Sovyet Sosyalist Cumhuriyetten oluşturulmuştur: Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan. Bu ülkelerin hepsinin iki ortak özelliği Müslüman olmaları ve ortak bir Türkçe geçmişine sahip olmalarıdır. Sovyet döneminden önce bu bölgeler Rus Türkistan'ı olarak adlandırılmıştır. 1924 yılında iki Birlik Cumhuriyeti (Türkmen SSC ve Özbek SSC) oluşturulurken, iki özerk cumhuriyet (Kazak ÖSSC ve Kırgız ÖSSC) kurulmuş ve Rus SFSC'nin bir parçası haline getirilmiştir (Fierman 2019: 16).

Dilin etnik kimlikteki rolü, Sovyet dil planlamacıları tarafından kasıtlı olarak manipüle edilmiştir. Her Cumhuriyetin dilini ve lehçelerini birbirinden ayırma ve onları birbirlerinden azami ölçüde farklılaştırma konusunda dikkatli bir şekilde

düzenlenmiş bir politika başlatmışlardır. Orta Asya topraklarının Sovyet Bölümü ile, ortaya çıkan her milliyetin kendi edebî diline ihtiyacı olduğu görülüyordu. Daha önce hiçbirinin olmadığı yerlerde yeni diller icat edilmişti (Grenoble 2003: 138). Orta Asya'nın hemen her bölgesinde Rus okulları yayılmaya başlamış, kısmi serbestlik içerisinde halk kendi okullarını da açmış ve ana dilini öğretebilmiştir (Karabulut 2009: 74). Fakat burada ana dili muhafazası baskındı ve Sovyet-Rus kimliği yaratılma olasılığı diğer bölgelere göre daha düşüktü.

Sovyetler Birliği döneminde Türkmenistan'da Türkmençe devlet dili statüsünde olmadığı için geniş ve kavramsal düzeyde kullanılmıyordu. İdari, siyasi ve bilimsel alanlarda Rusçanın hâkimiyeti bulunmaktaydı. Türkmen dilinin özelliklerini yazıda kullanılan Arap alfabesinde yansıtmak için 1922-1925 yılları arasında alfabede iki reform yapılmıştır. Erken Sovyet döneminde, 1928-1940 arası Türkmen edebiyatı Latin alfabesinde yazılmış ve onun birçok özelliklerini yansıtmıştır. 1940'tan 1995'e kadar Kiril alfabesi Türkmençenin yazımında kullanılmıştır (Gökdağ 2013: 2).

1920 sonrasında Türkmenistan'da ortak standart yazılı bir dil yaratılması konusunda çalışmalarda Teke diyalekti ön plana çıkmıştır. Böylece Sovyet dönemi Türkmen edebiyatı Teke diyalektine dayandırılmıştır. Türkmenistan, Sovyet döneminde diğer cumhuriyetlere nazaran dil açısından Ruslaşmanın en az görüldüğü bir ülkedir (Gökdağ 2013: 3).

Cumhuriyetten sonra da Rus nüfusunun yoğunluğu ve Rusya ile ilişkileri sürdürmeleri Rusçayı etnikler arası iletişim dili haline getirmiştir. Türkmenistan'da Rusçadan geçen terimler Türkmençeye çevrilmeye çalışılsa da hâlâ ilim kollarında Rusça terimlerin hâkim olduğu hemen fark edilmektedir. Bağımsızlığın ilânından sonra Rusça terimler yerine eski Türkmençe terimleri arayan ve standart bir sözlük basmayı planlayan özel bir komisyon çalışmalarına başlamıştır (Gökdağ 2013: 6).

Türkmenistan'ın Aşkabat şehrinde, son dönemlerde Rusçanın hâkimiyetinin giderek azaldığı ve Türkmencenin hâkim dil olmaya başladığı tarafımdan gözlemlenmiştir. Her ne kadar Rusça hâkimiyeti azalsa da derlenen metinlere bakıldığında konuşmalarda Rusça kopyaların bulunduğunu görülmektedir.

Bu bölümde Aşkabat şehir ağzının durumu, Aşkabat'tan derlenen metinler bağlamında dil ilişkileri kapsamında değerlendirilecektir. Metinlerde yapı kopyalama konusu üzerinde durulacak, *Kod Kopyalama (Code Copying)* modeli kullanılarak bir inceleme yapılmaya çalışılacaktır.

3.2. Kod Kopyalama (Code Copying)

Dil ilişkileri bağlamında “Dil teması neticesinde neler değişmektedir, dil temasıyla gerçekleşen dilsel etki hangi orandadır ve bu etki hangi alanlarda ne kadar derinliktedir?” sorularına cevap aranmaktadır. Lars Johanson, 1992 yılında Almanca *Strukturelle Faktoren in türkischen Sprachkontakten* adıyla yayımlanmış ve Nurettin Demir tarafından 2007 yılında Türkçeye *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler* olarak çevrilmiş olan çalışmasında dillerin karşı karşıya gelmeleri durumunda birbirlerine yaptığı etkiyi açıklamak için, Türkçeden hareketle bir model geliştirmiştir. Johanson'un bu modeline göre herhangi iki dil arasında gerçekleşen bu etkileşimde, ögeler sosyal olarak daha baskın bir dilden (B), sosyal olarak zayıf olan (A) dile kopyalanmaktadır.

Johanson 2008'de yayımlanan *Remodeling Grammar: Copying, Conventionalization, Grammaticalization* adlı makalesinde *kod (code)* terimini dil veya onun varyasyonları (diyalekt, sosyolekt, idiolekt...) için kullanmıştır. 1992 yılındaki çalışmasında B dili olarak bahsettiği alıcı dili *Temel Kod (Basic Code)*, A dili olarak bahsettiği verici, kaynak dili ise *Model Kod (Model Code)* olarak isimlendirmiştir (Johanson 2008: 62).

Johanson çalışmasında geleneksel ilişki dilbiliminde kullanılan kimi temel terimleri kafa karıştırıcı bir mecaz olarak tabir etmekte ve eleştirmektedir. Bu

bakımdan “ödünçleme” teriminin yanlış anlaşılmalara sebep olduğunu dile getirmektedir. Johanson’a göre dil ilişkilerinde hiçbir şey gerçekten ödünç alınmış olmaz yani, “verici dil”in hiçbir şey elinden alınmaz ve “alıcı dil” “verici dil”dekiyle aynı olabilecek hiçbir şeyi almaz (2014: 28-29).

Teoriye göre kopyalama modelleri en azından dört yapısal özelliğe göre belirlenmektedir. Bu özelliklerden ilki malzeme olarak ses değerinin birebir alınması, ikincisi semantik değerın birebir alınması, üçüncüsü dil içerisinde bağıntılılık olması (örneğin, B dilindeki bir ekin A dilinde de ek olarak kullanılması) ve son olarak kullanım sıklığının A ile B dilinde aynı olmasıdır. Bunlar kısaca sırasıyla *ses*, *anlam*, *bitişme* ve *sıklık* olarak ifade edilmektedir (Johanson 2014: 29).

Johanson’un ifadesiyle kopyalamalar bir koddan diğer koda geçiş değildir ve iki kodun karışması anlamına da gelmemektedir. Yukarıda bahsedilen dört ana yapısal özelliğiyle bir dildeki kodun diğer dile aktarılmasıdır, o dilin temel koduna uyum sağlamasını içermektedir (Johanson 2014: 30).

Johanson’un çalışmasında kopyalama *genel*, *seçilmiş* ve *karışık* kopyalar olmak üzere üç şekilde gerçekleşmektedir.

3.2.1. Genel Kopyalar

Genellikle ‘transfer’ adı verilen bir süreç olan Genel Kopyalama, B dilinin yani Model Kodunun birimlerinin yukarıda bahsedilen bütün yapı özellikleriyle beraber A diline yani Temel Koda kopyalanmasıdır (Johanson 2008: 64). Genel kopyaların esas amacı budur. Kopyalanan unsurlar bağımsız bir sözcük veya bir ek olabilir. Örneğin *gidişāt* sözcüğündeki *-āt* eki Arapçadan kopyalanmıştır. Gagauzca *baldızka* sözcüğündeki *-ka* eki Slav dillerindeki cinsiyet kullanımından kopyalanmıştır (Johanson 2014: 31).

Bir genel kopya B dilinde karmaşık olsa da A'da basit olarak kullanılabilir. Örneğin Arapça çokluk biçimi *fukara* Türkçede kök olarak kullanılmaktadır ve çokluk ifade etmemektedir (Johanson 2014: 31).

B ve A dilleri arasında ses uyumu özellikleri farklı ise B dilinden A diline kopyalanan unsur A dilinin ses özelliklerine uyum sağlamaktadır. Altayca *ostolma* “direk” < Rusça *stolb* örneğindeki gibi ses uyumu görülmektedir (Johanson 2014: 31).

Genel kopyalarda, B dilinden alınan kopyaların kullanımında A dilindeki kullanım da örnek alınabilmektedir. Örneğin, Ziyancanın Rusçadan kopyaladığı *i* ‘ve’ sıralama bağlacı Rusçadaki gibi değil, enklitik olarak kullanılmaktadır (Johanson 2014: 32).

Genel kopyada, kopyanın *morfolojik olarak yeniden biçimlendirilmesi* de görülmektedir. A dili ne kadar karmaşık morfolojik sınıflara ve çekim kalıplarına sahipse, B dilinden alınan kopyalar da o derece işlenmektedir. Örneğin Orta Anadolu Yunan ağızları, Türkçeden kopyaladığı sözcüklere kendi çekim kalıplarına uygun ekler getirmişlerdir. Bu durum isimlerde *ocak* > *ocákı*, sıfatlarda *çıplak* > *çıpláxis* örneklerinde görülmektedir. Aynı şekilde sıfatlar cinsiyet belirten ekler almışlardır: *başka* > *başká-s* (eril), *başká-ssa* (dişil), *başka* (yansız) (Johanson 2014: 32).

A ve B dilleri arasındaki morfolojik benzerlikler uyumu kolaylaştırmaktadır. Örneğin Karaycada Slavca mastarların kopyası *et'*- yardımcı fiil kökü haline getirilmiştir: *bit' et'*- “vurmak” gibi (Johanson 2014: 32).

3.2.2. Seçilmiş Kopyalar

Seçilmiş kopyalarda, B diline ait yani bir Model Kodun öğelerinin yukarıda bahsedilen ses, *anlam*, *bitişme* ve *sıklık* gibi bütün yapı özellikleri değil, bu belli

yapı özelliklerinden yalnızca seçilen özelliklerin Temel Kodun birimlerine kopyalanması anlamına gelmektedir (Johanson 2008: 64).

Ses kopyalarının oluşması için genel kopyalar gerekmektedir, çünkü genel kopyaların yapılmış olması veya sözlü genel kopyaların çok olması ses kopyalarının etkisini artırmaktadır. Örneğin Bulgarca /c/ bir ses olarak yokken, Osmanlıcadan yapılmış genel kopyaların etkisiyle bir fonem haline gelmiştir (Johanson 2014: 33).

Anlam özelliklerinin kopyalanmasına bakıldığında İngilizce “star”a karşılık Türkçe “yıldız” sözcüğü örnek verilebilir. *Sinemanın starı* denildiği zaman dört yapı özelliği de yansıtıldığı için bu genel kopya olmaktadır. Fakat *sinemanın yıldızı* dendiğinde ise malzeme olarak ses değeri korunmadığı için bu diğer üç yapısal özelliğiyle ve özellikle anlamın kopyalanması ile seçilmiş kopya olmaktadır (Johanson 2014: 34).

B dilindeki birleşme özellikleri de A diline kopyalanmaktadır. Rusçadaki *nadstroyka* > Özbekçe *ustkurma* “üst yapı” tam çeviri sözcük, Rusça *udelit’ vnimaniye* > Kırım Tatarcası *dikkat ayır-* gibi öbek kopyalaması örneklerinde olduğu gibi (Johanson 2014: 34).

Birleşme kopyalarında, ilişki dilleri arasındaki tipolojik benzemezliklerden kaynaklanan küçük farklar oluşmaktadır. Örneğin İngilizce *summit conference* > Türkiye Türkçesi *zirve toplantısı*, Fransızca *opinion publique* > Osmanlıca *efkâr-ı ‘umûmiye* > Türkiye Türkçesi *kamuoyu* (Johanson 2014: 35).

B dilindeki sıklık yapısı da A diline kopyalanabilir. Sıklık kopyalamaları anaförük birlikler, sayı morfemleri, bağlaçlar vb. unsurların fazla veya sınırlı kullanımlarına sebep olabilmektedir. Örneğin Hint-Avrupa etkisindeki Türk dilleri, bağlaçları fazla kullanmaya meyillidirler. Almanya Türkleri arasında ve

bağlacının Almanca 'und'un etkisiyle aşırıya kaçan bir kullanım görülmektedir (Johanson 2014: 36).

3.2.3. Karışık Kopya

Karışık kopya, içlerinde en az bir genel kopyanın bulunduğu birleşme kopyaları olarak tanımlanmaktadır. Diğer iki kopya türüne göre örneğine daha az rastlanmaktadır. Sözlüksel karışık kopya olarak Özbekçe *yarimovtomat* < Rusça *poluavtomat* örneğine bakılabilir. Buradaki *ovtomat* genel kopyadır (Johanson 2014: 36). Cümle sentaksında hem genel kopya olarak hem de sentaktik işlevlerinin kopyalandığından dolayı karışık kopya olarak Farsça *ki* eki bir örnek olarak alınabilir: Türkiye Türkçesi *Anladım ki gelmez* "Gelmeyeceğini anladım", İran Azericesi *Soxbât ki men élerem* "Benim ettiğim sohbet" gibi (Johanson 2014: 37).

Farsçada *ki* ekinin kullanıldığı yapılar *Temel Cümle + ki + İkinci Öge* şeklindedir. Nitelenen öge Türkçede sonda olmaktadır. Burada Hint-Avrupa dillerinde olduğu gibi başa gelmiştir. Yukardaki ilk örnekte cümle yapısı kopyalanmıştır ve bu durumda *ki* bağlacını da içine almıştır. İkinci örnekte ise *ki* ilgi zamiri olarak kopyalanmıştır (Johanson 2014: 37).

3.3. Derlenen Aşkabat Şehir Ağzı Metinlerinde Kod Kopyalama

Yukarıda bahsedilen Kod Kopyalama konusuyla ilgili Türkmençe örnekler, bu çalışma için derlenen Aşkabat şehir ağzı metinlerinden yola çıkılarak incelenecektir. Her doğal dilde başka dillerden kopyalanan sözcükler mevcuttur. Türkmencede de Rusçadan ve az bir miktarda Türkçeden kopyalanmış dilbilgisel birimler bulunmaktadır. Alıcı dil olarak Türkmençe kopyaladığı birçok birimi kendi yapısal özelliklerine uyarlamıştır.

Bu kopyalar çoğunlukla genel kopya olmakla birlikte dikkat çeken seçilmiş ve karışık kopyalar da bulunmaktadır. Metinlerden derlenen genel, seçilmiş ve karışık kopyalar sırasıyla incelenecektir.

Derlenen metinlerdeki genel kopyalar genellikle basit sözcüksel yapılardır. Bu yapıların birçoğu morfolojik, ses ve fonotaktik olarak yeniden biçimlendirilmemiştir: Tkm. *Turtsa* “Türkiye” < Rus. Турция (Turtsiya), Tkm. *mi:ma:rliq* < TTü. mimarlık, Tkm. *qazan-* < TTü. kazan-, Tkm. *menniñir* “müdür, yönetici” < Rus. менеджер (me:niñir), Tkm. *direktir* “müdür” < Rus. директор (direktir), Tkm. *prablema* “problem, sorun” < Rus. проблема (prable:ma), Tkm. *maladets* “Aferin” < Rus. молодец (maladets), Tkm. *qalleqti:w* “kolektif, ortaklaşa” < Rus. коллектив (kallekti:v), Tkm. *tort* “pasta” < Rus. торт (tort: kek, pasta), Tkm. *qla:θ* “sınıf” < Rus. класс (qlass), Tkm. *intirnet* “internet” < Rus. интернет (intirnet), Tkm. *lo:şqa*: “kaşık” < Rus. ложка (lo:şqa), Tkm. *ma:yka* “atlet” < Rus. майка (ma:yka), Tkm. *kinoteatr* “sinema” < Rus. кинотеатр (kinoteatr), Tkm. *piknik* < TTü. piknik, Tkm. *qra:sqa* “boya, boya-” < Rus. краска (qra:sqa), Tkm. *balnitsa* “hastahane” < Rus. больница (bal’ni:tsa), Tkm. *wilqa* “çatal” < Rus. вилка (vilka), Tkm. *brasled* “bilezik” < Rus. браслет (braset), Tkm. *ozerelye* “kolye” < Rus. ожерелье (azerel’ye), Tkm. *me:bil* “mobilya” < Rus. мебель (me:bil’), Tkm. *telestudya wi:şqa* “televizyon kulesi” < Rus. телестудия вышка (telestudya vişqa), Tkm. *tolko* “sadece” < Rus. только (tol’ka), Tkm. *ki:no*: “dizi, film” < Rus. кино (kino: film), Tkm. *pa:mpirθ* “bebek bezi” < Rus. памперс (pa:mpers), Tkm. *qa:şa* “lapa, bebek maması” < Rus. каша (ka:şa), Tkm. *narma:lina* “normal” < Rus. нормально (narma:lina), Tkm. *po:l* “zemin, yer” < Rus. пол (pol), Tkm. *i* “ve” < Rus. и (i), Tkm. *kafe* “kafe” < Rus. кафе (kafe), Tkm. *egba:men* “sınav” < Rus. экзамен (egza:men), Tkm. *dokument* “belge” < Rus. документ (dokument), Tkm. *aftama:t* “otomatik silah, piyade tüfeği” < Rus. автомат (aftama:t), Tkm. *dubi:nqa* “cop” < Rus. дубинка (dubi:nka), Tkm. *δawo:d* “fabrika” < Rus. завод (zavo:d), Tkm. *yanwar* “Ocak ayı” < Rus. январь (yanvar’), Tkm. *kampyutir* “bilgisayar” < Rus. компьютер (kamp’yutir), Tkm. *laboratorya*: “laboratuvar” < Rus. лаборатория (laborato:riya), Tkm. *şweyn* “dikiş” < Rus. швейн (şveyn), Tkm. *θentya:wir* “Eylül

ayı” < Rus. сентябрь (senya:vr’), Tkm. *labara:nt* “laboratuvar asistanı” < Rus. лаборант (labara:nt), Tkm. *qalho:δ* “kolektif çiftlik” < Rus. колхоз (kalho:z), Tkm. *appirattu:ra* “ekipman” < Rus. аппаратура (apparatu:ra), Tkm. *manta:з* “montaj” < Rus. монтаж (manta:з), Tkm. *sta:з* “staj, deneyim” < Rus. стаж (sta:з), Tkm. *reda:kdİR* “editör” < Rus. редактор (reda:ktİR), Tkm. *stol* “masa” < Rus. стол (stol), Tkm. *tehnikum* “teknik okulu” < Rus. техникум (tehnikum), Tkm. *kredi:t* “kredi” < Rus. кредит (kredi:t), Tkm. *o:bše* “ortak, hepsi, birlikte” < Rus. обще (o:bše).

Burada Rusça halk dilinde kullanılan sözcüklerin de değiştirilmeden kullanıldığı görülmektedir: Tkm. *sa:dik* “anaokulu, kreş” < Rus. детский сад, садик (detskiy sad, sa:dik). Садик Rusça “bahçe, bahçecik” anlamlarına gelse de halk dilinde *детский сад* sözcüğünün kısaltılmış şekli olarak *садик* sözcüğü ‘anaokulu’ anlamında kullanılmaktadır. Türkmencede ve dolayısıyla Aşkabat şehir ağzında da yaygın bir biçimde *sa:dik* olarak kullanıldığı görülmektedir.

Kopyaların bir kısmı ise bir uyum stratejisi için morfolojik, ses ve fonotaktik olarak yeniden biçimlendirilerek Türkmenceye kopyalanmaktadır: Tkm. *pada:rqa* “hediye” < Rus. подарок (pada:rak), Tkm. *royeδ* “tren” < Rus. поезд (poyezd), Tkm. *restra:n* “restoran” < Rus. ресторан (restara:n), Tkm. *kli:p* “klip” < Rus. клипсы (kli:psiy), Tkm. *kansert* “konser” < Rus. концерт (kantsert), Tkm. *telewitniya* “televizyon” < Rus. телевидение (televidenye), Tkm. *kaseda* “kaset” < Rus. кассета (kasse:ta), Tkm. *prasent* “yüzde, faiz” < Rus. процентов (pratsentiv). Rus. *o:pusqa* “tatil, yıllık izin” < Rus. отпуск (o:tpusk).

Özellikle Rusçada dişil cinsteki morfemlerin Türkmencede cinsiyet kategorisi bulunmadığından dolayı Türkmenceye eril cinstе veya Rusçada dişil cinsi gösteren morfemlerin düşürülerek kopyalandığı görülmektedir: Tkm. *ko:mnut* “oda” < Rus. комната (komnata), Tkm. *şqo:l* “ilkokul” < Rus. школа (şqo:la), Tkm. *mo:kur salfetka* “ıslak mendil” < Rus. мокрая салфетка (mo:kraya salfetka), Tkm. *maşin* “araba” < Rus. машина (maşi:na), Tkm. *fa:bri:k* “fabrika”

< Rus. фабрика (fa:brika), Tkm. *si:men* “vardiya, değişim” < Rus. смена (sime:na).

Tolko, *a tak*, *wot haraşo*, *uže*, *da:lře*, *paka* ve *o:bře* örneklerine bakıldığında *tolko* ve *wot* kiplik parçacıklarının, *tak*, *uže*, ve *da:lře*’ zarflarının ve *o:bře* yapısının kopyalandığı görölmektedir. Bu yapılar dilde tek başına bir anlam ifade etmezken, cümle içerisinde ancak bir bütüne bakıldığında anlam ve görev kazanmaktadırlar. Bu konuyla ilgili olarak Leyla iędem Dalkılıç’ın (2017) *Rus Dilinde kiplik parçacıkları: Anlamı, dildeki işlevi ve eviri sorunları üzerine* adlı çalışmasına bakıldığında Rusçada ‘kiplik parçacıkları’ kategorisi bulunmaktadır. Bu kategoride yer alan *tol’ko* (только: sadece) kelimeye sınırlama anlamı katan ayırıcı-sınırlayıcı parçacık ve *wot* (воt: iřte) işaret parçacığı bulunmaktadır. Rusçadaki bu parçacıklar sözcüklere ve söylemlere kipsel, duygusal ifadeler gibi çeşitli anlamlar katmaktadırlar (Dalkılıç 2017). Aynı şekilde *a tak* ve *o:bře* sözcüklerinin söyleme anlam kattıkları ve anlatıcıların bu birimleri Türkmenceye bunun için kopyaladıkları düşünölebilir.

Uže (уже: zaten), *da:lře* (дальше: ayrıca, sonra) ve *paka* (пока) yapılarının cümle içerisinde görünüş kategorisiyle bir bağı olduğu görölmektedir. *Uže* cümle içerisindeki belirsizliği önlemekte ve eylemin sadece konuşma zamanında veya vaka zamanında değil, eylemin gerçekleştiği her zaman aynı şekilde devam etmesi gerektiğini vurgulayarak genel-geçer bir anlama dönüştürmektedir. *Da:lře* başlamış olan bir eylemi devam ettirmek anlamı katmakla birlikte kendinden sonra gelen sözcüğü de vurgulamak için kullanılmıştır. *Paka* sözcüğünün “göle göle, sürece, bir süre, şimdiye kadar” anlamları bulunmaktadır. Burada anlatıcı eylemin sınıra ulaştığını yani kendi içerisinde tamamlanıp sona erdiği anlamını vurgulamaktadır (Dalkılıç 2018: 1279). Sonuç olarak, anlatıcıların Rusça sözcükleri söylemlerini tam olarak ifade edebilmek için tercih ettikleri görölmektedir.

Bazı yapılar birebir kopyalanmıştır, bunun en dikkat çekici olanı: Tkm. *penθä: git-* “emekli ol-” < Rus. уйти на пенсию (uyti na pensiyu) ve Tkm. *maşin kak*

šweynka “dikiş (makinesi) gibi makineler ” < Rus. машина как швейка (mašina kak šweyka). İlk örnekte Rusçadaki *yǔmu* ‘git-, bir yerden ayrıl-’ yapısının *tam çeviri* şeklinde aslına sadık kalarak röprodüksiyonu yapılmıştır ve semantik açıdan aynı şekilde kullanılmıştır. İkinci örnekte Rusça как “gibi” anlamında edat olarak kullanılmış ve makineyi tanımlamış, açıklamıştır. Burada, bir bağlacın içinde bulunduğu Hint-Avrupa tipi yan cümle kuruluşu kopyalanmaktadır.

Anlam genişlemesinin olduğu sözcükler de görülmektedir: Tkm. *kalbaθa* “sosis, sucuk, salam” < Rus. колбаса “sosis, sucuk”.

Türkmence birincil ünlü uzunluklarını en iyi şekilde korumuş Türk dillerinden biridir. Birincil uzun ünlüler sözcüğün ilk hecesinde yer almaktadırlar. Bu uzun ünlüler aynı zamanda Türkmencede anlam ayırıcıdır. Bunun yanı sıra Türkmencede morfofonolojik nedenlerle yani eklenmeye bağlı olarak ortaya çıkan ikincil ünlü uzunlukları bulunmaktadır. Aslında kısa olan bu ünlüler eklenme sonucunda uzun telaffuz edilirler. İkincil uzun ünlüler sözcüklerin ikinci veya daha sonraki hecelerinde bulunmaktadır. Ekleşme sırasında yani ses olaylarıyla ortaya çıkan ikincil uzun ünlüler sadece Türkmence sözcüklerde değil aynı zamanda Türkmenceye yabancı dillerden giren sözcüklerde de görülmektedir. İkincil ünlü uzunlukları eklenme sonrasında görüldüğü gibi sözcük kök ve tabanında da görülebilmektedir (Töre 2017: 53-54).

Bu çalışma çerçevesinde Rusça ve Türkçe sözcüklerin orijinalinde bulunmayan fakat Türkmenceye kopyalanırken ikincil uzunlukların meydana çıktığı genel kopyalar gözlenmiştir: Tkm. *bö:lmünü qazan-* “bölümünü kazan-” < TTü. bölümünü kazan-, Tkm. *penθä: git-* “emekli ol-” < Rus. уйти на пенсию (uyti na pensiyu), Tkm. *i:mekli wol-* “emekli ol-” < TTü. emekli ol-, Tkm. *kamme:rsqĭ maγađi:n* “dükkan, bakkal, mağaza” < Rus. коммерческий магазин (kammerčeskiy magazin) “mağaza”, Tkm. *To napi:tig ... to marγari:n yo:q* “ya içecek(ler) ... ya da margarin yok” < Rus. то нет напитки то нет маргарин (to net napitki to net margarin), Tkm. *pa:ra* “para” < TTü. para, Tkm. *kansane:r* “klima” < Rus. кондиционер (kanditsyaner), Tkm. *rawya:sqa* “celp” < Rus.

повестка (pavestka), Tkm. *arhi:w* “arşiv, depo” < Rus. архив (arhiv), Tkm. *zapa:rq* “hayvanat bahçesi” < Rus. зоопарк (zaapark), Tkm. *widyeqa:mmera:* “video kamera” < Rus. видеокамера (vidya:kamera:), Tkm. *şeprowo:r* “baş aşçı, şef” < Rus. шеф-повар (şefpo:vır), Tkm. *Alma:nya* “Almanya” < TTü. Almanya, Tkm. *di:sk* “disk” < Rus. диск (disk).

Metinlerde görülen seçilmiş kopya örneklerinde Rusçanın belli yapı özellikleri örnek alınmıştır: Tkm. *spi:set, spitseg, spi:sya* “gelin tarafından damat tarafına verilen, istenilenlerin yazılı olduğu liste” < Rus. список (spi:sak: liste). Burada Rusça *liste* anlamına gelen *список*, Türkmencede semantik olarak *gelin tarafından damat tarafına verilen, istenilenlerin yazılı olduğu liste* anlamına geliştirilmiş, terimleşmiş ve fonolojik olarak *spi:set, spitseg, spi:sya* şeklinde uyarlanmıştır. Tkm. *eta:3* “zemin, kat” < Rus. этаж (eta:3) örneği genel kopya olmasına karşın derlenen metne göre *eta:3, bir apartmanda, apartman katında yaşamamış olmak* kastedilmekte ve anlamsal genişlemeye uğramaktadır. Tkm. *kammerski* “dükkan, bakkal, mağaza” < Rus. коммерческая (kammerčeskaya: ticari) örneğinde, Rusça *коммерческая ticari* anlamında bir sıfat iken Türkmencede isimleşmekte ve *dükkan, bakkal, mağaza* anlamlarında kullanılmaktadır. Son seçilmiş kopya örneği Tkm. *ko:pya etdir-* “fotokopi çektir-” < Rus. сделать ксерокопию (sdelat’ kserekapiya: fotokopi çektir-) ise neredeyse *tam çeviri sözcük* varken diller arasındaki tipolojik benzemezlikten kaynaklanan farklar bulunmaktadır. Ayrıca yine bu örnekteki Rusça *сделать* ‘yap-, yaptır-’ anlamının Türkmencede *etdir-* olarak birebir kopyalanması da dikkat çekicidir.

Karışık kopyalar dillerde diğer iki kopya türüne göre daha az görülmektedir. Derlenen metinlerde üç örneği bulunmaktadır: *pidmet muo:llüm* örneğinde Rusça ‘konu, alan’ anlamına gelen *предмет* sözcüğü kopyalanarak ‘branş öğretmeni’ anlamında, *kır maşi:n* örneğinde Rusça ‘makine, araç’ anlamlarına gelen *машина* sözcüğü kopyalanarak ‘çamaşır makinesi’ anlamında, *Türk ekmek* örneğinde Türkçe *ekmek* sözcüğü kopyalanarak ‘Türk ekmeği’ anlamında kopyalar oluşturulmuştur.

4. BÖLÜM

4.1. Aşkabat Şehir Ağzından Derlenen Metinler

Metin 1

Anlatan: B. Meredova

Doğum Tarihi: 1993

Öğrenim Durumu: Üniversite Mezunu

Mesleği: Öğretmen

Konu: Genel

Derleme Yeri: Kendi Evi / Aşkabat

-a-

A:dim B., familyam Merediwa. Ö:đüm tohthanüçünjü yil. Aprelin yirim thekqıđine doýullum. Aşyawa:da maşyala:m bilen gelenmiđ wäri hemmä:miđem bä:rde doýulluq, menem Aşyawa:tda doýullum. Aθlimiđ Qa:qali, ejem tarap Kürönnön, qa:qam Lelinnan. Ejemlen qa:qamiň ö:đi bä:rde uniwerstetde oqa:nlarında taniştılar. Onna şoň yalaq oqa:w oti:rlarqa tanşip şeydip qa:qam ğow görüp onı alya: θoňam bä:ş ğiyđi wollı. Men bä:şinjıθi, körpöθi, inj kiçiθi... Awwa, inj ulu doýonum θegθeninji yil, onnan kiçiθi θegθenwä:ş, onnan kiçiθi θegθenüç, onnan kiçiθem tohthan we menem tohthanüç, tohthanüçünjü yil. Heri:miđiň a:raθinna üç ya:ş tapa:wutları wa:. Üç doýonum durmuşa çıqan. Herθiniň... Ulu doýonumunj üş çayaθı ba: ikinji doýonumunj iki çayaθı wa: bir ğiyđi bir oylı we üçünjü doýonumunqam yene birja ğiyđi wa: indi biđe o:çir gelli. Biđem neθip bolθa çıqmalı. Uniwerste:di... ilki mektewi ni:rde oqodim aydayin men. Biđ mi:rqiđe ya:şaya:diq, mi:riqiđe elli iqinçi mektepde oqodum, dö:rdünjü qlaθa çenli. Dö:rdünjü qlaθθa turkmen-turk ğiyđ litseyine geşdim. Ayta:qıfdä:qi Turkmeniθtan kineteatrın arqaθinnä:qi θegθen yedinji mekdep bolşuma şo tayda oqodum, şo tayθini tama:mladim. θoň uniwerste:de girdim. Turkmen-turk uniwerstedini oqodum, bä:ş yil. Oquwi θi:nanişmayumıň başda nä:hilek bolanini düşündüröyin şol wa:qa:nı aydıp bereyin men. İlki uniwerste:de men bä:rik

tawširjaqgä:ldim dašarī yu:rda tawširjaqdīm, Turtsa. Annaŋ qitček maħalīm, gittigām biḏ doyonīm bilen iki:miḏ gitdik yö:s diyp bīr uɣuru wa: šoŋčam üθθü wilen gidilyä: menem šeydikgitdim. Anjirda θi:nayī tawširdiŋ. Tawširanīmdan θoŋ joɣa:wī awɣusta ḏa:da yaqī:n geler diydiler emma: joɣa:wī gelmedi. Senta:wīriŋ θoŋuna ḏa:dīna gelli. Men šo maħala čenli ğarašdīm ḏa:d ettim. Turkiyeden gelen maħalīm turkmen-turk uniwerste:diniŋ θi:nayiniŋ ğutoron ğünüdi edil šo ğün inŋ θoŋqī θi:nanišiq wolya:di šo ğünnen θoŋam ğutoripdi. Öydä:kilerem θi:naniš ota:ɣam bīr ğör bīrdan Turkiye bolmaθa bä:rde oqa:rθiŋ diydiler men bä:rigem tawširdīm we tawširanīmda bä:rik gečerin diyen umi:dīmam yo:qdu. Men... gečeθimem geleno:qdu doɣrim aytθam yö:ne neθi:wä: bä:rik gešdim. Gešdim yö:ne gečenime hi:č hi:li begenmedim θewä:wī men anīriŋ gideθim gelyä:di. Šonda da öydä:kiler bo:r bä:rik geč entä:k Turkiyä:nīŋ joɣa:wī gelmedi diydiler. Doɣraytdīlar, joɣa:wī gelmä:nni ğaraštīm ğaraštīm entä:gem joɣa:wī geleno:q gečdim gečmedim menem bilemo:q. Bä:rik gečen maħalīm bo:r gi:reyin dip gi:rdim. Gi:rdim we oqadīm bä:rde. Men oqa:p bašla:nīmda senta:wīriŋ θoŋuna Turkiyä:nīŋ hawarī gelli, men gečipdiŋ. On dokuz mayīs uniwerste:θinne: mi:ma:rliŋ bö:lmünü qazanmišim. Šo ta:yni gešdim dä:nin θi:naniša tawširdīm da gečipdiŋ we men ğatī ği:nandīm, a:ɣladīm, gideθim gelli. Öydäqilerinŋ yüröğünü a:ɣirtdīm bīraθčiq. θoŋ qitmeħ iθθedim wöli:n bä:rdä:ki uniwerste:dem pulunīdi i:yḏina tawširamīḏo:q diydiler. Menem bo:r la küymöθün diyp qa:llīm bä:rde. Emma: šumaht θo:raθaŋiḏ θen giderdiŋ mi šo maħal nä:mede bolθa diyθeŋiḏ gitmeθem ha:θ ğowa:ken diyyä:nne šu ta:yda wolanum ğowaekeni. Gideθim gelyä:di yö:ne bä:rde oqa:nīm ğatī ğow θewä:wī šumaht Turkmeniθθa:n ra:yetinna dašarī yurdu oqa:p ha:θam Turkiye döwlötünnö oqa:p gelenleri kä:n i:š tapīlano:q. Dašarī mekdewini oqa:nlara da kä:n i:š tapīlipbarano:q šoŋ üçi:n bä:rde oqa:nīm meŋ neθi:wä:mde wolon čün ğowθaken diyä:n šoŋa hi:č hi:legem ği:naniŋ baramoq šumaht. Uniwerste:d tama:mladīm. Tama:mīnīmdan θoŋ... edil oquw ğutordum dä:nim bīraθčiq di:njaldīm üç ay ya:laŋ. θoŋ dermanħa:na:ya gi:rdim senta:wīrda. Dermanħa:nada menniŋir woluw i:šledim. Ğatī ğowdu ol i:š, ğatī ğowdi. İntä:gem i:šläθim gelyä: de doɣri:m aytθam qalleqti:wmiḏam ğatī ğowdi. Yö:ne čiqmalī wollum, bīr θewä:p bollu čiqmalī wollum čiqtīm. Oŋ i:yḏinnan

mektewe gi:rdim men mektepten ča:ýirdilar muo:llüm hökmünnö. Tohθan yedinji mekdepte... Būdmo:yü:nnö, Būdmeyn gresī tohθan yedinji mekdep ba: olam ö:ňkü türkmen-turk bolon mekdep, yö:nö yöri:telešdirilen mekdep bolli we men šo ta:yda i:šlemäge wašladim. Birinji gi:rjek ine θiđ muo:llüm bolya:ňiđ diyen maňhallari... nä:hi:li muýollim bolorun, nä:me öwrederin oqu:wçilar meni diňlä:r mi diyp ğatī ğa:yyilandim. Nä:hi:lek düşündürörqa:m θapayī olor meň ünθüm jemlä:pbiler mi, giren maňalim olor hemmeθi ine a:ýđima θeredip nä:me gu:rlerqam diyip bir hi:lek wollum. İlqinji teýri:wä:m wolan čün yö:ne gi:rdim, ğatī ğow gešdi. Birinji yilim wolon čün ha:θem höwä:θli i:šledim her gün i:rden gidenimde begenip qityä:dim yo:ýθam Būdmo:yün niyen yer edil Aşyawa:da kä:n yaqı:n yerem dä:l. Yö:ne men šo ta:nī ğiřda da tomuθda da yayiřda da uđo:q yö:ne i:šleθemem begenip qityä:dim θewä:wi ilqinji teýri:wä:m wolan čün muo:llüm wolmoq ğatī ğow đa:d. gi:rdim ettim wöli:n... Hayθ θapa:qlara gi:rdim? Men qampyu:tir bö:lmünü oqodum uniwerste:dte we men oqa:nimda šol uýuru oqa:num üçin pragrammist wollum šoň čünem men muo:llüm bolmoq aθlinnam maňa bolano:q yö:ne daš töwöremdä:ki hemme ğoňsulom jo:rolom θen muo:llüm wolmalı θen muo:llüm wolθon ğow wolor diňe šoň ya:laq diyyä:rdiler we men muo:llüm edip ča:ýirdilar yo:ýθam men ota:q hi:č hi:lek öňünnen gidip gurlešip đa:d edip görmedim. θoň neθi:wä:mde ba:rdir da gi:rdim qampyu:tir muo:llümi mollum aňirda. Men pridmet muo:llüm wollum θinp yo:lwaššitiđi dä:llim. Onnon θoň gi:rdim etdim, yö:nö θinp yo:lwaššitiđi wolonimdan pridmet muo:llüm wolonum ğatī ğowi, men šumahtqī mektewimde θinp yo:lwaššitiđi woluw i:šleyä:n ğatī kī:n, üθθümde her qim... θen wilen ğarašya: ča:yalarla wir prablema wolθa gelip mennen θo:rolya: yö:nö pridmet muo:llüm wolθaň oň ya:laq bolano:q. Diňe ö:đ θapayina gi:ryä:ň čiqya:ň bolli. Nä:mede wolθa θinp yo:lwaššitiđinnan θo:raya:lar θoň olorom. Men šoň ya:laq pridmet muo:llüm wolonumda her hi:lek qla:θθa gi:ryä:dim da iqinji qla:θθan wašlap doqquđunju qla:θθa čenni gi:ryä:dim. İqinji qla:θ, üçünju qla:θ, dö:rdünju qla:θ yö:nö θinp yo:lwaššitiđi wolθoň diňe bir qla:θθa gi:rmeli, hemme θapayī matema:tiqa:nam šo qla:θθa oqutmali, bašya θapaq bolθa da šo qla:θθa oqutmali uze ča:yalardan ya:dap bašlaya:n. Pridmet muo:llüm bolθan ya:damaya:n her hi:li yüđ gö:ryä:n yö:nö onuň qi:nçiliyi wa: gi:ryä:n qlaθθin ča:yalaň a:tlarini ya:dimda θaqlap

bilemo:q yü:ð nä:çe ça:ya worup qityä: de eyyem o ta:yda. Ö:ð oquwçin warθam tana:p bilyä:n yö:nö iqiden wi:rne girip doqquðdan wi:rne girip θekqıðden wi:rne girip θeya:dıñ nä:medi θeya:dıñ... θoñ ğutoranna da a:dıñ nä:medi θeñ gel ya:nıma diyþ şeydip ça:yırya:dım. Ay ondan θoñ yaman ğıdıqı geçyä:di yö:nö o ça:yalaram çiqip ğayda:nımdan θoñom, entä:gem Şo yağıpdu:rlar Şo ta:yda:qi ö:ñkü mekdewımdäqi ça:yalar muolüm θıð gelä:y θıð ğıtdıñıð hi:ç hi:l θapayımıða düŐünömðo:q gelyä:n muo:llümlöröm düŐündürüpbüleno:q Şeyle diyyä:rlar wölin begenyä:n menem. Onnon Őumahtqi mektewime.. o ta:ydanam çıqtım θewäwi daŐ wolonçün ğatı ki:n wolya:di. Başya mekdeptenem men ça:yırdılar edil öymüðe de yaqi:n wolonçün menem bo:r diyþ bär:rik gellim. Bär:θem θegθenaltıñı mekdep, öymüðe de yaqi:ñıq wolon θoñ bulom ö:ñkü Turkmen-turk wolon mekdep BaŐkent mektewi yö:nö inni yörü:tölöŐdirlen mektep bolı bär:θem. Bär:de de maña qampyu:tır muo:llüm wolorθun diyþ ça:yırdılar yö:nö men gellim wöli:n qampyu:tır muo:llüm... ö:ñkü muo:llümler çiqjaq bolya:n eken Őoñ yerine ğoyjaq borupdurlar men yö:nö olom θoñ çiqjaqğä:llıypdır. Men i:Őlejek çiqjaqğä:l bo:rlay ğa:ljaq diyþdır de θoñom menem inne men muo:llümüqam nä:me muo:llüm wolmalı diyθem θen θınp yo:lwaŐŐıθı etjek wolyaθ diydiler. Men näçıñı qıa:θ diydim, bırıñı qıa:θ diydi... way Allahjan! Yo:q muo:llüm gerekğä:l, ö:ñkü mektewime ğıtjek yo: bolja:qğä:l men bırıñı qıa:θ muo:llümi ğatı ki:n diyenne hi:ç ðad muo:llüm öwrötmölü de ħarp, θa:n, a:dıñ nä:me, familyañ nä:me, eñeñ ni:rde ya:Şaya: uze maña... meñ çün o ða:dlar yöruk qıθyanç hi:lek kã:n öwrödöθüm geleno:q o ða:dları ğö:nü θapaya ğı:reθım gelyä:... onnan, Şey diydi wöli:n men yo:q diydim, direktıram worθa yo:q diydim Şol yöðünö Şo dereje iθlä:mo:qdum. θoñ onnom ö:ði yo:q bið θıðe kömögederθ nä:me prablema da wolθa bırdan oñormaðθañıð θoñ başya qıa:θθa ða:d eder geçırerıθ yö:nö θıð bır baŐla:ñ diydi. Menem bır i:Şe baŐlaθam hökmä:n bır alp çıqmaθam bolono:q da hökmä:n alp çıqmalı Şoni baŐara:yimalı i:yđımdan maladets baŐardı ay Şo B. ki:nam baŐardı diyyenlerını iθleyä:nne nä:me i:Ő yapθamam, diñe mektep däl başya i:Ő worθun men Şol dermanħa:na:da i:Őlä:nimde de men barma:ñqa:m bır hi:li yöruk qıθyançı eken ğıtdım o ta:yθını qalleqtı:w ayđıwi:rlıge öwrüldüm ğıden yerlä:n doylon ğünlörünü ullaqa:n wır Şowhunlu wır Őeklinne geçırdım Şolon doylon ğünlörünöm yoğθam

ö:η doylon günü diyen δa:dlar bi:rwirinnen ki:n, bileno:qloram ä:ken men gitdīgimde ö:δüm owodanla:p šo ko:mnutlarini surprizjayaδ yaθašdirip onnom i:rden gelenlerinne ö:δlörem begenyä:ler to:rtjayaδ alip naħar alp şeydip şeydip olorum ha:θam šowhunlandirya:dīm onnam diηe i:še gelp qitmek dā:l dā:nim gelen maħallarī ay šugün meη doyum gunüm nä:me surpriz etdiqa: diyen düşünje wilen gelip bašladilar θoη. θoη, men o ta:ydan čiqanımdan θoηom θen gitdiη wölin yene ğa:ldi šo δa:dlar ö:ηki ya:laq yene šowhunlu gečeno:q yürök qıθyanči gečyā: diydiler. Šoη ya:laq δa:d giden yerimde hökma:n alp čiqmaθam bolano:q birinji qla:θθam berdiler de menem a:lp čiqdīm ğatī ğowu alp čiqdīm. Ene-atadan hemmeθi ğatī ra:di: gelenleη hemmeθem... Bašda gelenimde meni gö:rdülör de wa:yyy bu muo:llüm ya:šajayekeni: elinnen tilfo:nnam düšmöd, diηe intirnä:de gi:riw oturlor bul ya:š worθa ay ča:yala:mīδ oqodup bilermiqa, birdan yaramaθa etmeθe de nä:mwolorqa, yo:q bul θeredewilmeδ men bašya qla:θθa gečirjek diypdirler, yö:ne men munu θoη ešitdīm. θoη ešitdīm wöli:n ene-ataların /.../ θewä:wi hemmeθem diηe B. muallüm θay wolθun B. mo:lm tanrı yalqaθin men šu ča:yam δa:d öwrönördür öydömo:qdum yö:nö kitaw oqa:p bašladī eyyā:m, eyyā:m maηa joγa:p berip bilyā: ö:ηki ya:laq milliq dā:l, šoη ya:laq diyp gelyā:diler tanrı yalqaθin aydip. Menem begenyä:dim i:šime ha:θam höwöθlen yapışya:dīm. θoη onnom şeydip δa:d ettim wöli:n ya:rīšla:mīδ wolyadı biδim mektewimiδin i:η ğiđiqlī yeri. Hökma:n ya:rīšiq gečiryā:ndik. Yumurtyolo:mīdi δa:din, lo:šqa:nin üθüünde θaqla:p čemčā:η üθüünde θaqla:p şeydip döwmā:njik ä:kidip getirmek ya:rši, yüp pöktü ya:rši ya harta da bükmək ya:rši, yüp çekmek ya:rši her hi:lek ya:rīšla:mīδ bolya:dī we yilīη θoηuna čenni birlan a:raθinna doquδ ya:rīš woldi. Diηe birinji qla:θla:η a:raθinna, birinji qla:θlamīδđanam θekqiđ θanı qla:θ wa:di. aθlinna biđiη birinji qla:θlamīδ diηe a, bi, či,dī dö:rt qla:θ alinya: i:η köp, yö:nö meη šota:q muo:llüm worup baran yerim θekqiđ θanı qla:θ alinya a, bi, či,dī,e, fi, ği, hī... θekqiđ θanı qla:θ wa:di, her kim geη görpdī. O:η yalı köp birinji qla:θ almīya: hi:č yerde δa:t diyp yö:nö aldı ğow mekdep bolon čün her kīmem šota:q barip θöyyā:r yalı. Ay ondan θoη šoη ya:lī köp qla:θ wolθa da biđ doquδ ya:rīš wollu šo doquδ ya:rīšamam ičinne θekqiđinne biđ birinji yer alliq, θekqiđinne... ene-atalar bir begenyä: bir begenyä: men bašya qla:θθa gečirmā:nimem ğatī begenyä:n šu ta:yda

ğa:lanına ğow woluptur ða:t tip šonj ya:li begenip alqış aytdılar θonj. θonj onnon, šonj ya:laq bīrīnjī qla:θla:η a:raθīnna θekqīð ya:rīšda bīrīnjī wolluq, herθinne de ulu ulu θowγotlar werilyä:di ça:ɣala:mīðīη herθine ma:yka werilyä:di ya: herθin, üçün ayrati:n wīr qafejayaš ğīdīp i:yw ičmek ða:dī wolya:dī ya bīr kineteatra ğīdp θowγot šonj ya:laq berilyä:di. Šo ulu ulu θowγotlarī bið ğaða:nīmda beylekī bīrīnjī qla:θla:η muo:llümlöröm ği:nanīp diηe θið yeηyä:ηīð diηe θið yeηyän ya:li diydiler wōli:n iη θonju doquðunju ya:rīšimīðda ö:ðümdön bilip ya:rīšlayīn yeηmediq bo:r lay olaram yeηip ğörθün diyp ğoyduq şeydip, way allam. Šonj ya:laq ğečyä: šuma:dam entä:gem ha:warlašyaθ ene-atarlar wilenem ö:ðümüd bīr piknige ğityä:dīq oturuşluq edip. Biðīη θaylıq yo:lumuð wa:, ačiq meyda:nna oturubīljek yerlermið ğatī köp üç ayaq da wa:y onj ya:laq yerimīð yene de köp yerlermið wa: yö:nö oloη atlarī orθloşar wolon θonj kã:n aytmayīn niyen šol... Šonj ya:layraq, ğow ğečyä: mektepte ða:tla:mīð. Ğuto:rduq, tama:mladiq šuma:dam qaniqulda neθip bolθa iqīnjī qla:θθa ulloqa:nja wolup gelerler, ğörörüθ.

Ča:ɣalar nãçe ya:šda başlaya: oquwa?

Altī ya:šda waşlaya:lar. Öη yedi ya:šda waşlanya:dī yö:nö θonj... howwa bīrījī qla:θθan altī ya:šda waşlanya: θonju üç yīlīη dowa:mīnna šonj ya:laq altī ya:šda wolup başladi. Onnan öη yedi ya:šda waşlanya:dī. Čaɣa:lar ba:ɣīna, sa:dige ğityä:ler, onnan öη ğityä:ler.

Nãçe ya:šda ğityä:ler?

Ol wa:ra ö:ðünö waylı, edil iki ya:šīnnan üç ya:šīnnan berθen bolya:. İ:şleyän a:dam ene-ataθi i:şleyän worθa ça:ɣalar ba:ɣīna beryä:ler ayrati:n bīr /.../ yetenne ö:ðüne bīr öyüne ğelp θeretyä:nem bolya: yö:nö sadige wermeg... ha:θ o ta:yda ğowu ða:tlar öwredyä:rler eyyam mektewe tayya:rlayarlar sadikde. Šonj üçī:n anjiriq ğīdilenne ö:ðüne baylı i:şleyän wolθaη θen, yürögün dö:ðyän worθa uze iki ya:šīnna berθeηem bolya:. Yo:q men öyde ö:ðüm θeretjek entä:k üç ya:šīna dö:rt ya:šīna čenni diyip θaqla:p θonj werθeηem bolya:. Men šu ma:

yegenim wa: ol üč ya:šinna ö:đü ča:ɣalar ba:ɣina gıdyä: äkityä ejeθi šonu ğatnatya: i:šlāno:q doyonum yö:nö ča:ɣalar ba:ɣinna ğow ða:tları öwredyä:ler diyp šonu ğatnatya. Haqı:qatdanam ğow bilyä: bİR topor ğoşyu öwrönip gelyä: gelp öydö de aydıp beryä:. Oqomanı, ħarpları, ða:tları kâ:n maħal... edil oŋ üθθünne kâ:n durono:qlar θewä:wi bİra:θčİq ya:šİna ğörä: de bāş ya:šİna bolya:n ča:ɣalara öwrödilyä: üč ya:šİna:qİ ča:ɣa: nâ:če öwretθeŋem kelleθi almaya: oŋ. Onnan yö:nö olara renkler, ða:dlar öwrödilyä:, θu:rat çekilyä: šol onna qra:sqaya:lar renkleyä:ler. Šoŋ ya:laq ča:ɣalar ba:ɣİnam.

-b-

Ča:ɣa doylon maħalı howwo, balnitsadan haθθaħa:na: doylonnon θoŋ hawar edilyä: maşɣalaθİna. Onnan hemme kİši, İŋ θoŋqu döwür ha:θam mo:do wolupdur maši:nİŋ ða:dİnİ beðeyä:ler üθθünö bİR... howwo edil ğatİ ğow beðeyä:ler oŋ dašİni, ða:dİni. Göð mo:njuq ða:t ğoyya:lar, oylum wollİ: diyp yaðya:lar, men qa:qa wollum diyp yaðya:lar, eje wollum yaðya:lar. Üytgöşük ħa:tları, ða:tları edİp şeydİp balnİsa: gİdİp haθθaħa:nadan ča:ɣa:n čİqarabilyä:. Gelinennen θoŋ hökmän ħuda:yyo:lİ etmeli. θewä:wi gö:ð wa: dil wa:. İnnİ: bİR gö:ð degse ča:ɣa üčİ:n ğatİ erwet bolya: ha:θam göđİ ö:ðüne çekyä: ča:ɣa, kİčİ ča:ɣa. Mähhlİ wolon üčİ:n. θoŋ ħuda:yyo:lİ edilyä: ħuda:yyo:luθunda da edil šol haθθaħa:nadan čİqan ğünİ etyä:nem bar, šo čİqan wa:dİna ğönü ħuda:yyo:lİ etyä:ler ya: da onu θoŋundan etθeŋem bolya: ča:ɣa:ŋ hökmä:n ħuda:yyo:luθu edilä:yemeli. Aθθİnna dâ:wimiððe ba: šonİ etθeŋ ğowİ gö:ð wİlen dil wİlen ğo:ronmoɣu üčİ:n, θaylİqlİ ulolmoɣu üčİ:n. Yoɣθa:m her kİm bi:rwi:rİnnen ğaŋ edİp ğow ħawar wolon čün duydurulya: da oŋ ča:ɣa:θİ wollu pİla:nİn ğa:ɣa:θİ wollİ, onİ:ŋ ğİyðğa:ɣaθİ wollu, oɣulğa:ɣašİ wollİ diyp ħawar edilyä:. Šoŋ ya:laq ğudo ğutlanya:. Huda:yyo:lİnİ öŋ öyde edilyä:di olom θoŋqu döwürö dawatlar olom restara:nlarda edilİp bašlannİ. O ta:yda da edİlenne yö:nö bİR θa:ðθİð, hi:č hi:lİ θa:ð ða:t yo:q yö:nö her kİme wİR naħar hödür edilyä: howwa čo:rwağayaş ya: hamurğayaş šon ya:laq bİR naħar hödür edyä: her kİm šonİ İyyä: θowɣodunam ejeθİne beryä: da ğaytya:. Öŋ öyö gİdilyä:di wöli:n İnnİ šol öye

gidilmäk i:š wolya: tä:ðe ça:ya doyron bir ene üçünem qı:nraq wolya: diyp bir restara:n edilyä:.

-C-

Maşyala:da hayθi diller gürleşilyä:?

Bið ö:ð maşyala:mda waşla:yin mi? Biðinjkide Türkçe gürlöşilyä:... biðinjkide howwa Türkçe ha:θam köp gürlöşilyä: θewä:wi ö:η bä:rde Türklör köp ga:lip giden. Her kimin η öyünnö hökma:n enne Turk qana:llarī ba:r. Olom Türkçe gürlöşilyä: yö:nö ða:d edilip, ö:ηkü orθiyetden ğa:lan bir dilimiðem ba: biðim, hökmä:n ru:θ dilinne. Men meθelem nä:çe Türkşö gürlöθemem ru:θ dilinne de kä:n mañal gurleşyä:n. Öydö bir ha:θam ða:d edeliη diyp başya yerlerde başya maşyalalara mihma:nçīla: giden mañalimīða hökmä:n ru:θ dilinne gurlöşülyä: çayalar wilen eyyä:mde ru:θ dili:ni bilθin niyp kiçiliginden gurleşip başlaya:lar ru:θ dilinne. Ru:θ dili aθθinna ğowu dil, dünäniη dilinne inliθ dilinden θoηqu gelyä:n in wajip dillerden bi:ri. Ru:θ dili qı:nrak dil, her kim o:nu öwrönip bilmeyä: yö:nö biðin yu:rdumuðda köp gurlenilyä:.. Hökmä:n ba:ðarlara gidenimiðde ya: bir tanış, bir mihma:nçīla: gidenimde şu o:n a:dam ba: wolθa şoη eyyä:m bir başiθi hökmä:n ruθ dili:ni bilyä: de... Ğatī bileno:q diyen ya:γdayında /.../ diyen ya:γdayında da nä:çeθi hökmä:n bilyä:.. Biðin milletimið ru:θ dili:n bilmeθe de men ru:θ dili:ni gürlä:p bilemo:q diyθe de yö:nö düşünyä:ler. Ğarşi:ndäqī θen ru:θ dili gürlöθen şoηa düşünyä: hökma:n. θewä:wi bið öη ru:θloruη elinnä ya:lanmið θoη oloη ellerinden eyyä:m geçip şo waytdan wäri şeydip Türkmönçä:mið ða:t, Türkmön dili:mið yo:q mañalam şoloη elinne bið yeθir ğa:lan maht şeydip onnom şo mañaldan şeydip dillimiz eyyä:m öwrenüşyä:θ gürlöşüp şeydip edyä:θ. Köp ða:dimið biðin ru:θ dili:nnen lo:şqa, wi:lqa diyyän şuni Türkmönçeθini θo:raθaη bilemo:q nä:me ða:t şu. Čemčä:ni wilyä:n wilqa:nī bilemo:q, wilqa da orθça da... Köp ða:dimiðam ru:θ dilinden.

Metin 2**Anlatan: C. Hallıyeva****Doğum Tarihi: 1964****Öğrenim Durumu: İlkokul Mezunu****Mesleği: Aşçı****Konu: Evlilik****Derleme Yeri: İş yeri – Kıpçak / Aşkabat**

-a-

İnni men θaηa aydayin hā:dir, biððe köp yeri... İnni edil hā:dirki döwürdö hā:laşya:lar, a tak hā:laşmayan yerimiðem ba:r. İnni şu maht hā:laşya:nam hā:laşmaya:nam θo:ra:p göwneyä:ler. Ejeθi göwnölti:p gıydi gowjo gö:rdü mü alya:lar gityä:ler, hawar etyä:ler nä:çinji günü barjaq diyp. Biððe eθa:θi üçünjü gunu gidilyä:.. Biriñji günü, ikinci günü, üçünjü günü eθa:θ ba:rilya:.. Onnoη, nä:hi:li aydayin, barya:lar hā:dir ilki bo:ş gityä:ler. Pada:rqa ða:t äkitmiyä:ler, θowçot ða:t äkitmiyä:ler boş gityä:ler. Onnoη θöð aydya:lar, θöð aydθaηid şu ða:t, θeη gıydiin wolθa men aytyaη gıydiina gellim, θöð aydiçi gellim. Gıydiina: gow gördük... Howwa, oη bul aydya:, θen niyä: a:l da çiç diyä: ça:y, çörök weryä:ler. θoη a:ylanin diyyä:ler, θoη gel diyyä:ler. Onnoη θoη inni nä:hi:li, inni bið eθa:θi şu üçünjü günü θaqlamalı, ine bul üçünjü günü gelli mi inniküçünjü günü gelmä:li. Onnoη iθeθe telefo:n woyunça aydya: iθlemeθe bið wa:rmalı. Şu bermejek yaydayini telifo:nna hawar edyä:.. Ay yo:çθa yene de men barmalı inniki üçünjü günü. Onnoη aydya: ayt diyä: gelä:yθene diyä:, θöðünü aljaq diyä: geliwer diyä: θewä:wi qa:qaθi wa: yeηçeleri wa: a:çaları wa:rdır mümkün, şeydip ða:d edyä:ler. Maθlañat θo:raya:lar. Onnoη gelä:y diyθe üçünjü günü ba:rya:lar, bolono:q diyθe bolano:çunu aytya: bolya: diyθe bolya:ndiyini aytya:.. Onna aytya: inniki üçünjü günü mümkin yene aηirda üçünjü günü oηoran wayti men gelnimi gıydimi alip kä:n erkek şaqitliyiında spi:set weryä:ler biðe hawar etip. Nä:çe gidil, eθa:θi biððe gidil dö:rülyä:.. qırq göðö yaqınam pul, onnoη köpθem mata, köynök i yanqı: balaq, nayişla edilyä: dä: olardan alinan otuð θa:ni balaq

otuð θa:nî köynök. Onnoη ŧeydip ba:ra inni yaηqi: eŧiklerni ta:yyarlama:li. ŧu spi:setde θeη getirmeli ða:tla:η wa:r. Dö:rt θa:nî pomba:rña dö:rt θa:nî mil yüpök yene baŧya ġi:ñaŧdirilyä:n nä:me wolya: ŧumaht lay...Ġiyñaç wa:ra uði:n ya:ylîq ulî ya:ylîq, börü:güne daηyaη. Hawwo θiððe de ba:dîr biððe de wa:r, θiððe de wa:ra. ŧuη ya:li ya:ylîq uði:n çiçekli. ŧu ya:ylîqdan uluθu kiçiθi ġoylma:li. Nä:çe θa:n nä:çe θa:nî. Onnoη nä:çe pul yaðya:, nä:çe ġiðil yaðya:. Ġiðil elli ġra:mliq, brasled, üç θa:nî yüðuk i üç ozerelye. Onnoη θen spi:syaηî beryä: öηunö. Onnoη maηa beryä:η he men θaηa beryä:η θen onnoη aytya:η men äkitjek ġötörjök, öydä:kiler wilen maθlañat etjek. Ho:θθa:rlarîm, ġarîndaŧlarîm wilen maθlañat etjek diyä. Onnoη aytya: men niyä: maθlañat etjek diyä ŧu diyä θpi:siniη ayîr wolθa maηa men ö:ðümü bilyä:n, onnoη spi:syanî äkityä:. Spi:syanî äkityä: onnoη θoη gelyä de aytya: ŧul, ŧul, ŧunu ayîr diyyä:, θen ayîr θa:lîpθîη diyä, onnoη puluηum ġalîñîm ayîr diyyä:ler. Onnoη ŧeydip a:yîrliya gelyä:ler. Onnoη ġiðil kürtö wa: /.../ ġirmîði, na:yîŧli. ŧul biððe ġatî köp ulodilya:. Onnoη θen çekiŧmeli. Köp pul wahey yürögün worθa ya:rîθin θen ya:rîθini men. ŧo ða:tlarî gurleŧyä:n, bolya: diyyä:η men iθpi:θegîm aljaq ġötörjök diyyäη. Onnoη haçan toy etjek? Yîliη ayayîna mi:, inniki yîl mi:? Ya bañîm aljaq mi, onnoη gurlöŧyä:n de spi:syaηîm ġötöryä:η, ðatîñi, qa:yîðîñi ġötöryä:η. ŧeydip ba:ðara çiçip ða:tla:ηî alîweryä:η alîweryä:η iθleθeη ġiyðî bi:le ġityä:η. İçeri ġoŧup biððe diηe me:bîl ġityä:. İne ya:ηqî doloplor mi nä:me ða:t da, kîr maŧi:n dolop molop yo:q. Ol ða:tlar θoη alya:η. Aηo ŧeydip, biððe eθa:θî biðîñki ya:ηqi: nä:me diyilyä:qî θowuqda geyilyä:ni...ŧempîr mempîr ŧu ða:tlar wa:. ŧu ða:tla:ηî jemlä:n θoη men yene üçünjü gunu geljek diyp ðawar edyä:η üçünjü gün gelyä:ler. Köp nañar mañar bolya: da θen ho:θθa:rlarñi alîp barya:η, toy edyä:η, aydîm aytdîrya:η, θa:ð, taηθ. ŧeydip heleyler ða:tla:rni geçiriwilyä:ler. ða:tla:rni geçiryä:ler de θeñediη θo:raya:lar. Hayθî gün ġiyðî ġötörjök? Onnoη aydya: bîr a:ydan iki a:ydan öηunnön berilyä:. Bîr a:y ika:y yetiŧemke ŧo: nä:meθini aytma:li yi:rmüçü mü, ona:ltiθî mi, ŧonu aytma:li men ŧol gün gelä:y diymeli. Onnoη ŧonno gelenne ya:ηqi: alan mata:laη wa: oloη getiren de ġiðilîñ dakya:n gelnine. Onna ŧeydip toyuηu belleä:η de ġaytya:η. Yene bîr a:ydan iki a:ydan toy wolya:. Bîr günuη woyunça ayŧam ġiyðîñqa: warya:η. Ġiyð çiqanna ayŧam oturya: ġiyð, miñma:nlar gelyä:ler, iyyä:ler,

içyâ:ler ðen iðle ya:yliq dan, iðle köynök goy ya g'ðilliñ wa:r wolða g'ðilliñi dakya:lar ol guni. Yene de galan haçan puluñ wolða mata:ñ wolða getirip beryâ:ñ şol gi:çe haðaplaşya:ñ g'iyð'iñ ejeði wilen. Alliyi ö:ðünö bollurano:q. Bolya: bir /.../ yerlerde ol köp aydip durmaya:lar. Þoñ getirjek diyþeñem bolya:. Annoñ şeydip erteði g'iyð'iñ g'ötöryâ:ñ, gelni. Ya:ñqı kürtöþünü da:bini getirip daqip ya:şindirip äkityâ:ñ. Äkiden woloñ oturya: gelin üþþünü açma:ñ şeydip oturmalı. Gelnin ja:yı wa:r, jo:raði wilen gi:ryâ: yapyâ: üþþünü açya: a:ðañiq howa alar ya:laq, ö:ðünü ça:y çörök iyyâ:ler, onnoñ ayşam nä:hi:li toyun wolða inha restara:n mi ya daşarda mi yene de geynip çiqya:lar. Iðleþeñ orð köynök gey açiq, iðle yapip çiq. Onnoñ şo gelin gelyâ: di:ñjini alya: da entek ayşamdan bâ:rde ða:yat üç dö:rt bolonno nika: g'iydirya:lar. Oylon bile g'iyða mo:llo gelyâ:. Mollo gelyâ: ðaqalli birküş ða:ni. Ayal-a:dam gi:ryâ: gelniñ ya:nina oturya:lar oylon ya:nina oturya:lar da nika:layap çiqya:lar. Nika:lap çiqandan ðoñ iki ða:yat ðoñ mümki:n ða:d edyâ:ler, baş ðalya:lar. Onnoñ gelin wilen oylonu goyp üþþünö yo:rñan atyo:, yapyâ:lar. Nä:me diyilyâ: yo:rñonu atya:r mi, palet mi nä:me şo ða:t, gijye yatilya: bilyâ:ñ mi? Nä:me şonuñ adi? Anja anja anja şoñ tä:ðeðin tä:miðini yapyâ:lar da üþþünne şeydip ba:şlaya:lar. A:q gö:k giydirmе, arpa çörök iydirme, şoñ ya:laq goşyulor aydip içinne oylon wile g'iydi nä:me wa:r teñge, şay, bir ma:nat, pul. Demir pul lay şa:y, qa:yıd ðâ:l, şoñ ikiði ça:lišma:li. Yo:rñonuñ aşşayinna, oylon ðaşa beryâ: ðen oylonu weryañ çalişya:ñ üþþünü açya:lar, bolli. Onnoñ beydik geçyâ: erteði yene bir ðapar şeyle edyâ:ler. Guşoq çöðduryâ:ler mi, ayaqqap çiqartya:lar mi, onno şonnoñ ðaçini g'iydiñ arqaðina atilya:. Uze g'iyd çiqip gelenne biðe şunno uli g'iyd wolonna ðaçi öñunne wolmalı. Uze ä:râ: waranna ðaçi iyðinne wolmalı, düşündüñ mi? İnni ðaçi göyweryâ:n yo:yam biðde, her kiminñki öñunne iyðinne. Yö:nö anjırdan gelyâ:n dä:p boyunca ulu g'iyd öñunnö wolmalı ayal-a:dam g'iyñaşli wolonna eyyâ:m ðaçini iyde atya:lar şo gijye, erteði turup ðaçini iyðine atya:lar i ulu ya:yliq danya:lar, g'iyñaç. Onnoñ şoñluq bilenem ya:şinip başliya: gelin. Gelin yi:rım gun qırq gun şol içerde çileli wolya:. Ga:yni, ga:ynata wile gurleşeno:q. Kä:n toy-tonuya gideno:q. Onna şumaht o ta:yda bu ta:yda bi:ri öllü mi: ä:rem gitmeli dä:l, ðeñ üþþünö bi:ri gelmeli dä:l. Şu çile wolya: düşünyâ:ñ mi çilâ:ñ nä:medigini. Onno şoñçün çile wolya:. Gowşa ðeretmeli. Üþþüne et

getirmeldä:l mi, ğağanı araθθa θaqlamalı. Yi:yirmi qırq gunlä:p şeydip θaqlaya:θ. Onno θen şumayt men gelin edinen wolθam θen meniñ aya:l'im wolon mi, dayđam mi θen naħara ça:yırya:n, /.../ ya:laq naħara çayırya:ñ. Pada:rqa edyä:ñ. Onna şeydip qırq gunnä:n θaqla:weryä:ñ mi, yi:yirmı gun θaqla:yañ mi. Onnoñ a:raθinna ya:ñqı pürünjügü wa:r kürtöθi, onı çalışya:ñ. Hayθı reñkini gi:yjek diyθe geliniñ gidip kürtö çekyä:nlerden onu çalışya:ñ. İnha şoñ ya:lı. Onnoñ hä:đir yi:yirmı gunnö ğaytarya:lar. Köp kişi qırq θaqlaya: yö:ne hä:đir gelniñ i:yşli wolθa oquwlu wolθa yi:yrim gün äkitmeli ataθi ö:ynö, ejeθiniñ ya:nına. Añırda da bir hepte geđmä:li, ya üç gun bir hepte. Olor o ta:yda ğa:ynına köp ba:laq getiryä: mi, köynök getiryä: mi şuñ ya:lifjaq pada:rqa getiryä:, ya:ylıq, balaq, eylek beylek. Ğa:ynataθına wolθa taħya getiryä:, taħya:nam bilyä:ñ. Taħya getiryä:ñ, ba:laq getiryä:ñ ğa:ynına. Ğa:yna:yaθına getiryä: eltiθine, ba:ldığına pada:rqa alp gelyä: üç günunñ dowa:mınna gelθe θen olor ejeθiniñ tara:wı getiryä: θaqa. Onnoñ bunnoñ gelin gelyä: yaşma:qlı inni i:yşin ediwermeli. Öyünñ i:yşini etyä:ñ, daşariñ i:yşini i:şlä:weryä:ñ ya:şinip. Hi:çθi wile gurleşeño:q. İnni şo ta:yda kim bir a:y θaqlaya:, kim yi:yrim gun θaqlaya: yene de bir θapar ejeθine äkitmeli. Pişmegi pişirip, pişmä:nä: bilyä:ñ. Awwo şonu pişirip ejeθiniñkä: äkitmeli. Ejeθiniñkide bir gun yatθın, iki gun yaθθın gelin onnoñ şonnoñ θoñ θen bo:ş. İnne da:lşe ö:đün yeke gitθeñem wolya: ä:rinñ bilen ğitθeñem wolya: ğa:yniñ wilenem gitθeñ wolya:. Şeydiw onnoñ gelin θeñki wolya:.

Şo: kürtö nä:çe gün geyilyä:?

Qırq gun... Howwo qırq gun geyilyä:. Yö:nö ya:ñqı ya:lı i:yşli wolθañ, ğa:yniñ i:yşli wolθa ğa:ynatañ ya: onna: ö:đün oquwlı hä:đir köp ğiyđla:mığ oquwlı i:yşli de... Onnoñ o:pusqaθiniñ alya:lar da içi:nlerni, şoñcün ğiyθya wahtı yi:yrim gun alya:lar. Onnoñ pullu mı θen köp ba:y mı, ħara:ja:điñ ba:r wolθa qırq gun alya:ñ, qırq gun θaqlaya: ono kän pul wermeli. Onnoñ θeret ğiyđiñ pulı yo:q mi yaydayı yo:q mi o:n gunem alaya:lar. Her kim bir hi:li:. Şoñ ya:lı.

-b-

Men šo Aşyawa:tda hä:ðir yo:q, öň wa:rdi telestudya wi:şqa wa:r. Uđi:n wişqalar wilyä:ň mi radiyawişqa, telewişqa? Qra:sna Qres wa:r, Čehif Köčöü wa:r. Men noňurloro ğolay yoqarda ya:şadim, eta:zda ya:şamadıq. Muň ya:li ğa:yda ya:şadıq. Onnoň ejem meni ondoqqud ya:şimda čiqardi. Men kän oquw oqomodum. Onnoň olor ğudočuluğa dilä:p gelli ejemniň erkek doyonı. Ğa:ynatam. Berä:y diypdu:r da öydö a:dam yo:q iki θa:nıñaq ğarri wa:r diyp. Onnoň şeydip gečenime ondoqqud ya:şimda čiqdim. Tolko şqo:l oqodum a:đajıq, a tak... Ejem oqotjoq bollu wö:lün nä:me o maht qa:qam wa:r ğa:ynata:m wa:r onnoň bolmaya:. Onnoň men hä:ðir čiqip gelen yerim bä:rde Ba:warapda, Gö:kdepe etra:biniň Ba:warap o:wa:θinna Ba:warabi bilyä:ň mi? Prizde:ntiň o:waθi. Annan men hä:ðir šo ta:yda oturya:n. Ejemniň ğa:yı yiqilli tä:de ğa:y werdiler, mi:r yedi mi:r θekqıd. O yoqordo. Ana šo ta:yda hä:ðir ejem ya:şaya:. İki θa:na oylum wa:r, iki gelin edinnim. Onnoň tilifo:nna da bolmalı ça:ğalar. Bi:riniň üş ça:ğathi wa:r bi:riniň iki ça:ğathi wa:r geliniň. Ğa:ynim yo:ğa şul a:damim wa:r. Oylumuň bi:ri işliyä: bi:ri işlä:no:q. Ayayinna problem wa:r. Gelnem šon ya:li, prable:malı alp berdim. A kiçi oylum gelnim ğowja, oylumam ğowjo, şun ya:laq. Oylum tırči woluw i:şleyä: yuk äkiyä: o Qrasnawo:d diyp Čä:rčow diyp şun ya:laq. İnni hä:ðir biđ şun ya:li bir ğa:lya:θ hemmä:mıd yö:nö yerim ulı. Köp yerim ba:r, inni hä:ðir oylum o ta:ydan başladı şun ya:li ğa:yda. Bir oylumu čiqarmalı la: men. Heni:đ üθünü yapano:q açiq üθü inni işlemä:li lä... bira:đajıq pul. Hä:ðir bira:đciq ğimma:tlaşıq wollu da yo:ğam i:şlejekler wöli:n ine şun ya:li. θegθena:lti θegθenθekqıdınji yıl oylanna:. Bä:rik men tohθanθekqıdınji yilla i:şe gellim. Nä:çe yıl wolupdir bilmedim. İnni hä:ðir men bilemo:q nä:çe ya:şimda doylum. Ellüç mi ellitö:rt mi köp haθ:p yö:nö bañim unudya:n. Onnoň men hä:ðir yene de iküç yıl i:şleθem penθä: gitmeli, i:mekli wolya:n nä:me. Onnoň šonno birkü:yđ manat pa:ra aların oturun öydö. İ:şleθenem bolya: ba:ðarda çaliş, öydö çaliş yö:nö dokument yo:q. İnha şun ya:li yayday.

-C-

Šu wa:ht men ö:ðüm, ä:re waran yerim ejemîň erkek doýoni, da:yim. Šu maht ejemîň erkek doýoni oýli meň baran yerim. Onnoň men gıyð tarawam oýlon tarawımamkinam ga:rıŝıq. Men kä:n gıdîqla:namo:q ol arqa taraplara da, yö:ne ya:şuli a:dami bilyä:n yö:nö men kä:n nä:çe arqa wa:r kim kim kä:n ünüθ beremo:q. Kä:n biljek bolomo:q da şoni yö:nö bilmeli diyyä:rler. Kä:n gıdîqlanmaya:n da yo:ϑam i:ş yerinden ka:yıðam beryä:ler. Şöyle yađıp gel diyip. Onnoň men ya:şuli:ma a:damıme yađdırya:n yađdırya:n getirä:n bolu. Olam bîr θapar mî nä:me bolya: θoň bolmaya: ana şoň ya:laq. Yö:nö gelnedineňde bilyän mi ya:ηqî gelnedineň toy yapaňda köpθi aliwam gaçya:lar. O da bolya:. Onnoň o ta:yda wîr bä:ş a:y üç a:y oturya:lar gøňşunan gätnaşma:n. Onnoň θoň onnoň gow görüp başlaya:lar, gel gel gel diyip... Yö:nö θiðde bilemo:q θiðîň ha:lat yaydayîňið nä:hi:li biðimki gätî aýîr ha:lat toy yapmaq gätî qî:n. θiðde eθa:θî ða:t biðelük öytyä:n hä:? Šu maht biðde a:ðaçıq a:ðalli. Hä:ðîr ba:ra pullu ba:ylanmîð wa:r yüz gra:m daqya:lar, elli gra:m daqya:lar. Onnoň bunnöň bið ya:lîq gari:wam etjek wolya: we oýlonno aýıram θalya:. İnha oýlonnor nä:hi:li i:şleyä:ler, ya:ya buloşup, aýîr yük götörşüp de onnoň bi:rwi: etyä:ler berä:y berä:y, getirä:y getirä:y, θen toy edende edeli berä:y berä:y diyip, dilä:p dilä:p almalı. Onnoň θen toy edende biðem θaňa yetirmeli şon derröw. Onnoň θen o ta:yda bañimjaq yetiðdirmeli de θen o ta:yda bañimam beryeniňe bolya:η aş θalya:η ça:ya doýori:p biðim Turkmenimið bañim ça:ya doýurya:lar, bañim ça:ya doýurya:lar. İki üç a:y wollu mi: a gıyð gelniň wa:r mî bîr ða:t, gelniň aýđî üytgeyä: mi diyip başlaya:lar. Šu bañim θo:ra: men bîr uto:nnum erwet bollum. A gıy iküç wollu, men diydim ay gıyð bîr yil iki yil geðθin a gıy. Onnoň huda:yja:n bîr iki yilla:ya geðdi gelnim. Onnoň θoň gıyđî wollu oýlu wollî. Onnoň ya:ηqî bergi:ni berjek bolup gıdîliňî alıp θatîweryä:η onnoň. Kä: gelinler gıdîliňî otlaya:lar orta: ya:na maşi:n aljaqlar ya: millew aljaq olom bolluq dä:l lä θen şol bîr yil ya:rîm yil daqînyan onnoň. Onnoň al ö:ðüň al gerek ða:dîňî ga:ynîňa gerek ða:dîni al, inha köp yerde yo:q. Doloy al, ga:ð gerek ga:ð al, ne:mä: gerek ol gıdîl yö:nö gıdîl. Biðîň hä:ðîr bîr köynögümüð dö:rtyüð manat biðîň pulumuðdan. θiðde oň ya:lî mata yo:qdur

geyyä:niðo:qdurθuŋuð θið. Biðin şuni:mîð dö:rtüüð manat buni:mîð θekqîðyüüð manat ğa:ti ğatî ğimmat da. Onnoŋ θið gelenθoŋom, inni her kîm aydya: da telewi:ðirdä goryä:θθä: ki:no:lorŋiðî, fi:lîmlerniðî goryä:θ yö:nö aydya:lar köp yö:nde oŋ ya:lî dä:l. Hä:ðir îna men nä:hi:li θeredyä:n îna a:şiq wö ma:wu wa:r. Gördün mü şo ki:noni a:şiq ma:wî, goryä:ŋ. Ğiryîn çiçek etat men ğiryîn çiçegi ha:lamadîm. Ğa:natθið ğuşlor wa:r, ğa:natθið ğuşlor. Onnoŋ nä:me wa:. Ay şular ya:laq men ğadi:mi: kö:nö ine θiðin kino:lanjîðî göröm de ğa:ynliq ğa:ynata:li: ya: onnoŋ milli: eşik wolya: köynöklü balaq, şolor ya:lî a tak gö:rmeyä:n kä:n. Telewiðerdäki ya:laq dä:l diyyä:rler. Bilyä:nnä: men. A ğiyð diyyä:n şu waŋt Turkiyä: gidyä:ler hemme Turkmönlömüð. A ğiyð öyünü taşla:p gidyä:ler ça:çalarnî ğoyup gidyä:ler. Kimin o:ylu gidyä: eθa:θan aya:llar gidyä:. Gelin-ğiyðlar ğatî köp gidyä: Turkiyä: wa:y Turkiye wa:y Turkiye uçup yati:rlar uçup yati:rlar. Men aydyan Turkde beylek kä:n pul wa: mi:? Barθaŋ i:şlemelidîr hä: o ta:yda. Turkiye nä:hi:li Turkiye θiðe a:ylîy köp beryä: θiðin ğa:ðinjîð to:yuŋuð tölögli. Oŋ şoŋçü:n a:ylîyinið köp. Biðde oŋ ya:laq dä:l, biðde onuθi a:ðara:q, onnoŋ prîzident biðe a:ylîyî a:ð weryä:. İna men şumat nä:çe alya:n, men muŋ alamo:q tä:ðe pullon. Dö:rt mülyo:n bä:ş yüð yo:q. Biðe a:ð wolya: şol. Yö:nö bä:rde hä:ðir bir ða:t ğowi: kamme:rsqî mayaði:nnar yaðip yaðip beryä:. A:ylîy alya:ŋ şiq şiq şiq beryä:ŋ. Men niyä:n buloŋ nä:me i:ş edyä:kä:ler diyän aŋiriq barip kim aydya: bi:ri aydya: bir ða:t dikyä:θ diyyä: maşin kak şweynka ya:laq. Ay kä:wiri aydya: ğarra: θeredyä:θ diyyä: ğoŋoma:n, ğoŋoma:n, ğoŋoma:n. Onnoŋ θiðde köp öyö atya:n ekenî de ğarrilar öyünö he? Atya:lar, nä:meçün beyle edyä:ler? Yö:nö biðde oŋ ya:laq yo:qdur Turkmen Turkmeniθta:nna yo:q mu qa: diyä:n, ba:rdir yö:nö biðde a:ðdir. İnni biðimki nä:hi:li şumaht men ğarraθam gelinim θeredmeθe meni götörjök aya:l doŋonum ya: başya o:wolomo götörjök şeydip θeredyä:ler biðimkilerem. Biðimkilerem şeydip θeredyä:ler. İna ça:ya doŋorya:lar, iki yüð manat yo:q, pa:raθi, ça:ya pulu beryä: höku:möt üç ya:şaya:nça. Pa:mpirθ beryä: qa:şa gerek, mo:kur salfetka gerek. Ay yö:nö îna ya:ŋqî: θüyt gerek. Ya ejeθine iydirmeli, ay şuŋ ya:laq da... Gerek ða:din ğutorono:q, hä:ðir nä:hi:li. Öŋ öŋ bið kiçijikkä:m ya: meniŋ ay ä:rä: çiqip gellim, köp kammerski bilemiðo:qduq. Mayaði:n, kammerski bilemo:q. Öydö ğoyn öllüryä:ŋ ğoyya:ŋ tenjerä: menjerä: çörök bişiryä:ŋ tamdirda, ö:ðün

bir da:t biširyä:ŋ, a indi günnön bā:š θapar kamerski. To napi:tīg išjek to marğari:n yo:q to bir da:t yo:q, ya: ça:ya:lara kö:kö yo:q. Šeydip duronwol häđirki döwürdü. Biđ öŋ diyyä:dik diŋe oruθlar gidyä: kamerθki mayadı:n. Günnö alya:lar kalbaθaçiq yeneçiq beneçiq. İnni biđ şeyle. Narma:İna, bir köp, impa:š ya:lİ ba:đar biđ köp gitmeyä:θ, pa:ra yo:q. Kä:n wayt men gityä:n ana Turk ekmek alyan. Kä:n wayt gityä:n, inİ köp gitmeyä:n. Yö:nö ö:đ ba:đarla:mİđam ğow bolθo. Men aydyon bulor nä:me Turkiye şeyle ba:y mİ qa:. Bİrdan θeredyä:n men hä:đir yirimİ yilimİ ŋu ta:yda oti:rİn. Yiyirmİ yil oturon wolθom ğatİ kä:n a:dam gešdi elimden. θeŋ qa:qaŋ θoŋ gelli bā:rik fabrika: öŋ dašİnna ya:šaya:dİ. Dašİnna ya:šaya:dİ ol θoŋ onnoŋ içine gelli. Haθθa da wa:r, θüyjülük keθellem ba:r. Ğarrİ wolup ŋonno da ŋumat gelip i:šlejek bolya:lar da. Köp a:dam gešdi ŋuta:y kä:n a:dam her kİm diyyä: de ya:na aya:lİ haθθa, ya ça:yalari uniwerste:tde oqotyalar, i:šlejek wolup. Daš yu:rtdan gelip de men niyän ğö:r diŋe biđđällä: her kİm ça:yalarchü:n i:šlä:p yö:rlör diyä:nne ŋumayt. Biđde ğatİ ya:dadiq. Yö:nö oturup bā:š manat gerek de... Wot harašo, ğa:y hökma:n näl de tut yer oquw ğowi. Oquw ğow, θen onnoŋ hä:đir nä:me θoŋ i:šlejek po:l yuwjaq, dašari θüpürjök ay hä:đir θiđ nä:me de wolθoŋ qa:yİđda i:šlejek, oturup i:šlejek, kansane:r ba:r. İyšİŋ ğow woljoq, a:ylİyİŋ ğow woljoq, qa:qaŋa θeredjek, öy aljaq. Ya biđ oqodup bilemiđo:q biđ. Hiç oqodup bilemiđo:q. Ba:r oqodya:nlar. İna eθa:θİ ŋumayt biđİŋkİler ni:rä:k gityä:ler... Qaza:n gityä:ler, ya:ŋqi: Ki:yİf mi: howwo ono da gityä:ler. Köpθü hä:đir ŋunu öwröndülör. Ol çeređ ba:ŋq gidyä: ya:ŋqi dollİram, unimed baħaθİ bilen mi: bilmedim. İnni a:đajİq ŋoŋo gidyä:ler. Yö:nö elinne bā:š manadiŋ bolθa, ta:nİšİŋ bolθa, puluŋ köpräjik wolθo uniwerste:d mi medenstu:d oqodya:lar. İne biđ oqodup bilemđa:q, ŋuŋ ya:lİ yaydaylar.

Metin 3**Anlatan: A. Amangeldiyev****Doğum Tarihi: 1990****Öğrenim Durumu: Üniversite Mezunu****Mesleği: Mühendis****Konu: Evlilik****Derleme Yeri: İş yeri – Kıpçak / Aşkabat**

Men ğulluqdoqa:m eĵemĊa:t bi:rine ğudoĊuluġa wa:rya bĳr ğiyĊa. Ğoryä:ler köĊöde ğoryä:ler ya ešityä:ler inä: ğow ğiyĊ. Šuloro ğudoĊuluġa warya:lar. Barya:lar eĵeθine aydya: meŋ oylum ğulluqdo, neθi:p bolθa gelθe ğörüšdüröli ğudo wololi. Eĵeθem bolya: diyä: ğiyĊim riĊa wolθun menne prablem yo:q diyä:. Onnoŋ ğiyĊi gelnataθam biĊi tanaya: biĊiŋ mašyala:mĳd, hemmä:mĳd bir o:wodanna. Tanaya: θo:raya: edyä:. Onnoŋ men ğulluqdon gellim, eĵem maŋa aytti šuloro ğudoĊuluġa wardĳq. Šu ğiyĊ wilen θen ğörüšmöli. Menem bolya: diydim ğun bellešdik. Ğün bellešdik, onnoŋ men öylörünüŋ ya:nĳna bardĳm, eĵeθi getirdi ğiyĊi, yeke ğöywörmödi. Eĵeθi yeke ğöywörmödi ğiyĊi. Dašra:qda durdum men mašinne durdum, ğiyĊi gelip mašiniŋ öŋünnö θala:mlašĊiq i kafe, oturup ğurlöšmä:ne kafe: wardĳq. Ğurlöšdük, oŋ nä:hi:li θoroġu wolθa maŋa aytti. Onnoŋ men θo:roġ θorodum, šeydip ğurlöšdük. İki:mĳdiŋ ğepimĳd deŋ gelli biĊ. Onnoŋ men ğiyĊi öyünö öĊürdüm. ĞiyĊi öylörünö ba:rđi. İlki ğeĊek eneθiniŋ ya:nĳna warĳpđir. Eneθi biĊĊe eĵeθiniŋ eĵeθi. Eneθiniŋ ya:nĳna warĳpđir. Eneθi ha:θ ğiĊiqlanya:. Eneθi biĊiŋ mašyala:mĳd tana:nĊoŋ biĊe bereθi ğelyä: ğiyĊiŋ pikiriŋi bileθi ğelyä: Ċalt Ċalt. İlki eneθi ya:nĳna gelliypti eneθiniŋ ya:nĳna bardĳ onnoŋ, eneθi θoraya: ğiyĊim nä:ttiŋ ğörüštüŋ, howwo ğörüštüm ğiyĊ, nä: riĊa: wolluŋ mu diyθe, ğiyĊ yo: men ĳriĊa: dā:l diyptir bašda. Hiya:lĳmda bašya... Onna eneθi ayđip ay yo: men ha:lamađim. Eneθi öylö bĳr θeredmiš. Eneθiŋ iθtegi biĊe vermek. BiĊe be:rmeh iθledi ol. Haqıqatdanam mašyala:mĳd tanaya:, eneθiniŋ nä:me ba:r arĊuwi Ċa:yaθini ğow bi yere vermek, ğow yerde ya:šatmaq, tana:pyö:rön yerinde. Onnoŋ ğiyĊ ğo:rquptur eneθinden, öyle bĳr θerediptir. Yo: enä: oyun etđim ĳriĊa: men diyptir. Hä onnoŋ eneθi ğuĵoqla:p

edip, bar onna ġiyd'im eġen ayt, eġen oylonuġ eġeθine jaġedip iriġda: diy p aytθ'in diy p d'ir. On ġiyd' öyünö barya: eġeθine aydya: görüsdük men iriġda: diyä:.. θon on eġeθi men eġeme jaġ edyä:, ġiyd'im iriġda: geliweriġ. Onnon θon eġemda:yı barya: ġiyd'lan öyüne. El θačayı wa:rd'ir. Men eġem wa:r gelneġem wa:r ġudočuluġa warya:lar. Barya: qawul edyä:ler, onnon šun ya:lı đa:t. θarma:nni aydya: biđ ġudoču gellik, olorom bolya: diyä: qawul edyä:θ θiyä:.. Neθip bolθo pıla:nġi ġun geliġ biđ ġalıġ yađjaq diyä: ġalıġ yađip ġoyya:θ, θiđ gelip alıkgiderθiġiđ diyä:.. šeydip ġalıġ yađya:lar, barip alip ġaydya:lar ġalıġi. ġalıġ çekilešlen bolya: köp yađipθiġiđ diyen bolya:.. Olorom ayırdan bolya:lar, edilyä:n dā:pler šol. šeydip ġalıġ yađya:lar onnon biđ wayt belleyä:θ pıla:nġi ġuni pıla:n yerde biđ šu yađan ġalıġi θiđe beryä:θ, gečiryä:θ. Gerek đa:tları alyä:θ ġun bellešip. Onnon oni aljaq wolya:n tarapim restora:nni etdi, šo đa:t berliši. Toyuġ bir iki üç a:y öġunnen edilyä:.. Her kimde her hi:lek, ġiθθanılθa bir a:y öġunnen. Ha:θ ġiθθanam bir hepte öġunnen. İnni biđiġki üç a:y öġunnön đa:t geširdik, ġalıġ geširdik. Bardiq restora:na, eġem de wa:rdi, hemme ġarındašla:mıđ barya: olom benim ġarındašlarım gelyä:.. Onnon ča:y ičilyä: čörög iyilyä: θon onnon ġalıġ geči:rdi wašlanya:.. Üyšyä:ler, spitseg oqoya:lar pıla:n đa:t pıla:nča θa:na. Eġemnā: geliġem gečiryä: oloro, ine pıla:nča đa:t. Ġiđil gečiryä:ler hemme šu ya:lı gešdi. Onnon θon men gellim. Onnon θon gellim dā: ġiyd'i äkidip θu:rata dūšmä:ne ġitdik, θerda:r yo:luno. θu:rata dūštük đa:d etdik, onnon öyünö ġetirip kitdim. Bir a:ydan θonom yo: üç a:ydan θonom toy etdik dā:.. Gelna:lġi ġitdik. Hawwo, gelna:lġi ġitdik restora:nna toy etdik. Nā:če... Yirim mä:š ya:šında öylönnüm, iki ča:yam wa:.. İki θa:nı oylum wa:.. Men a:d'im Ama:ngelliyif A. Familyam a:d'im deġ nelme θewä:wi ata:mıġ a:d'i ġoylon. Men bi:rine a:d'im familyam aytθam men Ama:ngelliyif A. diyθem o ġönü bilyä: ata:mıġ a:d'i daqılan.

Metin 4**Anlatan: Şageldi****Doğum Tarihi: 1992****Öğrenim Durumu: Lise Mezunu****Mesleği: Bilgisayar Teknisyeni****Konu: Genel****Derleme Yeri: İş yeri – Kıpçak / Aşkabat**

Meň ö:δümä: tohθon ikĩnjĩ yil. Tohθon ikĩnjĩ yil. İki m İki münj, iki muñunju yilla, bir muñ doquδüδ tohθon doquδδo gitmeli dä: oquwa yö:nö men bir yil ğoyupdurlor kiçirä:k diyp iki muñunju yilla gitdim oquwo. İki muño:nno do ğutordum. Oquw wa:ytim nä:me gitdik oqoduk, biðinj mektewmiðem ö:δü ya:nında da ğoloyçom ol la. Onnoñ oquw men ğow göryä:dime ö:ða: kä:n ğutoroθum gelena:qdi onu nä:me o ğutorya: da: olom. Kä: a:damlar oquwu ha:lano:q bañim ğutorθo ða:t tiyp oylonlor ğaçip yörön ða:da wa:di, bolya:di. Meň ö:δüm ğow göryä:dim šoni. Kä:n ğutoroθum gelena:qdi. Kimuño:nno ğutardim. O:nnuñ noya:wirinna güyð a:ylarinna wa:ra: ğulluyo gitdim. Ğulluyo do nä:hi:li ça:yirya:lar men eyyäm oquw ğutorma:qam egða:meni tawširip yö:rörkä:m pawya:sqa gelyä: pawya:sqa diyen payt da ça:yirya:lar da θeni ğulluyo ça:yirya:lar. Onnoñ bir gun ba:raya:ñ, barlayi bir geçyä:ñ do:htordon geçyä:ñ eyle beyle. Onnoñ ikĩnjĩ gun o ä:rä wakityä:ler onnoñ šo ta:yda θen hayθi: wela:yatda ğulluy ötmä:ñi hayθi šartda ğulluy ötmö:lüdigini aytya:lar, belleyä:ler. θeñ ol šo ða:tlañi oñorup dakumentlerni werip hayθi ça:θa uyrotjoq bolθolor šo ta:ydan belledyä:ler. θoñ onnoñ eline qa:yiðjiq beryä:ler, inä: θen a:yin pila:nçaθina ğulluyo gitmeli liyp pawya:sqa berip ğoyweryä:.. θoñ munnan gityä:ñ öyühö barya:ñ šo gun bolya: wöli:n yene šo /.../ barmali la: /.../ ða:t ba:r da añirda. Šo ta:ydan dokumentlenji goryä:ler ða:d etyä:ler onnoñ ö:δünj ya:nı nä:çe θa:na oylon niyp üyşürüp šo ta:y kityänni üyşürüp ba:rin poyeðe minyä:ñ o:wa:na warya:n poyeðe münyä:ñ gityä:ñ Qrasnowaya gittim dä: wir, Qrasnowodo ğulluyettim. θoñ ğulluyom añirda nä:hi:li wa: yo:q. Eñeñ yo:q, do:yonuñ yo:q, ešiginji yuwpberjek yo:q, ešiginji ütiklejek yo:q. Hemme ða:di

ö:ðün etmeli dä:. Ütügöm wa: θuwom wa: ða:dam wa: yö:nö anjirda ö:ðün etmeli. Onnoŋ doyrım aytθam men ö:ðüm ğarayulçilıqda wollum onnoŋ kã:n o ta:yda biðde ya:ray yo:qdi, aftama:t ða:t diŋe dubi:nqa wardi /.../ ba:ra. Şol onnoŋ ho: fa:bri:klera, miθa:l üçü:n to:y elektrik ða:wod wa:di Qrasno:wadda. Onjo çiqya: da ğarayullu wolup. Onnoŋ başya da şoŋ ya:li fa:bri:kler ðawo:dlar wa: da:. Şoŋ o ğarayullu wolup çiqilya:. Onnoŋ ğa:lanam oro:ta: çiqya: oro:ta diyp şol yatya:n yerinä: /.../ ğoyp çiqmalı anjirda. Onnoŋ ğulluŋo anjirda ya:ray atdirya:lar. İki yıl ğulluyetyä:ŋ bolu gelyä:ŋ öyö gelyä:ŋ iki muŋ o:nüşdö, o:nüşde dä:, o:niki de gellim men. İki muŋ o:niki de gellim, o:niki yıl güyð a:ylarınna da şu Būd̄mō:yinnö litsey wa: θegθeninji litsey diyp, oquw da:. Şoŋ hi:li wa:rla:yçi bö:lümünnö oquwo gi:rdim. O:n a:y wile yö:nö. Şonno gi:rdim. O ta:yda da oqoduq. Onnoŋ oqa:p yö:rkä:m iki muŋ o:nçün yanwar a:yinna şu ta:y gellim men. İki muŋ on üçünjü yılıŋ yanwar a:yinna. Onno do o ja:yda kampyutir wa:di. Şo ta:yda kampyutirji woluk gellim. A:rifam uθθa:miðdi, bul wa:da başliyi mið o wayt uθθa:miðdi. O wahd Döwra:ni i:şe allı ha, o wa:di bilyä:ŋ mi Hoşgelli wa:di waş... Olom ğiðiqli ða:d o:w. Olor gülüşyä: degişyä: bile anjirqi arhi:wde oturya:. Onnoŋ θoŋ her kim iyşi wilen ö:ð iyşini edyä: ða:d edyä:. Onüşden θoŋ arhi:we nä:çede geşdim ay men... Ontö:rtdö geşdim mi kã ay şono. Howwo... İki muŋ on tö:rdünjü yilla da anjiriq mata:çiliq wilen ba:ylanyan bö:lümmüð wa: da, onjo geşdim kampyutirdan anjiriq. Bä:rigem ya nä:çede, ay onwä:şde geşdim bä:rige. İki muŋ on θekqiðde de bä:rik geçi w i:şlä:p yö:rün a men. Kampyutiram şo ta:yda wa:ra: anjirda ğulluqdon gelimem üç a:y oqodum ilkä: kampyuturu. Yö:nö ğow öwrönnüm de şo üç a:y oqa:mda la. Oloŋ θoŋom anjiriq Būd̄mō:yinnö oqodum. Būd̄mō:yinnö dö kampyutir öwretyä:ler hem laboratorya:na öwretyä:ler. Ol gi:rip bolθa mümkünçülügü wolθa oquwo ulu oquwloro da gi:reθim gelli meŋ ö:ðüm. Yö:nö maşyala:da nä:me üş θa:naq oylon doyonna bið. Ulimið wa: öylönni, ola: ö:ð maşyalaθi wilen. Kiçi:mið wa: olam inni oqa:pyör, oquwçi. Olom i:şlä:no:q. Bir öydö qa:qam işleyä:. Onnoŋ onjo do ki:n wolya: da yeke ö:ðüni işlä:pbolp lay. Onnoŋa oquwo do gi:rip bolmadı şoŋ bilen i:şlemeli woli, iyşe girdik. İnni nä:m i:şlä:pyör ö:ðümöm öylönnüm inni menem maşyala:na θeretmeli, ja:y θalmalı, göçmöli. ja:yam

aŋθa:t dā:l šumaht. Onnoŋ ŧeydip ʒa:y θalip oturi:n, innem oquwa gi:rewilmā:ne otiri:n yoŋθam gi:rθem wolʒoq wollī ine.

-b-

Öylönmä:θām ba:ra: men ba:ra: öŋ kâ:n ğiyð wilen gurlöšip gördüm men. Öylönmä:kâ: a:ŋirda da ŧoŋ ya:lī mī ay? Oŷlonlor oŋ bilen buŋ bilen kâ:n ğiyð wilen gurlöšyâ: mi a:ŋirda da? Menem ba:ra: nâ:čâ ğiyð wilenem gurlöšendim bā:rde gurlöšdim. Aθθinda bīl ŧweynne de bīr ğiyðī ğow gördüm men. Ğow gördüm dâ: onnoŋ oŋ wilenkâ:m gurlöšyâdim gi:ʒede yatma:n ho:w üče čenni de gurlöšyâdim men oŋ wilen lay. Šoŋ bilen oŋu alʒaq bollum, onno do oloŋ öyünö dö wa:rdiq, ğudo do wolluq oŋ wilen lay. İlkâ: ğudo wolluq ol kâ:n ða:t yaððī maŋa lay, onna: oŋdum men onnoŋ, öylönmödüŋ oŋ wile, oŋjoq men oŋča ða:dīm yo:q diyp oŋo öylönmödüŋ. θoŋ, ikilenč, yene ča:ŷirdī o ğiyð meni lay, gel goŋŧoruθ, a:ðaltip bereyin niyp ča:ŷirdī. θoŋom yene ba:rdiq bið muŋo. Onnoŋ yene tä:ðeden ğudo wolluq. Onnoŋ ða:tlarnī gečirmeli lä: inni muŋo, ða:tlarnī alip bermeli. Onno da pulu gečirdim men muŋo olom ğiðillarnī allī. Ğiðillarnī allī wöli:n ol bul gun bā:rde iŧliyâ: dâ: ŧweynne, bīr gun bā:rik ŧweynâ: i:še gelip toy wa: bīr ğarinda:ŧlar toy etyâ:miš, onno do o ğiðillarnīŋ hemmeθini daqinīq gelipdir. Šu ta:ydan čiqip toyo gitjek diyp lay. Onno da ŧo ta:yda ğiðillarnīn yitirīpdīr. Oŷurloduptur hemmeθini. θoŋom čiqmadī o ğiðillar, tapīlmadī hi:č hi:li tapīlmadī. Menem onī nâ:če waytla:w alya:n ğiðillam ğimmat da nâ:me... Nâ:če waytlap yiŋnamalī, yiŋnamalī qa:qam milen yiŋna:p yiŋna:p allīm. θoŋ bu ğiyðā al liydīm men o ğiðillarnī oŋurla almadi. Onnoŋ ŧeydip yene poðuŧduq oŋo öylönmedim men. Olom onnoŋ yuwoŧčodon berdi, tölödü dö onī. Onnoŋ θoŋ θöwüŧtük bā:rey ŧo ta:yda, onnoŋ öylönmödüŋ. θoŋ onnoŋ bā:rde bumahtqī alan gelnimem bā:rde iŧleyâ:di. Bunu gördüm, bunnoŋ, buŋ no:moruni bā:rde iŧleyâ:n bīr ğiyð bīr aya:l doŷonumuŋ ʒo:roθunnon aldīm buŋ no:moruni lay. Olom o:pusqodo do o wayt. Di:nʒalipyördü öyünnö lay, ʒa:ŋ etdim men. Šeyle ŧeyle men ŧol oŷlon, θen bilen gurlöšʒökdüm ða:d diyp gurlöšdüŋ muŋ bilen lay. O:pusqadan gelyâ:nčâ: gurlöšdüŋ onnoŋ o:pusqadan gelende gö:rdü ol meni tana:dī. Tanaya: ol öŋöm meni görönnö ol ğapī öŋünö čiqan wolup

duryan. İki taraftan çıqan wolup göryä:. Onnoň o:pusqodon gelli gördük. Onnoň yene gurlöşdük θoň ejem ða:d nemä: ejem a yo:q meň ejem iki muň on üçünjü yilla ayrilli. Onnoň öydä:ki doyonumda:m şumaht šweynne işleyä: dä: ğiyđ doyonum, ulu ğiyđ doyonumuđ wa. Onnoň oňo görköđdüm inä: şul ğowjō ğiyđ şunu alalı ða:t tiyp. Ay onnoň ö:đünjō wolya:n bolθo wolorom gideli liyp, onnoň öylörünō gitdik dä: ğudočuluyo gitdiler dä:. Ğudočuluyo gitdiler, gö:rüşmölü lä: ilki, oň wilen lay. Gitdik gö:rüşmä: gitdik, oňno da zapa:rqa gitdik, bašliq đaba:rqa gidik gördünj mü Čülülä:ki? Šoňo gitdik, zapa:rqa wardiq. Zapa:rqa wardiq, aňirda: aylanniq, gurlöşdük. İnä: şun ya:lī şun ya:lī liyp, ay öňöm telefo:nna da kä:n gurlešdim de öň oň wilen a:θlinna. Yö:nō bolya: θen nä:me etjek geljek maňa ða:d diyp gurlöşdüm olom. Onnoň barıpdır aydıpdır bolya: geliwerθinner diyp θoň ejeθi ja:ň etdi šo ğiyđ doyonumo, ejeθem bā:rde işleyä: oň. Ğiyđ doyonumo jaň etdi onnoň biđem ba:rdiq, ĩla:lašdıq, ğudo wolluq, ða:d gečirdim. Toy etdim, toyomuma: θenne ba: onom görörθünj bīr mađalı gor bīr šoni. Onnoň θoňom inä: tä:đe gitdi dä: bā:wā:miđ wollu da:.

-c-

Šol wa:ra: oňolθaňa: ħuda:yyoluθunu etmeli öňunnōn lay. Yö:nō inni men ja:yim θalıw otı:rin niydim hä: olom yetişik gelyä: dä:. İnni šo bolθo ikiθine ğow edip toy edä:yin niyen hä: bile lay. Šoňçi:n bā:wek bolonnon θoň hökma:n öyō gelenne balnitθadan öye čiqip gelyä:rā: biđde hökma:n pišme wiširilyä: öydō. Pišmä:ni bilyä:n mi nä:medigini. Bā:wek gelenne öydō hökma:n pišme biširilyä:, ğarındašlamıđ ča:yrilya:, doyonunom gelyä:, ğoňşuloň ča:yrilya: pišme iymä:ge gel liyp, bā:wek čiqallī diyp. Šeydip pišmegi biširip bā:wegi čiqarđiq paka balnitθadan. O ða:dam ğowjō yö:nō onnoň inni šol ja:yim gečθe de aňiriq ja:ya göšθōm, ikiθini bile ħuda:yyoluθuni:, toyuni: ederij ha šo ta:yda. Biđđä:ki ya:dıgā:rlikigā: gidip görōn dä:llir hä: bašliq bul? Men Gö:kdöpeli ö:đüm. Gö:kdöpe diyiwem biđde Gö:kdöpe ğala:θī wa:. Bilyä:ň mi šo Gö:kdöpe ğa:la:ni ešitđij mi? Šo ta:yda šonnoňom ğa:lan Gö:kdöpō Gö:kdöpō diyp öň šo ta:yda urš wolon. Onu oqa:p gördünj mi? Ğurwa:nmıra:t İ:ša:ni tanaya:ň mi? Šo Gö:kdöpō ğa:la:ň šo eθa:θi: θerħeňdeθiniň bi:ri šo ta:yī θaqlaya:nij bi:ri. İ:ša:n

ol mollo a:dam muθulma:n a:dam. Šeyle wīr rowa:yat ba: Ğurwa:nmīra:d Í:šan ğuš wolup učup bīr ğunnō haĵĵa: warīq gelyä:nmīš diyp rowa:yat ba:. Onnoĵ gene wīr rowa:yat ba: šo Ğurwa:nmīra:d Í:šan gi:jeθine dūyō wolup ğornūp bilyä:n eken niyp. Her hi:li haywa:nīĵ kešwine gi:rīp, ay howwa edīl men ö:ðümä: ğörōmo:γol oĵ. Šoĵ ya:lī ða:tlar war da: rowa:yatlar. Ğuwa:nmīra:d Í:šan ğuš wolup učup bīr ğunuĵ ičinne haĵĵa gidīk gelyä:, Kā:wā: warīq gelyä: diyp lay. Onnoĵ Ğö:kdöpö ğa:la:θam šo, olom šo Ğö:kdöpö ğa:la:θinna yati:r da. Šeylä:. Oquwdo oqa:ĵim ba:ra: men a:ðajīq ğarayolluq ala:mdim ğarayolluqdan ay. Yö:nö oquw ğow lay nä:mede wolθo. Anĵirda θiððe nä:çe yil oqolya:?

-d-

Ínä: šuma:t biððe körpö diyp ba:ra: iĵ kīči:miðe, šo iĵ θoĵqu. Íne men ortīĵi da: šuma: ikīĵi de, men ğöčyā:n. Beylekihā:m hemmeθi ğöčyā:. Onnoĵ bið hemmä:mið ğöčyā:θ iĵ aššaĵ oylon ba:ra: ğiyð ðä:l oylon šoĵo ĵa:yem ğalya: onnoĵ ol öylönyä:rä: šoĵ gelni: šoĵ meĵ qa:qama da θeretmeli: eĵeme de θeretmeli ğarraθa da šo ya:nīna wolmoli. Íĵ θoĵuno čenni deminiĵ θoĵuno čenni šolor θeretmeli lä: šoĵo. Yo:q olor θeretĵek ğä:l liythe onu ğöčürüp meniĵ alyā:n. Onno θiðīĵki bilemo:q hemmeθi ğöčük kityä:n wolθo kim θeretmeli onno oloro? Biððe šo körpä: ğalya: da hemme ða:t, öydö maši:n wolθo do ĵa:y wolθo do nä:me wolθo šo körpä:ĵkī wolya: inni. Bið čiqīq ğa:ytyaθ o ta:ydan ĵa:y θalīnamīððan θoĵ. Olom biðīĵ o ta:yda ða:dīmīð yo:q, oloro weryä:θ hemme ða:di. Onnoĵ olorom šo eĵeĵe qa:qanĵa ğow θeretmeli lä: iðīndä:kilere lay. Šoloĵ naħarīni, θuwuni, čayīna:, ešiginä:. Öydö körpö gelniĵ, körpä:ĵ gelni wa:θa: ğayna:ta da hi:č ða:t etmeli lä:l, ğa:ynene de. Eĵeθi, qa:qaθi hi:č ða:t öydö kirem yuwmolu lä:l, na:ħaram biširmeli lä:l, öyöm θüpürmölü lä:l. Mi:ra:θ ğalya: da inni biððe nä:me öy, šo ĵa:y, šoĵ, qa:qamiĵ maši:ni wa: wolθo. Ol, di:n woyunčo pa:ylanya bašlīq ol, di:n woyunčo mollo pa:ylyaya yö:nö bið hemmä:mið šoĵo weryä:θ diyp šoĵo ğoyp ğaytya:θ. Di:n woyunčo mollo onu pö:lyä: šo yo:γ wolonnon θoĵ la. Yö:nö onnoĵ... Íĵ kīčiθi šo ta:yda ğalmalī šo eĵeme qa:qama do:htoro gi:rθe do:htora äkītmeli:, öydö wolθo öydö. Ol eĵem qa:qam θoĵ öydö

na:ħar wiširmeli lä:l, kīr yuwmolu lä:l, öyü θüpürmölü lä:l, hemme ða:dī šo körpä:ŋkī etmeli, körpö etmeli. Ol diŋe ö:ðünö baqmalı, yatmalı, iymä:li, içmä:li. Olom ol toyo gitmä:li, geðmä:li läy, ğarra:nnan θoŋ. Gidip etra:wda işledip bolmaya: da onı.

Metin 5

Anlatan: M. Attayev

Doğum Tarihi: 1980

Öğrenim Durumu: Lise Mezunu

Mesleği: İndigo Ustası

Konu: Genel

Derleme Yeri: İş yeri – Kıpçak / Aşkabat

M. meŋ a:dīm, Attayef M. Bu fa:briqada iki muŋunju yıllan wä:ri işleyä:n. İki muŋunju yilīŋ θentya:wīr a:yīnīŋ yi:rīm yediθine gi:rdīm. Bā:rde boyo:γçu wolup başladīm θoŋ labara:nt bollum. Onnoŋ wä:rä:m işleyä:nnä şu wa:dam uθθa wolup işleyä:n. Öylönön men. Aya:līm ma:r, bīr ğiydīm iki θa:na:m oylum ma:r. Ğiydīmīŋ a:dī La:çin, oylumuŋ a:dī Alla:nu:r, A:nnanu:r diyen yene wīr oylum wa:r. Bi:ri iki mūŋ dö:rdünjü yıl, bi:ri iki muŋ θekkiðinji yıl, bi:ri iki muŋ o:nkinji yıl. Ča:ya doyduyu wahti, balnitθada doyulya: onnoŋ o ta:ydan öyö či qarīlya oŋo Turkmön a:t daqya: ilki. Onnoŋ ma:l öllürön ħuda:yyolı doyonuŋ ğarninı ačya:n ča:ýalar üyşüp toy edilyä: de, šo ča:yaŋ doylončü:n. Begenip her kīm oyl wolθun, ğiyd wolθun tapa:wudu yo:q. Men fa:bri:kta işlä:n daşindanam toylordo widyeqa:mmera: čekyä:n hem θu:rot čekyä:n restranlarda yö:nö toylordo. Ha: a:dam öllüğü wahti... Ay onno mi? Ja:y lamayčün neme dä:.. Men ö:ðüm owoda ya:şayan šähä:rde dä:l. Šähäriŋ halqı ğatı aydīwi:r dä:l, uθθa wilyä:ŋ hä:. Owa:ŋ halqı aydīwi:r. Šulor ya:lı bi:ri wi:rinnen derröw ešityä: öllü ya čuqur ğaðmaya gidyä:ler o ta:yda her kīm ğulayinna da onno, her kīm kömök bi:rwi:rne ya:rdīm etmegčü:n o ta:yda čuqur ğaðışya:lar, onnoŋ θoŋ her kīm šo pa:ta: wolya:.. Pa:ta: diyildä: de Türkmönnö. Pa:ta: bolya:n yere gelyä: a:damlar kelleθine ğalpak geyyä: telpek geyyä:, aya:l maşyalalar pürö:njök geyilyä: ğiðil kurtö ya:lı

atılınyä:n ða:t ba:r šonu atınyä:lar. Onnoŋ ĵina:ðaq wolya: a:damin öwülyä: uýrodyä:lar, paylaĵa:ylan nä:me, onnoŋ üç günnön ðoŋ üçü diyþ bellenyä: her kım töwüýallirmaya gelyä: yediþine yedi günnön ðoŋ yediþiyp bellenyä:.. Onnoŋ bİR a:ydan ðoŋ a:y wellenyä:, ğırq gunnön ðoŋom ğırqı wellenyä:.. Ol ŝoŋ ya:laq. Howwo, onnoŋ hem dö:rdünĵü guni a:ýŝam a:nna a:ýŝamı mellenyä:.. Howwo... Ğurwa:n wayramčılıĵı bellenyä: her yilla üç gun bellenyä: biððe. Šol a:yına gelip ği:ren ðoŋ Türkmönüþta:nıŋ präzidenti Ğurwa:nýulu Berdimammedif ŝol perma:n čiqarya: üç gun hemme kiŝä: boŝ gun edilip berilyä: onnoŋ üç gunlä:wä:m ğurwa:n wayram keþilyä:.. Her kım ö:ð doýonı ğarınnaŝı wilen köčölöŝü wilen iyyä: dä:.. Onnoŋ, hawwo... İ:r wilen bayram nama:ðı oqolya, meþĵide ğidip her kım nama:ð oqoya: onnoŋ ðoŋ ö:yünnö ĵa:nnı ğurwa:n edip iþþedigi her kım her hi:lek naħarı wiŝirip doýon ğa:rınnaŝların ča:ýirip olor wilen bile. BİR gun þen ča:ýirya:ŋ, bİR gun olor ča:ýirya: a:raþinna bİR wayt þalıp, þa:ýat þalıp ča:ýalar, her kım. Hiŋĵillik diyilyä: biðiŋ ya:ðýida dö:rt þa:nı ŝeyle dikilgi her kım ba:ðar günä:ŋi dökmök diyyä: da uþþo. Ğurwa:n ŝo ðadı günä:ŋi dökmögüčü:n edil miŋiŝyä:ler howwa. Onnoŋ, ora:ðada da bİR a:y ayıð weklenyä: onno da ani:n yöri:te spi:tseg čiqarılyä: þa:ýat nä:čede ayđiŋi čekmeli: woggun hi:č kim hi:č ða:t iywičena:q. Nama:ð waytı nama:ð oqolya: ayŝam ayđiŋ ačilyä:.. Olom bİR a:y döwa:m edyä: onnoŋ ðoŋom bayra:m nama:ðı oqolya: da iŋ þoŋunno. Þiðiŋki wilen köp ða:dımıð meŋðeŝ uþþo. Atalarþöðü wa:dam köpþü þiððe aydılyä:dİR, biððe de aydılyä: biððe aydılyä:ŋ þiððe de aydılyä: köpþü ğawat gelyä:.. Ča:ýa:qaŋ oynonyä:n oyun näme, oýlon wolþoŋa: fudbo:l oynolon ol eþa:þi. Ča:ýalar onnoŋ čıđıq čıđip nä:me... Da:ŝdan depip oynoya:lar da nä:me diyä:ler ay ŝoŋ a:dına. Onnoŋ yüp bökyä:ler. İki þanı orto yer þıyra:þinna aýlyä: bulor a:raþinna böküþ þa:na:p yüp bökyä:ler. Aŝıy oynoya:lar uþþo, howwa aŝıyı bilyä:ŋ mi? Ma:liŋ bu ta:yinna aya:yinna toqçoĵo aŝıq wolya: oni þülüpt onu oynoya:lar. Oýlon öywörmög üçi:n ğiyða, ğiyđiŋ üþþünö oýlonuŋ maŝyala:þi ğudočuluýo ğidyä:.. Barip þöð aydya:lar þiðiŋ ğiyđiŋiđi inä: bið iþleyä:þ diyþ. Onnoŋ bulor þo:roŝya: bolya: diyþenoŋ geliŋ diyþ þöðlörnü alyä:lar. Barıw onnoŋ yaŋqı iþpi:þet beryä:ler oŋo. Þpi:þetde owwo, pıla:nča pul gečirmeli, pıla:nča ğalıŋ gečirmeli. Ol gečiryä:ler onnoŋ ðoŋ toy edyä:ler oni. Ğiyð ö:ð öyünnö toy edyä: oýlon ö:ð öyünnö toy edyä:.. Gelna:lĵi

maši:n beḁeyä:ler. Ğiydiň öyünö gelin maši:n barya: θiḁḁe ḁe ḁoň ya:li mi? Onnoň ğiyḁa kurtö atya:lar üθθünö, /.../ hi:ç kime görköḁmä:n aýḁini yapiniň ya:šinya:lar. Ya:šmaq diyilyä: lä: šuňo Turkmön, kelleθine daňilya:n nemä:. Gelna:lji gelenθoň onnoň θoň göröš tuttura:lar, a:damlara, bayraq ğoyup, ğo:yun ğoyya:lar, her hi:li: ada:qalar ğoyup göröš edyä:ler. Ondon θoň a:şam yene de aydiň θaḁ uθto:m, tanθ oynoya:lar.

Metin 6

Anlatan: O. Niyazova

Doğum Tarihi: 1971

Öğrenim Durumu: Lise Mezunu

Mesleği: Boya Operatörü

Konu: Genel

Derleme Yeri: İş yeri – Kıpçak / Aşkabat

-a-

O. Niya:ḁiwa: a:dim. Ğirqedi ya:šimda. Ğirq yedi ya:šadim. Üş θa:nı ça:ya:m wa:. İkkı ğiyḁim bir oylum. Dö:rθ θa:nı aytıyım wa. Howwo iki ğiyḁimı durmuša çiqardim. Oylum inni öyörmöli. Oylumam şu ta:yda i:şleyä:. Doqma wö:lümünne. Men yüplük bö:lümünü i:şliyä:n, howwo, onwäş yilij içinne. İrenk appara:tir woluw i:şleyä:n. Ay i:rden gelip neme si:men aylanya:θ. Mayt ikinji sime:nne. Öydöde nä:me ça:yalan naňar diyä: θuw diyä: şeydip, ö:mmür geçip du:r huda:ya şukur. Neme doqromo wa: Turkmön milli naňari, howwo, onnoň palow, börök, ço:rwolü wörögöm ğow göryä:ler, hawwa. Doqroma:ra: ğoyun etin ulonya:lar. Ğaynadya:lar etini ğaynadya:lar çörögü doqrolya: θoň et wilen θo:yon üçθünü ğa:ryalar. Turkmen milli nahar doqrama şeyle. Onno palow wolonna da ilki etin ğowurya:lar θoň kä:şir. θoň üθθünö neme ğayna:n θuwuň tu:ḁunu atip du:ho ğoyya:lar. Ço:rwolü wörögümöm nä:me börök pukulyä:n θoň ço:rwoθunu ta:yinna:p içine börögünü atip. Börök bolonno mantı dä:lle börök bolya:. Şeyle toýolojuq ya:yip içine et θalıp bukyä:ň şeyle. Şeydip ço:rwolü wörög edyä:θ. Şul ya:li milli naňarlar bişiryä:θ. Batırma wa: milli naňar.

Batirma:ña: θo:yon, qarto:šqo, ba:ɣadam, bulɣa:r, pamado:r ɣowurya:ŋ. üθθüne de yumu:rtya čalθaŋam wolya, hawwo ɣow wolya: Turkmön milli naħarĩ šolom batirmada ɣow wolya:. O:yun mi? O:yunno... nemä: a:w čö:rdök diyiw oyun wa:rđi. Toplonšiw oynolya:dĩ. Onnoŋ bið o mahal orθuyetden bĩrdik de qla:ss diyw oynolya:dĩ čĩđĩp, čĩđĩp čĩđĩp qla:θ oynolya:dĩ. θoŋ oquwdonnom šoŋ ya:lĩ. Ğurjoqɣoš oynolya:dĩ jo:rolor wolup öyün ičinne üyšüp. Ğurjoq ayašdan ɣurjoq yaθalya: da. Kelleθi ana ɣiyđĩn wa:ra: iči ya:laq. Öydön čiqĩp neme de ö:đüŋ dikyä:ŋne, a:ɣaçdan el, ða:t yaθa:p šoŋo geydirerdik. Šeydik ɣurjoqɣoš oyna:rđiq. Šolor ya:lĩ... Eθa:θi: qalho:ðam işleyä:dik de, qalho:ðða i:šleyä:dik. O:yun wilenem o:ynayadiɣamam yö:nö i:šden θoŋ qalho:ða akityä:diler qalho:ða işleyä:dik. Qalho:ð wolonno da pa:ɣta ö:ndürülyä:, pa:ɣta ö:ndürülyä:n yeriŋä: neme pamado:r, θoŋon, kä:šir ekilyä:n neme wa: men yö:nö pa:ɣta ö:nnür. Men Ašɣawa:t šähärinne doɣdum. Yö:nö Ašɣawa:tđa naŋĩðða wĩr qalho:ð wo:rdu šoŋo i:še gityä:dik. Yetbiš wi:rinji yĩlla Ašɣawa:t šähärde doɣuldum. Ča:ɣa doɣullonno pišme toy edyä:θ. Ča:ɣa čiqĩp gelyenne howwo šoŋ ya:lĩ doɣromo wiširĩlyä: ya tü:w wiširĩlyä: hökma:n yaydayda pišme wišyä:. Šonno bä:wek toy diyilyä:, bä:wek doɣulondo bä:wek toy diyilyä:. Gelin toyu wolonno do šoŋ ya:lĩ pišme wiširĩlyä: doɣroma, palow, ya:rma wiširĩlyä:. Ya:rma wolonno o do wĩr Türkmön milli naħar da. Eθa:θi šo nemä: θiɣĩriŋ kelle waš ayayĩ wa:ra: šoloŋ ši:reθinnen nemedip ɣow wolya: θüyjü wolya: da: šu biširĩlyä:.

-b-

İlki wilen ya:tdan čiqmajaq purθotlor nä:me eneŋ ata:ŋ öyünne öθüpyörkä:ŋ ejeŋ qa:qaŋ wile θaŋa ɣuwonyan maħallar da:. θoŋ durmuša čiqyaŋ durmuš toyuŋ wolya:. Ča:ɣalaŋ... İnni šumaht aytiqlaŋ. Ča:ɣaŋdan öŋ yeten a:ɣtiqlaŋ. Šu maht a:ðajĩq olora ɣošɣu öwröden wolya:n, alyal:lar da ɣošɣu öwrödyä:n. Ča:ɣalar ba:ɣi wa:ra: ɣošɣu öwrödüŋ diyθe öwrödyä:n. Kičik eke huwdü aydya:dĩm. Hüwwä: hüwwä:m ba:la:ma: yati:p di:ða ba:la:ma: a:ɣla:ma: θen ja:na:na:m θüyjü u:qa: batĩ:pdĩriŋ, šeydip. θüyjü θöđlör aydišdirya:n da: ɣow görüp, θöyüp. Ča:ɣalar wa:ɣĩnna i:šleyä:dim. No:mĩr onkinji ča:ɣalar wa:ɣĩnna šepowo:r woluw işleyä:dim da, ašpeð, baš ašpeð wolup işleyä:dim. θoŋ bä:rik

gellim. Bä:rde de irenk appera:tiri woluw işleyä:n. Men neme kuhniya:θinna ašpeð woluw işleyä:dim de kã:n ça:ɣalar wilen neme etmeyä:dim. Šolon na:ħa:rini wiširmeli, i:rden qa:ša: wiširmeli, a:bedde birinji ikinji na:ħari wiširmeli, a:ɣšamam /.../ šo do nä:me. A ğiyð, i:rden hä: ma:nni qa:ša: wilyä:η mi? Ma:nniqa diyilyä:. Tüwi, θü:ytdön tüwi, onjo ma:nniqa diyilyä: šoni wiširyä:dik, θü:ytdön tüwü wiširyä:dik. A:bedde de belke bi čo:rwo, ğapdalinnan ğayna:n maqaro:n, šolori et bilen ğa:ðan ğayna:n miθalam wolya kã:n mahal šonj ya:li čo:rwo lu bö:rök wolya: šolor ya:li naħar wiširyä:dik. Onnoη a:ɣšam ğaytmanqa:m wolon moli:m yene ya: θü:ytdaš, θü:ydüη içine aš atya:θ ašlari wilyä:η mi? Šonu atya:dıq. Šolor ya:laq ða:tlari biširyä:dik ça:ɣalar wa:yinna. İ:rden yedide getiryä:ler θa:ɣat doquðuη ya:rına čenni getiryä:ler, onnoη a:ɣšamnan alta: čenni yiynamali da. Ay, erwet dä:l, ğowdi. Ay, i:šleθeη hemme yerij ğowdur. Ma:lla:rčiliq šo ö:ð howli:nin içinne θaqlaθaη wolya:di. Ğoyun θaqlanya:di, θiyir θaqlanya:di. Šeyle, inni öyünnö θaqla:p bolono:q. Ašyawa:dda edil, howwo, öη θaqlanya:di howwo, howli:n içinne. A ğiyð θekkidiñji qla:θa gečyä:η wollı eyyäm iyše wašlaya:η. θekkidi ğutorya:η onnoη θoη oquwo gi:rdik. Ašyawa:dda neme diyä:ler, öη litsey diyä:diler, šuwa:dam litsey diyä:ler šoηno oqodum. Šu wa:t o:n a:ylıq šo, bið döwür šol üç yilliqdi. Neme diyä:diler, espetu:r mu diyä:diler de. Espetu:r diyyä:diler, onno üç yillaw oqaya:dıq. θekkidi ğutorup šono gi:rdim, üç yıl oqodum šonno, ašpeðlik bö:lümüne. Ašpeðlik bö:lümüne oqodum howwo. Onnoη θoηom i:šledim a:ðaçıq durmušo čiqdim. Ça:ɣalarimıð wollı. Elli ya:šaq gelyä:θ inni neθi:p bolθo.

Metin 7**Anlatan: B. Sehedova****Doğum Tarihi: 1963****Öğrenim Durumu: Lise Mezunu****Mesleği: İplik Üretim Elemanı****Konu: Genel, Halk Masalı****Derleme Yeri: İş yeri – Kıpçak / Aşkabat**

Meñ a:dīm B. θä:hä:dīwa. Men Daşoyuğ wela:yatīnīñ Koroylu etra:wīnda wolon. Yö:nö bā:rde otuđwä:š yīl ya:laq wä:ri bā:rde ya:şaya:n šu Aşyawa:d šehä:rinde. Ğowi işleyä:n. Šu yīl otuğıkı yīlla:p bollı işlä:p yörä:θime. Ğowi i:şimem ğowi maşyala:mam ğowi. Aγđıwı:r yaşa:p yö:rüθ. Ğiyđjayađım war durmuşa çiqardım aytıyja:đım šu wayt, ikı a:yliq wollu düyn. Ğowi ya:dīmıđđan çiqmıyan, ğow gunlerimem bolup, kı:nçılıklar. Doğollorum wa:r, işlä:pyörlör, ya:şa:pyörlör kâ: biri ayrıldı. Begenşli gunlerimiğem kâ:n. Ğiyđimı durmuşa çiqardım aytıyja:yım woldı. Ğowi... İ:şimiğem ğowi, işlä:p yö:rüθ yiyđlar wilen. Šu yil neθip bolθo penθä: çiqya:n. Howwo tä:đe yīlla. Howwo, ça:ya balniθθa bolonnon eyyä:m du:şlaya:ñ, onno üç gündön θoñ öyüñö gelyä:ñ, pişmä: ça:yırya:ñ, ğarındaşların ğutlaq gelyä:. Onnoñ ma:l öldürüp ħuda:yyo:lu weryä:θ. Šoñ ya:lı... Ça:ğalar üçi:n mi? Köp ertekiler war. Ay nemme wa:r, A:qpa:mıq deyiw erteki wa:r, Türkmön halq ertekiθi:. On men öñ terwiyeçi woluw işlä:nnä: ça:ğalar wa:yınna i:şleyä:dim öñ. Onnoñ, kâ:n ğarya we tilki diyp ertekiler wa:r. Edil šuwa:t kâ:n ğowi ya:dīma düşenoq. Hayθini aydıp yö:rθemqa:? A:đajıy aydayın. Nemä:ni aydıp berä:yin mi, A:qpa:muq diyp erteki wa:r. Ol Türkmön halq ertekiθi: on röwa:yat wolmaya mümkin. Neme gelyä: de šu waytlara çen gelyä: ça:ğaları terwiyelemeg üçi:n. Doğonlorun bi:rwi:rnıñ ğadırinı bilmegüçi:n. θi:laşıp ħo:rnot üçi:n šu ertekiler. Onnoñ bır iki θa:naq... Bır ä:r aya:lınıñ yedi θa:nay oylu wolya:. Onnoñ oloñ hi:ç ğiyđ jıgiθi wolmaya: olor a:wo ğidyä:ler a:wa ğidenen θoñ eñeleri ħami:le wolya: da ğüwröli wolya: annoñ eñe diyyä:ler şey biđe ğiyđ jıgimiğ wolθa: ja:yınıñ üθθünnen ğurjay aθıq ğoy. Oylon wolθo oq ya:y diyä:ler onnoñ bolya: diyp onnoñ bila:ñ ğiyđ jıgileri bolya: ol gidiyä:ler da:ya. A:w awlonmaya ğidyä:ler. Onnoñ bır ğo:ñşilari oq yay aθya: ol ğurjayı ayırya: eñeleri ğurjay ğoyya: wollı. Ol ğo:ñşilari ayıriq ğoyya: da

oq yay góyya: diyen. Onnoŋ bulorım gelyä: gö:rθe yene ğıyǵ ĵıǵıθı dā:l lä: yene oq yay aθıǵlı. Bulor yene öykölä:p gidyä:ler diyä:, ğıynanıp. Onnoŋ θoŋ, θoŋ muni: öyünnä:kiler görüp yene yo:q... Onnoŋ θoŋ yaŋqı ŝo ğıyǵǵayaǵ ulolya:. Ulloqa:n ğıyǵı wolya: annoŋ ŝuŋ ya:lı neme wolya: ŝu ğadı:mı đama:nlarda neme wolya:n ekendır payta:nı o đa:d edip bır đa:da diyyä:ler oŋ ŝol ya:dıma dūŝönıŋ ümme diyilyä:n đa:t wolya:. ŝonna ğıyǵ gelinler oturup kimıŋ diyyä:ler oŋlan ĵıǵıθı wa:r wolθa tö:rögö gečθin diyyä:ler ha:linıŋ üθθünne oturθun. Kimıŋ ğıyǵ ĵıǵıθı wolθa neme, oŋlon ĵıǵıθı yoqθo da kulüŋ üθθünne oturθun niyä: ŝol A:qpa:mıŋam ŝon eŝidip kulüŋ üθθünne oturya:. Onnoŋ oŋa ŝey diyyä:ler θen nä:me üçin beydyä:n, θen yedi θa:na oŋlon doŋonunŋ wa diyyä:ler, olorum, beh ni:redede men bilemo:q diyyä:. Onnoŋ θen eŝeniŋ öyünö warıp diyä: eŝeŋ ğowurdoq ğowuror diyä /.../ ča:yalara. Onnoŋ ŝo wayt eŝeŋ elini ğıθθa θo:ra diyä: onnoŋ eŝeθı ya:ŋqı neme /.../ neme buydoyu ğowurup durya: da ča:yalara ğaynanyan. Ğıđǵıŋ wolya onnoŋ eŝeθine diyı elim ayaθıŋa θalıpber diyä: eŝeθı aya: θalıp, eŝeθiniŋ aŋı:rθını ğıθya: ğatidan göywermeyä:. Way ğıyǵım elim göywer elim biŝdi diyen. θeŋ niyyä meŋ oŋlon doŋonlom wa:r mı yoq mı ŝonu aydıp ber maŋa diyä:. Olom aydya: bolya: ğoywör aydayın niyä: onnon diyä: ba:rdır yedi θa:naŋam doŋonun wa da:ya gidiler, a:w awloma:ya. A:qpa:mıŋa:m čöröŋig alya:, čörög alya: dā:ni:m ğapdalını piŝıŋigem bolya:. Men onno doŋonlom göđlemä:ge ğıŋjek diyıp gidyä:. Onnoŋ tırrä:p gidıweryä: čöröŋıgünü. ŝo čörök ni:redede toŋolop yatθa ŝo tayda edil yatya:. Piŝıŋigem gidyä: onnoŋ aydım aydıp đa:d edip ŝo ğıyǵǵayaǵ gidyä:. Onnoŋ bır gun gidip barya:qa ya:ŋqı, ne:me edyä:ler, ya:ŋqıda döwe θataŝya:. Olom diyä: θen nä:me iŝlä:p yö:rθüŋ, men niyä: doŋonlom göđlemä: gellim diyä:. Onnoŋ θen onno ŝu yördö otur men θeŋ doŋonlo:ŋu göđlä:p yörorün niyä: nä:me diyä: onnoŋ ğıyǵǵayaǵ yene göđleyä: doŋonlorni. Onnoŋ bır yere barya: wolup görθe, ya:ŋqı eŝik aθıǵı du:rdı, oŋlonloŋ eŝikleri đa:d aθıǵı durya:. Oŋlonlor gunni:đä: a:wa gidyä:n ekeni. Ğı:ŋjede gelip ŝo ta:yda oturup iywičyän ekeni onnoŋ, bu ğıyǵǵayaǵ her gun ŝo doŋonlornunŋ doŋonlorumdır diyıp eŝiklerni yuwup θerip yuwup θerip góyya:. Onnoŋ bır doŋonu ŝey diyä:, bi:ri bā:rde biđe diyä: kömög edyä: diyä:. Geliŋ bır gun bi:rimığ ğarayulluq edeli de ŝunu da awla:lı diyyä:ler. Onnoŋ olom /.../ beylekiler gidip bırŋa oŋlon ğa:lya: da θeredyä: ol hemmeθı gidip A:qpa:mıŋam

čiqip ya:ηqı, yene eşikleri yuwup başlaya: δa:d edyā:. Onnoη naħar wiširjek wolya: wöli:n o:dun yo:q diyā: o:t yo:q. Oη bīr yere gidyā: išiġ gorünyā: o:t görünyā: onnoη barya: wöli:n šo tayda döw oturya:. Men doyonlormo naħar wiširjekdiġini aydya: θen köynögün, etegin tut diyā: men šoηo köđ θalip neme, o:t θalip bereyin niyā: iċine. Neme dā: rowa:ya:t da annoη o:t θalya: da dökulük gelyā: kuli. Šol A:qpa:mīyīη gidyā:n yo:lunna ya:ηqı kül dökulük gelyā: dā: ya:ηqı o:t köynögüni dešen. Onnoη döw i:ðarlaya da θoη her gun gelip doyonloru giden wahti barmayīni ġa:n θo:rup iθleyā: her gün diyyā:. Onnoη bīr gun šo doyonloru ġa:līp muηu ġarayullaya:lar görθöler ġiyđjayađ, onnoη muη ġaydya:lar da wolya: diyp. Onnoη šol edil her gun θo:rup gidyā:lerkam onnoη bā:h diyp bulor, šu biđiη doyonmuđ wolmolı diyyā:ler hä: bolmaθa weytmeđ diyā: onnoη ya:ηqılar döwlö θöwöšyā:ler. Onnoη o ġiyđjayađam tutya:lar da θen nā:me üči:n biđe beyle kömög edyā:n diyyā:ler de olom men doyonlormi i:ðarlaq gellim diyā: de yedi θa:naq erkek doyonum war eken men šonu gö:ðlä:k gellim men šoloη ġigiθi diyyā: i:ðiniđa bollum diyyā: bulor begenenišip toy edip oη θoη yaηqam o:wa: warya:lar mi öylönyā:ler herθi öylönyā:.. Onnoη ya:ηqı ġiyđjayađi bīr yenηeθi ġow görmeyā: ya:ηqı ġiyđi. Ġow görmiyā: dā:nim muηi başya wir oylona čiqarip beryā:ler Aqpa:mīyī. İki gelinejeθi ġow göryä beylekiler ġow göröno:q. Onnoη bu ere čiqani:n θoη oγuljuyu wolya: A:qpa:mīyīη her gun, oγuljīyī hem bolya: da ulolon θoη. Ol yedi θa:naq da:yīm war diyyā: ol ġošyu aydip yörlör diyā:.. Altī da:yīm men altī da:yīm baši üči:n, howwo, i:η uluθu Bayramdır, Bayram da:yīmīη baši üči:n niyp ġošyu ayddīrya: onnoη oγlonom ašiġ oyna:w otī:rka ya:ηqı ča:yaġiq šoη yalī ġošyu aydip oynaya: diyā:.. Onnoη şeydip ya:ηqı šo doyonlor wilen, doyonlorom yene de beylek giden doyonlorom muη tapya:lar dā:nin A:qpa:mīyam öyünö alip gelyā:ler öylörüne. Begenišip δa:d edip öyünnö toy tutya:lar şeydip A:qpa:mīq diyen erteki ġutorya:.

Metin 8**Anlatan: M. Meredova****Doğum Tarihi: 1985****Öğrenim Durumu: Lise Mezunu****Mesleği: Televizyon Kanalında Tekniker****Konu: Genel****Derleme Yeri: Kendi Evi / Aşkabat**

Men M. Merediwa. Bir muň doqqudüð ðegßenwä:şinjï yilla doylan. Türkmeniθta:nna ya:şaya:n. Ö:ðüm Türkmen Owa:ðda işleyä:n. Eθa:θan işleyä:n ðatla:mmið kli:plar, kansertlar, aydımçılar, şolor wilen işleşyä:θ. Biðij qana:limið bä:ş θanï qana:l wolup kityä:. Qana:llammidä eθa:θanam şo ya:şθara gerekli şo şeçilli kli:plar, ça:yalara öwüt weryä:n ða:tlar /.../ edyä:. Biðij i:şimiðda muňdan owra:q işkä:r ba:. Tehnik uýurlammidä tä:ðe appirattu:ralar. Biðij appirattu:ralarmidä on daşşarï yurtdan getirilen. Biðij ha eθa:θan manta:z edyä:n ða:tlammidä şu döwrö görä: woluk gelyä:. Ğa:θam bið şo daşşarï yurtlara gidenmiðde şo kli:plan nä:diw i:şlenyä:nini, kansertlan nä:diw i:şlenyä:nini Tu:rke respublikaθinna annan Alma:nyada, şo döwlötlere gidip Ğa:θam şo qana:llara gidip gi:rip şo ta:yda nä:dip manta:z edilyä:n nä:dip olor şu tehnikañ uýurunï işleyä:nler wa:rada öwrönyä:θ. Biðij qana:limiðda geliñ. Tehnik o:runnan muña gölay a:dam ba:r. Ulu oquw wolan eθa:θanča reda:ktir, manta:z uýruni kiçirä:k, bir ya:rım yilliq oquw ğutoronnor wolup bilyä:. A ulu oquw ğutoronnor eyyam kä:rinij uli: sta:ziniñ ululuýu wilen reda:kdır kä:ri werilyä:. İki bö:lögöm bolya: hem bir ya:rım yilliq hem bä:ş yilliq. Yö:nö biðij ö:ð oquwumidä ba: şuwa:t açilli, yori:te ma:wu işiq diyp telewitniyan oquwu wa: bir ya:rım yilliq. Biðde eθa:θlan şo bir yıl kansert bolmalï woliä tä:ðe yilla. Onno o kanserdi işledik ða:d etdik ğoyduq hem kasedada gidyä: biðde hem di:skda gidyä:. θoñ ol kaseda:ni işlä:p ða:d edip ğoyduq stola. Menem şu kasetada da gitmeli kansert ba:rdır diyp aydiq gidipdim. Onjom üθθüne di:skler ğoylupdur şeydiwem o kansert eθi:re berilmedi. Onda şon yali ya:tlam woluk ğalli başliýimið her görönne şo kansert gitθe θen yüdünden diyp şo ya:tlap du:r. Ğiyýrya: yö:nö, şo tä:ðe yıl günü şo her görenne meni şo şo kaseda diyp a:dım

ya:tda ġaldī da. Eθa:θanam ġiyδlammīδ ba: ökdö işleyä:nner. Men i:šimi ġow göryä:n onna... İ:šīñī θöyüp etθen šo ta:y ya:da:mo:γom i:šden yüröġünom ya: o δa:t θīqılano:q šo i:še gideθin gelip durya: da, i:še činīñ wilen yapıšθan hemme δa:t /.../ ki:nam molθa θaŋa aŋθat ya:laq. Onom men nä:me bīr hemme δa:dī öwröneθim gelyä: de hä: yekeje manta:z dä:l. Meθalam reda:kdīrīñ δa:dīnam öwrönnüm, men prigo:nnuñ δa:dīnam öwrönnüm. Šo bīr δa:dī öwrönüp oturamo:q da. Bilyä:ñ diyenne dilim uđi:n wolθo ġow da:. İ:šleyä:niñ θa:yađı yo:q ikide δa:tda čenni. Ay men aydya:n onna bīr hi:li a:ylīyučin işlä:mo:q da. Höwöθθa:ni işleyä:n men i:šimi ġow göryä:n. Ġīđīqlī meñ üči:n.

Metin 9

Anlatan: G. Bağşiyev

Doğum Tarihi: 1982

Öğrenim Durumu: Lise Mezunu

Mesleği: Gençlik Kurulu Başkanı

Konu: Genel

Derleme Yeri: İş yeri – Kıpçak / Aşkabat

-a-

Meñ a:dīm G. Ya:šlar ġuromoθunīñ wašlīyī. Ottuδ yedi ya:šayan. Men tehnikumdo oqodum. O Maγtīmγuli:ñ kīta:wī wa:ra menne, ġorkunč kīta:p. Šonu ko:pya ediw ala:y diyjek wollum. Šo ča:p edilmedik ġoşyuloru wa: Maγtīmγuli:ñ lay. Diñe ölon a:damlar ha:qda lay yaman ġowu lay šo. Yanqī šo θiđe berjek diyen kīta:wīmda šo a:dam ölyä:r hä:, ölönnön θoŋqı: ja:yīna yerleşdirip bīrīñjī nä:me gödünü iyp başlaya: šoŋo čenni yađilīyī. Ġoşyu edip yađılan yö:nö čin δa:tlar ay čin. Bolya:n δa:d ay. Elli ikī gun wolya:r a:dam ölyä:r hä elli ikī gun wolonno ħa:mīndan θipīrīlya. Ešitdiñ mi šonī? Šulom ko:pya etdir. Türkmön ha:nlarī wö θerda:rlarī yaman ġow qīta:p. Türkmönlördö kim θerda:r wolon bolθo šunno ba:r. Šunna: tüyθ δa:da gerek qīta:p šul. Öñ diyä: šul qırq yillīqdīn Čopon Kīr diyip bīr a:dam wolupdur. Čopon Kīr... Eyra:ñ pa:tīša:θi: ba:ram Türkmönnörö baramda θala: θalīñ, nä:meθi wolθo da alīq ġaydīñ diyip

uyrodıpdır onnoŋ bul Ćopon Kır diyilyän a:damam a:w edyä:lerkem. Šo a:wo gidenne muŋ iydiñnan gelip o:wo öyünö gi:rip ða:t çöplä:p yörönüniŋ Ćopon Kır üθüñnön gelyä:. Gelyä:r de, ay ni:reden geldiniđ diyθe ay ūun ya:lī ūun ya:lī Eyra:nīŋ pa:tīša:θi: uyrotđi. Nä:meleri worθo alıq ğaydıŋ diydi. Alan ða:dıñıđa: yerine ğoyuŋ ba:ramda ö:ðem ba:randa iydi wile wa:randa ūol ha:nīŋ pa:tīša:nīŋa ayt, ğiydiñi nä:me edeyin diy p yađilya: kīta:pta ūon yalı yađyılı. Šey diy diydi ayt Ćopon Kır diydi diy de diy p. Onnoŋ bīlam ba:rya: yaŋqīlar. Onna aŋırdaŋı Eyra:nīŋ pa:tīša:θi wa: ya:ŋqı bet ti:p. Ğa:rašiw oturon ha, Türkmönnördö wır Ćopon Kır diy bīr a:dam dörä:pdır ol nä:hili a:dam yö:nö göröθi gelyä: de, bilena:q nä:hi:li a:damdıyīŋi. Bīlaram ba:rya: ay ūun ya:lī ūun ya:lī bi:ri: du:šdı: Ćopon Kır. Ö:đüŋä: ğiydiñi nä:me edeyin niydi. Biđa alan ða:dīmıđam iydiña ğoydurdu diyä:, ūun ya:lī yađıq haqıqatdanam kīta:p. Ća:yīriŋ an diyä:. Onnoŋ bīlar Ćopon Kır, Dıqma θerda:r, Nu:rwerdi Atalıq mī bīr ða:d ö:đ ücüθü gidyä:r bīlam. Onnoŋ ol ya:ŋqı Eyra:nīŋ pa:tīša:θi wa:ra: gelmä:ke /.../ yīynaya:. Ća:y, naħar, suw weriŋ diysemä: Ća:y, naħar, θuw weryä:n ol ya:ŋqı gelen üç miħma:n wa:ra: Türkmönnör, θerpa:y yaŋı diyθemem ücüθününüm kelleθini alıŋ diyä, nä:hili ki diyen θödü üçün. Bularam ba:rya:. Gi:ryä:ler ücüθü wolup, oturon ha ya:ŋqı ha:n. Hayθi:ŋ meŋ gi:yewim molĵok diyä:n, ğiydiñi alayin niyän wa:ra:. Hayθi:ŋ meŋ gi:yewim wolĵoq diyen Türkmön hayθi:ŋiđ diye wolya:. Ćopon Kır gi:ryä: de gö:nü gi:rip ūunθundon yaŋıša: ha:nīŋ, edil ūu bu:dunnon. Men ūo θeŋ gi:yewiŋ wolĵoq diyä. Gö:nü pıθθarya: bula. Onno ikinĵiθem θo:ra:ya: da θen nä:me diyä: on peydi:p pıčayıniŋ bīr ğıraθiŋi θıpdırya: da: ay menem ūo diyilyä:n a:dam diyä: ö:đüñü aydya: Dıqma θerda:r. Ücüñü o do wır ūon ya:lī bīr ða:t diyä:. Bī ha:n gurlä:wilena:ya: ya:ŋqı Eyra:nīŋ pa:tīša:θi. Bīlara Ća:y, naħar, θuw, θerpa:y hemme ða:t berip /.../ wolya: ya:ŋqı. Onnoŋ iydiñna:qı a:damlar wa: Eyra:nīŋ. Nä:müci:n ow θen ğiydiñ wa: ūey diyeyin diydi ö:ðöm gelip bu:dundon čümmüklödi. Yene θen /.../ bīlara beydik göywördün lö diyä: on. Bī ya:ŋ gelip bu:dunnon yaŋıšan bu:dunumdon yaŋıšan ha:. Toyoloq bīr ğa:n, dešilθe Eyra:nı ğa:n tutor diyä:. Howwo... Šoŋ ya:lī doyumlu wolon niyä. Ö:ðöm ūey, bīriñi Yaθmanda wolon θoŋ Bähħirdenne ya:šaya:n nemeler ba:r diyä: ūuŋ. Ğatı doyumlu wolon a:dam diyä:.

-b-

Bīni kōp kīši oqa:p bilena:q. Mīnna: toy wa:rada da yaḏīq, bayramčīlīq ba:rada da, ö:lü, ö:lön wa:rada da yaḏīq, üč wö:lök dä:. Her maḏmu:nna ba:. Ölönnön θoŋ ĵa:yłanyara:, ĵa:ylanannan ĵa:ylanīp gidilyä: olü:m ğa:wīrīnna diyä: ma:r diyä: de ine onno yaḏīqdīr, ma:r diyemek yīla:n. Her hi:li yīla:n maŋa ber da maŋa wer wolya: diyä. Men iyeyin de men iyeyin. Aŋīrθī wä:rde yo:q diyä: da. Onnoŋ kredi:t berip, kredi:t, prasent beryä:n a:dam ma:ra: o dünyödö da:š wilen iymitlenmeli. Diŋe da:š iyyä: šol a:dam bašya iymit iyena:q. Öŋ diyä: Alla: tayala: diyä: a:damlara elliwä:š geḏek parḏ oqotmolu diyä: diyä de. Nama:ḏ elliwä:š ekeni öŋ. Men yaŋlıšmaθam elliwä:š, qīrq. Šonno diyä: barīp θen a:damlanna šonu oqot diyä: ol /.../ a:y a:hīri öyünnön čiqya: bolli /.../ wa:r diyä: de. Onnoŋ ä:kityä: ol dünyä: ay. Bi:ri diyä: deŋḏin ičinde yüḏüp yö:r diyä: wīr a:dam. Kä:n a:dam a gelyä: aḡḏīna da:š tiqya:lar, iyyä: gidyä:. Yene kä:n a:damam gelyä: da:š tiqya:, iyyä: gidyä:. Bu nä:müči:n beyle iymitlenyä: diyθe diyä: prasent beren a:dam da. Pul pratsent beryä:ŋa šol. Onnoŋ diyä: yene wīr ğapī:n ačya: wöli:n diyä: o:t diyä:. Bu ğo:ħudon yaŋa ğönü yapdīrya: diyä: ğapī:ni. Ya:ŋqı görmä:gä: waran a:dam wa:ra:. Bī nä:me diyθe šu dowḏoq diyilyä:n yer diyä: diy. Onnoŋ yene wī:riniŋ bīr aya:l mašyala:ŋ diyä: aššayīnnan šeyle či:š θoqqulon, a:ḡḏīnnan čiqīlyi diyä: ö:lö di:ri šol a:dam. Bī nä:me diyθe ä:rīne ikkilig eden diyä: diy. Onnoŋ yene wī:ri diyä: a:dam du:r diyä: bīr ğapdalīnnan ha: ba:ḡ ğoynuŋ eti aθīlyi diyä: bīr ğapdalīnnanam ğīryīn ğurtçuqlu ħara:m et du:r diyä:. Daŋīpdīr onu /.../ šol a:dam šonnon iyyä: iymitlenyä: diyä:. Onnoŋ bī nä:müči:n beyle diyp bīnna ğowu etden iyena:ya: bu nä:müči:n mīŋnan iyyä: diyθe, ö:mürnü ħara:m iyik gečen a:dam šo diyä: diy. Howwa... İnnem ħara:m iyemeli dä:.

-c-

Šu ta:ydaqī nemä:ni bilyä:ŋ mi İma:m Ka:θīmĵan öwülyä:ni? Ġīpĵayī wilyä:ŋ mi? Šu neme wa:ra: öwülyä: İma:m Ka:θīmĵan. Šol a:dam diyä: ölmä:kä: diyä: men ölıθöm kellä:m keθiler, kellä:mi ğöwrä:mīŋ ya:nīna getirik ğoyma:ŋ da, ğöwrä:mi

kellä:mîñ yerine ertîp ni:râ: toyorlanîq giθθe šo ta:ya: yetîp menji ĵa:ylan diyen a:dam diy. Kelleθi keθiliw ölyä: diyä: haqî:qatdanam šu. İna kelle toyorlanîq gidendîr dâ:. Kelleθinji ertmä:ñ diyip diyipdir dâ:ni:m göwrâ:ni šul kellä: ertîñ diyip. Šeydip ĵa:ylanan diy... Muhommed piyyamber diyä: öljök bolonno diyä: bîr ğiydîñ ça:yîrîp diyä: ğuloğuno wîr ða: aydya: diyä:. Ğuloğuno bîr ða: /.../ ğiyd diyä:. /.../ ğiywandî diyä iydîna dolondu diyä: ğiynanîp. Onnoñ inni yene wîr ça:yîrîpdîr dâ:nim yene edil šon ya:lî ða:t diyipdir wöli:n yîyîrîp begenni diyä:. Nâ:me diyipdir šonno? Ešitdiñîð mi ey šol ða:dî? Men bañim ölyä:n diyä: šu a:rada telewi:ðirda da šu θo:roy wollî, men yönö kîta:pdan oqodum onî. Men bañim ölyä:n diyennä: ğiynanya:. Bîrîñjî iydîmdan warĵayam θenθin diyw aydya: ğuloğuno šonno do begenyä:. Ay menem kâ:n, köp öwülyä: warya:n wöli:n şeydip aydîp beryä:n yo:q. Ğîdîqlanya:n wöli:n aydîp berena:qlar da:... Abdîrahma:n Ğarayçî diyä: Abdîrahman Ğarayçî ba:ray šo... Diñe a:dam öllüryä:n eken. Ešitdiñ mi öñ? Diñe a:dam öldüryä:. Onnoñ bu ölyä:. Ölyä: wolü:n ay θa:yat hä:ðîr o:nna uyrodîlya: diyip o:wa: ešidilyä: wolü:n hi:ç kim barana:q θewä:wi a:dam öldüryä:. Onnoñ... Awdîrahman Ğarayçî mî nâ:me bolon a:dam diyä:. Onnoñ bî ö:lyä: wolü:n hi:ç kim barana:q. Onnoñ bi:ri barya: dâ:nim ay pîla:n ö:lüpdür, Abdîrahman Ğarayçî mî nâ:meçü:n gidenjîda:q diyilyä: yo:q, ol öñ diñe a:dam öllüryä:di. Nâ:mçü:n gideli diyä:. Onno da yo: gitmeθek bolona:qdî yene o:nno uyrodîlya: muni. Ay mîθa:l o:nno. Ešitdiñ mî öñ? ĵina:ðaθîña barya:mîšlar da peri:šde, melekden yaña ay yer yo:q diyä:. Hi:ç hi:li: yer yo:qmuš šunna. Diñe a:dam öllüryä:n eken. Eĵi:ðeça:ni:m šon ya:lî a:dam eken. ĵina:ða, ta:wît ğaldîrîlya: wöli:n aqîp duron ða:t diyä: hi:ç ellelena: yö:nö ö:ðü gidip barya: diyä. Öwülyä:ñ ya:nîna warya:lar, waratan ğ:ðü açilya: diy. Ğawîrnî ertyä:ler wolü:n ğawîrî gi:ñ ğađîlîpdîr diyä Huda:y tarapın. Onnoñ... ĵa:ylanjîp ða:t edip gelyä:ler. Heleyliñ ya:nîna gelyä: ay šun ya:lî šun ya:lî θen a:damiñ diñe a:dam öllürdi, šonno do šun ya:lî θen peri:šdeler äkitdi le, nâ:me diyä:p diyä: de. Hä:ðîr men θiðe bereyin diyw ĵüwüθünnön diyä:. ða:t çiqartya: diy, šonu ešiginîñ ĵüwüθünnön qa:yîð çiqartya:. O: nâ:me wa:ra: Abu: θerdar nâ:me nâ:me kâ:n θa:now wa:ra: bilyä:ñ mi? Menne o do wa:ra: bereyin mi? Šo ða:t diyä: šunu oqoya:dî gunnö diyyä: diy. Yekeje ö:ðü oqoya:dî, diñe šunu oqoya:dî diyä: diy. O:nam diyyä: mi šîn, o:wa:ðî gelli, o:wa:ðî gelenne yoqordon

o:wa:đi gelenne ya:đya: bİL. O:nnom bi:ri ešidip šonnon göčüryä: mi şeydip bilinen đa:t diyä. Aya:lİnnan θora:yandİlar da nă: θen a:damiŋ beyle üytgöšüg a:dam wolondo diŋe a:dam öllürük geđen wolü:n, öwülyä: wa:rdİq ğapİθİ ö:đü ačİllİ, elimiđ degmedi, yer yo:q diyä:ler ay o:bše. Ba:rθalar diyä: ö:đ bo:yunnonom ulura:q gi:ŋ diyä: ğawri. Nă:me šun ya:lİ šun ya:lİ bolupdur diyθe ay ine šu đa:đİ oqoya:đİ diyä: diyä: gunnö. Menne ba:. Hă: ğaraš hăđİr.

4.2. Metinler Sözlüğü

A

A:bed (Rus. Обед): Öğle yemeĝi

Aytİq: Torun

Ayđİwi:rlık: Uzlaşma, Birlik, Bütünlük

Alqİš ayt-: İyi dilekte bulunmak

Aŋİrda: Orada, Şurada, Ta ötede

Aŋİriq: Geri, Arka taraf

Aŋθa:t: Basit, Kolay

Ašpeđ: Aşçı

Aya:l: 1. Eş (kadın) 2. Kadın

Ayđİm ayt-: Şarkı söylemek

Ayđİmčİ: Şarkıcı

Aylan-: 1. Gidip görmek, Gezmek 2. Dönmek

Ayratİ:n: Belirli, Farklı, Özel

B

Ba:şadam: Patlıcan

Baħİm: Çabucak, Hızla, Kısa süre içinde

Balaq: Pantolon

Balnitθa (Rus. Больница): Hastane

Barlay:Yoklama
Başlıq: Şef, Patron, Yönetici
Ba:y: Varlıklı, Zengin
Begenşli: Mutlu, Eğlenceli, Heyecanlı
Bet: Zalim, Kötü
Beğe-: Süslemek
Bä:rik: Buraya
Boyo:yçu: Boyacı
Börü: Böğür
Brasled (Rus. Браслет): Bilezik
Bulya:r: Kırmızı biber

Č

Čal-: Sürmek
Čalt: Çabuk, Hızlı, Çabucak
Ča:p edil-: Basılmak, Yayınlamak
Čemče: Kaşık
Čenli: Kadar
Čin: Doğru
Čöple-: Toplamak

D

Daŋ-: Bağlamak, Dolamak
Dermanħa:na: Eczane
Derröw: Hemen, Derhal
Dä:nim: Tek başına bir anlamı olmayan yardımcı sözcük
Dä:p: Gelenek, Görenek, Adet
Di:nč al-: Dinlenmek
Diŋe: Sadece, Yalnızca
Doyon: Büyük kardeş, Abla, Abi

Doymulu: Yiğit, Cesur

Doqma: Dokuma

Doloy: Ayakkabı giyildiğinde ayak bileğinden dize kadar dolamak için koyun yününden eğrilmiş kumaş parçası

Dolon-: Geri dönmek

Dowdoq: Cehennem

Döwür: Devir, Dönem, Zaman

Döğ-: Kıymak, Acıtmamak, Dayanmak, Katlanmak

Dubi:nqa (Rus. Дубинка): Baton, Sop

Du:ho (Rus.Духовка): Fırın, Ocak

Durmuša čiq-: Evlenmek

Durmuša čiqar-: Evlendirmek

Du:šla-: Karşılama

Du:š-: Karşılaşmak, Rastlamak

Düşün-: Anlamak

E

Edil: 1. Az önce, Daha şimdi 2.Тіпатıp, Aynen, Tıpkı

Egđa:men(Rus. Экзамен): Sına

Eji:deya:ni:m: Taş kalpli, Acımasız

Entek: Şu anda, Şimdi, Henüz

Ere čiq-: Evlenmek

Ert-: Getirmek, Götürmek

Erwet: Kötü

Erteki: Masal, Hikaye

Eta:з (Rus. Этаж): Kat

Eşik: Giyecek, Kıyafet

Eyyä:m: Bundan böyle, Çoktan beri

Ä

Äkît-: Birini veya bir şeyi alıp gitmek

G

Gelna:lji: Düğün alayı

Geñ gör-: Şaşırmaq, Hayran kalmak

Gep: Konuşma, Söz

Gi:yew: Güvey, Damat

Gönü: Doğru, Direkt, Doğrudan

Göwne-: Bir şeye razı olmak, meyilli olmak

Göwrä: Kolsuz ve başsız gövde, Beden

Göç mo:njuq: Nazar boncuğu

Göğle-: Aramak, Bakmak

Gurleš-: Konuşmak, Sohbet etmek

Güwröli: Hamile

Ġ

Ġalij: Gelin alınırken erkek tarafından kız tarafına verilen mal

Ġapdal: Yan, Kenar, Taraf

Ġaraš-: Beklemek

Ġarayulçiliq: Gözcü, Bekçi, Kolcu

Ġarra-: Yaşlanmak

Ġarrî: Yaşlı

Ġatnat-: Bir yere götürmek, Göndermek

Ġawat gel-: Birbiriyle aynı olmak

Ġayt-: Dönmek

Ġimmat: Pahalı

Ġiđiqli: İlginç, İlgi çekici

Ġiđil: Altın

Ği:nan-: Üzölmek, Hayıflanmak
 Ğıra: Kenar
 Ğiryin: Hastalıklı, Vebalı
 Ğr00a-: Acele etmek
 Ğıyyir-: Bağırmak, Azarlamak
 Ğıynan-: Hayıflanmak, Eseflenmek, Kederlenmek
 Ğolay: Yakın, Yaklaşık
 Ğoşyu: Şiir
 Ğowi: İyi
 Ğowurdoq: Kavurma
 Ğuda: Dünür
 Ğudoçuluk: Kız isteme
 Ğulluq: Askerlik
 Ğurjoq: Oyuncak bebek, Kukla
 Ğutor-: Bitmek, Sona ermek, Tamamlamak
 Ğöywör-: Bırakmak

H

Harta: Çuval, Torba
 Hemme: Hepsi, Her
 Hä:dir: Şimdi
 Hi:li wa:rla:y: Kalite kontrol
 Hiñjillik: Özellikle dini bayramlarda kurulan günah dökmek inancıyla binilen büyük salıncak
 Ho:00a:r: Yakın, Akraba, Hısım
 Hödür et-: 1) Sunmak, İkram etmek 2) Teklif etmek, Önermek
 Hökmä:n: Kesinlikle, Zorunlu, Gerekli
 Huwdü: Ninni

H

H a:la-: Çok sevmek, çok beğenmek, Hoşuna gitmek

Huda:yyo:l i: Hayır, Bağış, Yemek pişirerek komşulara, misafirlere dağıtmak

H o:rmot: Saygı

H a:m: Deri

İ

İla:laş-: Anlaşmak

İnha: İşte

İrenk appara:t ir: Renk operatörü

i

İkilen: İkinci kez

İnni: şimdi, şu vakit

İ:r: Erken

İşle-: alışmak

İymit: Yiyecek

İymitlen-: Yemek yemek, Karın doyurmak

İ:đarla-: Takip etmek, Peşinde olmak

j

Ĵa:ŋ et-: Aramak, Telefon etmek

Ĵa:y: Bina, Ev, Oda, Yer

Ĵa:y  al-: Ev inşa etmek

Ĵa:y na yerleşdir-: Defnetmek, Mezara gömmek

Ĵa:yıla-: Cenazeyi kaldırmak, Defnetmek

Ĵigi: Küçük kardeş

Ĵo a:p: Cevap

Ĵo:ro: Arkadaş (kız)

Jüwü: Сеп

K

Kalbaθa (Rus. Колбаса): Sosis

Kamme:rsqı maγađi:n (Rus. Коммерческий магазин): Bakkal, Dükkan

Kansaner (Rus. Кондиционер): Klima

Keşw: Dış görünüş, Eşkal, Kılık

Kä:r: Meslek, Sanat, İş, Meşgale, Vazife

Kä:şir: Havuç

KİR yuw-: Çamaşır yıkamak

Kineteatr (Rus. Кинотеатр): Sinema

Ki:n: Zor, Ağır, Güç

Ko:mnut (Rus. Комната): Oda

Köçö: Cadde

Köçölöş: Aynı mahallede oturan kişi

Kö:kö: Büsküvi

Köynök: Gömlek, Elbise

Kuhniya (Rus. Кухня): Mutfak

Kürtö: Düğün zamanı gelinlerin başlarına atılan kırmızı keten kumaştan örtü

Q

Qa:yiğ: Kağıt

Qa:qa: Baba

Qalho:đ (Rus. Колхоз): Kolhoz, Kollektif çiftlik

Qamryu:tir (Rus. Компьютер): Bilgisayar

Qaniqul (Rus. Каникулы): Tatil

Qarto:şqo (Rus. Картошка): Patates

Qa:ša (Rus. Каша): Lapa

Qra:sqa (Rus. Краска) : Boya

L

Litse (Rus. Лицей): Lise

Lo:şqa (Rus. Ложка): Kaşık

M

Maňal: Zaman, Dönem, Kez

Ma:lla:rçiliq: Hayvancılık

Maθlaňat: Nasihat, Öğüt, Tavsiye

Maşyala: 1. Aile 2. Topluluk

Maşin (Rus. Машина): Araba

Mata: Kumaş

Mayka (Rus. Майка): Tişört

Maðali: Zevkli, Memnun edici, Güzel

Mağmu:n: İçerik, Konu

Medenstu:d: Medeniyet/Kültür enstitüsü, Türkmenistan'ın ve Türkmenlerin tarihini, kültürünü öğretmeyi ve yükseltmeyi amaçlayan yükseköğretim kurumu

Mähhirlî: Tatlı, Sevimli, Alımlı, Sempatik

Miňma:n: Misafir

Mo:kur salfetka (Rus.): Islak mendil

Muyollim: Öğretmen

N

Naňar: Yemek, Yiyecek

Nama:đ oqo-: Namaz kılmak

Nari:tig (Rus. Напитки): İçecek

Nä:hi:li: Nasıl

No:mor (Rus. Номер): Numara

O

O:bše (Rus. Обще): Aynı, Toplu olarak

O:çir (Rus. Очередь): Sıra

Oğurlot-: Çaldırmak

Ozerelye (Rus. Ожерелье): Kolye

Oη-: Bitmek, Tükenmek, Ayrılmak

Oηol-: Durumu düzelmek, İyi olmak

Oηor-: Anlaşma, İdare etmek, Baş edebilmek, Üstesinden gelmek

O:pusqa (Rus. Отпуск): Tatil

Ora:ða: Ramazan

Orθ köynök: Gelinlik

O:run: Vazife, İş

Otla-: 1) Bir şeye ateş vermek, Yakmak, Tutuşturmak 2) Harekete geçirmek,

Yürütmek, Çalıştırmak

O:t: Ateş

O:wa:ð: Ses

Owra:q: Yaklaşık, Biraz az

Ö

Ökdö: Profesyonel, Yetenekli, Becerikli

Ö:ndür-: Üretmek, Yetiştirmek

Öθ-: Büyüme, Yetişme

Öyköle-: Küsme, Kırılmak

Öyt-: Düşünme, Sanma, Zannetme

P

Pada:rqa (Rus. Подарок): Hediye

Pa:γta: Pamuk

Pa:mpirθ (Rus. Памперсы): Çocuk bezi

Pa:ta: Ölü'nün ruhu için okunan dua

Pawya:sqa (Rus. Повестка): Celp

Penθä: çıq-: Emekliye ayrılmak

Penθä: git-: Emekliye ayrılmak, Emekli olmak

Piθθar-: 1. Solmak, Tazeliği kaybolmak 2. Yitirmek, Kaybetmek, Salmak

Pişik: Kedi

Po:l (Rus. Поле): Yer, Alan

Pomba:rña (Rus. Бархат): Kadife

Poyeδ (Rus. Поезд): Tren

Prasent (Rus. Процент): Faiz, Yüzde

Pridmet (Rus. Предмет): Alan, Konu

Purθot: An, Zaman

Pürünjük: Kadınların başlarını örttüğü baş örtüsü

R

Ra:yet: Ulus, Tabiiyet, Milliyet

Reda:ktir (Rus. Редактор): Editör

Respublika (Rus. Республика): Cumhuriyet

S

Sa:dik (Rus. Детский сад / садик) : Anaokulu, Kreş

Si:men (Rus. Смена): Değişim, Vardiya

Spi:set (Rus. Список: Liste): Gelin alırken kız tarafının istediği çeyizi yazdığı kağıt, liste

Stol (Rus. Стол): Masa

Θ

Θaqla-: Tutmak, Korumak, Muhafaza etmek

Θala: θal-: Emir vermek, Hüküm vermek

Əa:n: 1. Sayı 2. Miktar 3. Tane
 Əa:naq: Tane
 Əapaq: Ders
 Əataş-: Denk gelmek, Rastlamak
 Əeret-: Bakmak, İzlemek
 Əerpa:y: Ziyafet, Hediye
 Əerheñde: Askerlik rütbesi
 Əinp yo:lwaşšiθi: Sınıf öğretmeni
 Əipdir-: Kaydırmak
 Əipiril-: Soyulmak, Sıyılmak
 Əi:laš-: Saygı göstermek
 Əi:nanişiq: Çaba, Hamle, Gayret
 Əi:naniş-: Denemek, Bir şey yapmaya kalkışmak
 Əo:r-: Emerek içmek, Emmek, Sömürmek
 Əowıot: Hediye, Ödül
 Əöwüş-: Kavga etmek, Tartışmak
 Əu:rata düş-: Fotoğraf çekilmek
 Əu:rot çek-: Fotoğraf çekmek
 Əüyjü: Şeker, Tatlı
 Əüyjülük keθel: Şeker hastalığı

Ş

Şeprowo:r (Rus. Шеф-повар): Baş aşçı
 Şqo:l (Rus. Школ): İlkokul
 Şowhunlandir-: Coşkulu hale getirmek, İstekli yapmak, Merak uyandırmak
 Şowhunlu: İlgi çekici, Heyecanlı, Duygusal
 Şweyn (Rus. Швейн): Dikiş
 Şweynka (Rus. Швейнка): Dikiş makinesi

T

Taňya: Özel nakşedilen başlık, takke.

Tapa:wut: Fark, Ayrım

Tap-: Bulmak

Taşla-: Bırakmak, Terk etmek, Atmak, Fırlatmak

Tawşir- (θi:nayī): Sınavı başarmak

Tayya:rla-: Hazırlamak, Temin etmek

Ta:yinla-: Hazırlamak, Pişirmek

Tehnikum: Lise dereceli teknik okul

Tejri:we: Tecrübe

Telpek: Erkekler tarafından takılan Türkmen milli yün başlık

Terwiyeçi: Eğitimci

Toyoloq: Yuvarlak

Toqqojo: Topak halinde, Yuvarlakça

Tolko (Rus. Только): Sadece

Tomuθ: Yaz

To:rt (Rus. Торт): Pasta

Toy: Düğün

Tölö-: Ödemek

Tö:r: Başköşe

Töwörek: 1. Civar, Çevre, Etraf 2. Daire

Töwüýallir-: Yemek yedikten sonra yemeğe saygı olarak Allah adına dua okumak

Tü:w: Pirinç

Tüyθ: Türlü

U

Uyur: 1. İstikamet, Yön 2. Saha, Alan 3. Boyunca, Süresince

Uyrot-: Göndermek, Yolcu etmek, Uğurlamak

U:qa: bat-: Uyuklamak, Uyur gibi olmak

Ulol-: Büyüme, Gelişme, Serpilmek
 Ulloqa:n: 1. Büyük, Kocaman 2. Yetişkin
 Uze (Rus. Уже): Zaten
 Urş: Savaş
 Uθθa: Usta

Ü

Ümme: Evlenecek bir kızın kıyafetlerini dikmek için kızların toplanması
 Ünθ jemle-: Dikkat toplamak
 Ünüθ ber-: Dikkat etmek
 Üyşür-: Toplamak, Bir araya getirmek
 Üytgöşüg: Değişik, Farklı, Sıradışı, Özel

W

Waĵip: Gerekli, Önemli, Vacip
 Wayt θal-: Zaman belirlemek
 Warata (Rus. Ворота): Evlerin girişlerinde bulunan büyük demir kapı
 Wi:lqa (Rus. Вилка): Çatal
 Wi:şqa (Rus. Вышка): Kule

Y

Ya:da-: Yorulmak, Bitkin düşmek
 Ya:da düş-: Hatırlamak
 Yalqa-: Bağışlamak, Kutsamak
 Yaman ğowu: Çok iyi
 Yanwar (Rus. Январь): Ocak ayı
 Yaŋqi: Biraz önceki, Bahsi geçen, Söz konusu
 Ya:ray: Silah
 Ya:şlar ğuromoθu: Gençlik kurulu

Ya:šin-: Kendinden büyüklere, kayınlara saygı göstermek amacıyla yaşmakla kapamak

Ya:šuli: Yaşlı

Ya:tda ğal-: Akılda kalmak

Ya:tdan čiq-: Unutmak

Yeke: Yalnız, Tek

Yekeje: Sadece, Yalnızca

Yiğir-: Kırışmak, Buruşmak

Yiğna-: Toplamak, Bir araya getirmek, Yiğmak

Yöri:te: Özel

Yüp pöktü: İp atlama

Yöri:telešdir-: Özelleştirmek, Değıştirmek, Uzmanlaşmak, İhtisaslaşmak

Yuw-: Yıkamak, Temizlemek

Yüp bök-: İp atlamak

Yürök qiθyanči: Sıkıcı

Z

Zapa:rq (Rus. Зоопарк): Hayvanat bahçesi

Đ

Đa:wod (Rus. Завод): Fabrika

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkmençe metinlerden hareketle diglossia, dil ilişkilerinde kod kopyalama konuları incelenmeye çalışılmıştır. Türkmenistan'ın başkenti Aşkabat şehrine gidilmiş ve çalışmanın temel verisini oluşturan ağız derlemesi yapılmıştır. Derlemeden elde edilen metinler transkribe edilmiştir. Yapılan derleme sonucu ortaya konan metin bazında yazılı metinlerde kullanılan Türkmençe ile standart Türkmençeyi oluşturan Ahal vilayeti Teke ağızı yani Aşkabat konuşması arasındaki farklar incelenmiş, bu farklılığın diglossia olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Aynı zamanda derlenen metinlerden yola çıkarak kod kopyalama örnekleri ortaya konmuştur.

Tezin ilk bölümünde diyalektolojinin kısa bir tanımı yapılmış, Türkmen diyalektolojisine değinilerek, SSCB öncesi dönemde ve SSCB döneminde Türkmen diyalektolojisi üzerine yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir.

Tezin "Türkmençe Diglosik Bir Dil midir?" adını taşıyan ikinci bölümünde, derlenen metinler incelendiğinde standart Türkmençe kabul edilen bu ağızda konuşma dili ve yazı dili arasında ileri derecede sesbilimsel farklar olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bölümde ilk olarak ölçünlü konuşma dili ve yazı dili arasındaki sesbilimsel farklar açıklanmış, daha sonra derlenen ağız metinleri verileri ile ulaşılabilirliği açısından, prestijli konuşma dilinin kullanılacağını varsayabileceğimiz televizyon haber programlarındaki spikerlerin konuşma dilleri karşılaştırılmıştır. Karşılaştırılan veriler sonucunda, günlük hayatta kullanılan ölçünlü dil ile haber spikerleri tarafından kullanılan dil arasında aynı eğilimlerin bulunduğu gözlemlenmiştir. Her iki alanda da dil kullanımındaki sesbilimsel özellikler aynı şekildedir.

Yazı dili ile prestijli ortamlarda, eğitim kurumlarında vb. kullanılan standart sözlü dil/konuşma dili arasında sesbilimsel anlamda dikkate değer farklılıklar görülmüştür. Türkmençeye Rusçadan geçmiş olan, cinsiyet karakteri taşıyan ve şahısların soyadlarını oluşturmak için kullanılan –(ý)Xw ekinin konuşma dilinde

–(ý)Xf biçimi duyulmaktadır: *Attayef* “Attaýew” (M5: 41), *Be:rdimuhamme:def* “Berdimuhamedow” (VH: 20019a) vb. Sözcük başında yer alan /b/ fonemi kendinden sonra akıcı veya sızıcı ünsüzün bulunmasıyla /w/ fonemine dönüşmektedir: *wä:ri* “bäri” (M5: 41), *wilen* “bilen” (VH: 2019b) vb. İki ünlü arasında bulunan /b/ fonemi /w/ fonemine dönüşmektedir. Bu durum /b/ foneminden önce veya sonra akıcı ünsüzün bulunmasıyla da gerçekleşebilir: *θentya:wir* “sentýabr” (M5: 41), *kä:wir* “käbir” (VH: 2019a) vb. Türkmencede sözcüklerin yapısında bulunan veya eklerle getirilen *ñ* (*genizcil n*) ünsüzü kendinden önce gelen öndamaksıl ünlüleri artdamaksıllaştırmaktadır: *iki mununju* “iki müñinji” (M5: 41), *kabine:tinñ* “kabinetiniñ” (VH: 2019a) vb. -mAk ekinden sonra *üçin* sözcüğünün getirilmesiyle -mAk ekinin sonunda yer alan -k konuşma dilinde -g’ye dönüşmektedir: *bilmegüçi:n* “bilmek için” (M7: 46), *alışmayüçi:n* “alışmak için” (VH: 2019b) vb. Türkmençe yazı dilinde, dudak uyumu kurallarına göre /o/, /ö/ ünlüleri sadece sözcüğün ilk hecesinde yazılmaktadır. Ancak konuşma dilinde sözcüğün sonraki hecesinde yer alan *a* ünlüsü *o*, *e* ünlüsü ise *ö* olarak telaffuz edilmektedir. Bu durumu her iki konuşma alanında da görülmektedir: *doyonloruñ* “doganlaryñ” (M7: 46), *yoqqoru* “ýokary” (VH: 2019b) vb.

Her iki bağlamda da kullanılan konuşma dili birbirinden ayrılmamakta, aksine benzerlik taşımaktadır. Bu durumda günlük konuşma dili ile haber programlarında kullanılan konuşma dili açısından *yüksek varyant* ve *düşük varyant* ayrımı yapabileceğimiz farklılıklar bulunmamaktadır. Bu iki alan arasındaki farklar sadece üslup ve terminolojidedir. Sesbilimsel özellikler konuşma dilinin kullanıldığı bu iki alanda da benzerlik göstermektedir. Sonuç olarak görülen bu benzerlikler doğrultusunda Türkmençe diglosik bir dil değildir cevabını vermek mümkündür.

“Dil İlişkileri ve Aşkabat Şehir Ağzının Durumu” başlığını taşıyan üçüncü bölümde derlenen metinler dil ilişkileri kapsamında ele alınmıştır. Sovyetler Birliği dönemindeki dil politikalarından bahsedilerek, Rusça ile Türkmençe arasındaki dil ilişkileri anlatılmaya çalışılmıştır. Bölümün içeriğini derlenen

metinlerde *kod kopyalama* konusu oluşturmuştur. Aşkabat'ta çoğu iletişim iki dilli olarak gerçekleşmektedir. Bu durumun en büyük sebebi SSCB döneminde uygulanan dil politikalarıdır. SSCB Döneminde Lenin yerleşme politikası izleyerek okuryazarlığı artırmak istemiştir. Okullar açılmaya başlamış ve zorunlu olmasa da Rusça öğretimine devam edilmiştir. Stalin iktidara geçtiğinde 1936 yılında çıkarmış olduğu yasa ile halkların dillerini kullanmalarını garanti altına almış olsa bile 1937 yılında çıkarmış olduğu başka bir yasa ile bütün okullarda Rusça öğretimini zorunlu hale getirmiş, Sovyet halklarının dili, Rusça lehine statü kaybetmiştir (Karabulut 2009: 76). SSCB'nin dağılmasından sonra Türkmenler Ruslarla iletişimini devam ettirmiş ve bu iletişimden etkilenecek çok genç yaşlarda Rusça öğrenmişlerdir.

Aynı şekilde son çeyrek yüzyılda ekonomik ve ticari sebeplerle Türklerin Türkmenistan'a gitmeleri, Türk okullarının açılması, Türk televizyon kanallarının izlenme oranının artması vb. sebepler Türkmenlerin kolay bir şekilde Türkçe öğrenmelerine ve konuşmalarına sebep olmuştur.

Derlenen Aşkabat şehir ağızı metinlerinde ağırlıklı olarak Rusça ve Türkçe kopyalar bulunmaktadır. Kopyaların çoğunun Türkmencenin ses özelliklerine uyum sağladığı görülmektedir. Bu kopyalar çoğunlukla genel kopya olmakla birlikte dikkat çeken seçilmiş ve karışık kopyalar da bulunmaktadır.

Derlenen metinlerdeki genel kopyaların birçoğu morfolojik, ses ve fonotaktik olarak yeniden biçimlendirilmemiş, basit yapılarıdır: Tkm. *Turtsa* "Türkiye" < Rus. Турция (Turtsiya), Tkm. *mi:ma:rliq* < TTü. mimarlık, Tkm. *qazan-* < TTü. kazan-, Tkm. *menniñir* "müdür, yönetici" < Rus. менеджер (me:nijir), Tkm. *direktir* "müdür" < Rus. директор (direktir), Tkm. *prablema* "problem, sorun" < Rus. проблема (prable:ma) vb. Kopyaların bir kısmı ise bir uyum stratejisi olarak morfolojik, ses ve fonotaktik olarak yeniden biçimlendirilerek Türkmenceye kopyalanmaktadır: Tkm. *kansert* "konser" < Rus. концерт (kantsert), Tkm. *telewitniya* "televizyon" < Rus. телевидение (televidenye), Tkm. *kaseda* "kaset" < Rus. кассета (kasse:ta) vb. Özellikle Rusçada cinsiyet

gösteren morfeplerin Türkmencede cinsiyet kategorisi bulunmadığından dolayı Türkmençeye eril cinsten veya Rusçada dişil cinsi gösteren morfeplerin düşürülerek kopyalandığı görülmektedir: Tkm. *maşin* “araba” < Rus. машина (maşi:na), Tkm. *fa:bri:k* “fabrika” < Rus. фабрика (fa:brika), Tkm. *si:men* “vardiya, değişim” < Rus. смена (sime:na) vb.

Rusça ve Türkçe sözcüklerde orijinalinde bulunmayan fakat Türkmençeye kopyalanırken ikincil uzunlukların meydana çıktığı genel kopyalar görülmektedir: Tkm. *pa:ra* “para” < TTü. para, Tkm. *pa:rya:sqa* “celp” < Rus. повестка (pavestka), Tkm. *zapa:rq* “hayvanat bahçesi” < Rus. зоопарк (zaopark), Tkm. *widyeyqa:mmera*: “video kamera” < Rus. видеокамера (vidya:kamera:) vb.

Metinlerde görülen seçilmiş kopya örneklerinde Rusçanın belli yapı özellikleri örnek alınmıştır: Tkm. *spi:set*, *spitseg*, *spi:sya* “gelin tarafından damat tarafına verilen, istenilenlerin yazılı olduğu liste” < Rus. список (spi:sak: liste). Burada Rusça *liste* anlamına gelen *список*, Türkmencede semantik olarak *gelin tarafından damat tarafına verilen, istenilenlerin yazılı olduğu liste* anlamına geliştirilmiş, terimleşmiş ve fonolojik olarak *spi:set*, *spitseg*, *spi:sya* şeklinde uyarlanmıştır. Seçilmiş kopya örneği Tkm. *ko:pya etdir*- “fotokopi çektir-” < Rus. сделать ксерокопию (sdelat’ kserekapiya: fotokopi çektir-) ise neredeyse *tam çeviri sözcük* varken diller arasındaki tipolojik benzemezlikten kaynaklanan farklar bulunmaktadır. Ayrıca yine bu örnekteki Rusça *сделать* ‘yar-, yaptır-’ anlamının Türkmencede *etdir*- olarak birebir kopyalanması da dikkat çekicidir.

Karışık kopyalar dillerde diğer iki kopya türüne göre daha az görülmektedir: *pidmet muo:llüm* örneğinde Rusça ‘konu, alan’ anlamına gelen *предмет* sözcüğü kopyalanarak ‘branş öğretmeni’ anlamında yapı oluşturmuştur vb.

Tezin dördüncü ve son bölümünde ise Aşabat şehrinden derlenerek elde edilen veriler sunulmuştur. Toplamda 9 metnin transkripsiyonu yapılmıştır. Transkripsiyonu yapılan metinlerin küçük bir sözlüğü oluşturulmuştur.

KAYNAKÇA

- AGABEKOV, S. (1904) Uçebnik Tyurkmenskogo Nareçiya s Prilojeniyem Sbornika Poslovits i Pogovorok Tyurkmen Zakaspiyskoy Oblasti. Aşkabat.
- AKAR, A. (2006) "Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları", *Turkish Studies* 2: 37-53.
- (2018) "Diyalektoloji Çalışmalarının Türk Dil Birliğine Katkıları Üzerine", *Yeni Türkiye*, Türk Dili Özel Sayısı, 1: 610-614.
- AMANSARIYEV, C. (1954) Severniy Govor Yomudskogo Dialekta Turkmenskogo Yazıka, Aşkabat, (kand. dissert.)
- AMANSARIYEV, C. (1970) *Türkmen Dialektologiyası*, Aşkabat: Türkmenistan Neşiryat.
- AKMAMEDOV, M. (1975) *Karadaşlinskiy Dialekt Turkmenskogo Yazıka*, Aşkabat, (Doçentlik tezi).
- ARAZKULIYEV, S. (1962) *Govorı Turkmen Dortkulsokgo Rayona Karakalpakskoy ASSR*, Aşkabat.
- ASLAN DEMİR, S. (2018) "Written and Spoken Turkmen" *Building Bridges to Turkish*. Eva Csato, Joakim Paslow, Emel Türker (Ed.), Einar Wigen. 33-39. Harrassowitz Verlag.
- ATACANOV, M. (1958) *Türkmen Dilinin Salır Dialekti*, Aşkabat: TSSRIA Dil ve Edebiyat Enstitüsü.
- AZİMOV, P., HİDİROV, M. N. ve SOPIYEV, G. (1960) *Hâzirki Zaman Türkmen Dili*. Aşkabat.
- BAGIYEV, H. (1965) *Olamskiy Dialekt Turkmenskogo Yazıka*, Aşkabat.
- BANGUOĞLU, T. (1986) *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK.
- BAYRAMDURDIYEV, B. (1965) *Türkmen Diliniň Teke Diyalektiniň Ahal Gepleşigi*, Aşkabat.
- BERDİYEV, P., S. Kürenov, K. Şamıradov, S., Arazkulyev (1970) *Türkmen Diliniň Dialektleriniň Oçerki*, Aşkabat.
- BERDİYEV, R. (1989) *Glagol v Dialektah i Govorah Turkmenskogo Yazıka*, Aşkabat.

- BERDİYEV R., KÜRENOV S., ŞAMIRADOV K. ve ARAZKULİYEV, S. (1970) *Türkmen Diliniň Dialektleriniň Oçerki* [Studies on Turkmen dialectology]. Aşgabat: Türkmenistan SSR Illmlar Akademiyası.
- BOBERG, C., NERBONNE J. ve WATT, D. (2018) *The Handbook of Dialectology*, ABD: Blackwell.
- BRASS, P. R. (1995) "Language and National Identity: Soviet Union and India", A. J. Motyl (edit.), *Thinking Theoretically About Soviet Nationalities: History and Comparison in the Study of the USSR*, New York: Colombia University Yayını, s. 107.
- CHAMBERS J. K., TRUDGILL P. (2004) *Dialectology*, Second Edition, Cambridge: Cambridge University Press.
- CRYSTAL, D. (2006) *How Language Works*, London: Penguin Group.
- ÇALIŞKAN, N. (2018) "Ağız Atlasları", Karahan, L. (Ed.) *Ağız Atlası Kılavuz Kitabı (Türkiye Türkçesi Ağız Atlasına Hazırlık)*, Ankara: Akçağ.
- ÇATIKKAŞ, A. (2001) *Örneklili Uygulamalı Türk Dili Kılavuzu*, Bursa: Alfa.
- ÇELİK DİNÇER A., SÖZERİ F. ve AYDIN Ö. (2019) "Çok Dillilik ve Dil Politikaları: Genel Çizgileriyle Dünyada ve Sovyetler Birliği'nde Dil Politikaları" *Madde, Diyalektik ve Toplum*, 2/1: 136-143.
- ÇARIYAROV B. ve ALTAYEV S. (1986) *Ulu Rusça – Türkmençe Sözlük I-II*, Moskova: Russkiy Yazık.
- ÇOMMADOV, O. (1975) *Dialekt Ata Turkmenskogo Yazıka*, Aşgabat.
- (1991) *Türkmen Dilinin Kerki Topar Dialektleri*, Aşgabat.
- ÇÖRLİYEV, O. (1964) *Mariyskiy Govor Turkmenskogo Yazıka*, Aşgabat.
- DALKILIÇ, L. Ç. (2017) Rus Dilinde Kiplik Parçacıkları: Anlamı, dildeki işlevi ve çeviri sorunları üzerine, *AVİD Avrasya incelemeleri dergisi, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*. Cilt 5: 167-198
- (2018) Rus Dilinde Zaman Anlamlarının Oluşumunda Görünüş Kategorisinin Etkisi, *DTCF Dergisi* 58.2: 1278-1299.
- DEMİR N. (2002) Ağız Terimi Üzerine, *Türkbilig*, 4: 105-116.
- (2009) Ağız Dokümantasyonu Niçin Gereklidir?, *Türkiye Türkçesi Ağızları Çalıştay Bildirileri*, 25-30 Mart 2008. Ankara: TDK. 183-192.

- (2020) *Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları*, Ankara, Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=Q0IRkUN1CjM>
- DOĞAN, M. (2001) *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Vadi Yayınları.
- DURDIMIRADOV, N. (1950) *Türkmen Diliniñ Alili Şivesi*.
- ERGİN, M. (1998) *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak.
- FERGUSON, C. A. (1959) *Diglossia*, Word 15. Reprinted in Dell Hymes, *Language in Culture and Society*, 429–39. New York: Harper and Row.
- (1972) *Language Structure and Language Use*, Standford: Standford University Press.
- FISHMAN, J. A. (1967) *Bilingualism with and without diglossia; diglossia with and without bilingualism*. Journal of Social Issues, 23. Revised and reprinted as “*Societal bilingualism: stable and transitional*”. In *Sociolinguistics: A brief introduction* (1970), 78–89, Rowley, MA: Newbury House.
- GRENOBLE, L. A. (2003) *Language Policy In The Soviet Union*, New York: Kluwer Academic Publishers.
- GÖKDAĞ, B. A. (2013). Türkmenistan’da dil politikaları, *Yeni Türkiye*, 53: 1-11.
- HIDIROV, M. N. (1960-1962). *Türkmen Diliniñ Tarihinden Materialler*, Aşabat.
- (1974), “Türkmen Diline Gızıklanmanıñ Soñkı Wagtlarda Güyçlenmegi”, Babayev K. (Ed.), *Türkmen Diliniñ ve Dialektologiyasının Problemaları*, Aşabat: TSSR Halk Magarıf Ministrliğı.
- HICKEY, R. (2018) “Dialectology, Philology and Historical Linguistics”, Boberg C., Nerbonne, J ve Watt D. (Ed.), *The Handbook of Dialectology*, ABD: Blackwell.
- HUDSON, R. A. (1996) *Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- JOHANSON, L. (1992), *Strukturelle Faktoren in turkischen Sprachkontakten*, Franz Steiner Verlag, Mainz.
- (2008) “Remodeling Grammar: Copying, Conventionalization, Grammaticalization” Siemund P., Kintana N. (Ed.), *Language Contact and Contact Languages*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

- (2010) "Turkic Language Contact" Hickey, R. (ed.) *The Handbook of Language Contact*. Malden, MA: Wiley-Blackwell. 652-672.
- (2014) *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*, (Çev. Nurettin Demir), TDK Yayınları: Ankara.
- ve Csató É. Á. (2016). Explorations of Turkic Languages and Varieties. Eker S., Çelik Şavk, Ü. (Ed.) *Tehlikedeki Türk Dilleri: Kuramsal ve Genel Yaklaşımlar / Endangered Turkic Languages: Theoretical and General Approaches*. Vol 1. Ankara: International Turkic Academy and Astana: International Turkish-Kazakh University, 189-198.
- KARABULUT, F. (2009) "İktidar ve Meşrulaştırma Mücadelesinin Odağı Orta Asya: Sovyetlerin Dil ve Eğitim Politikaları" *Bilig*, 50: 65-94.
- KIRKWOOD, M (1990) *Language Planning in the Soviet Union*, UK: Palgrave Macmillan.
- KLOSS, H. (1966) *German-American language maintenance efforts* . In J. A. Fishman (ed.), *Language Loyalty in the United States*, 206-52. The Hague: Mouton .
- KORKMAZ, Z. (1992) *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK.
- KULMANOV, G. (1960) *Geoklenskiy Dialekt Turkmenskogo Yazıka*. Aşgabat.
- (1991) *Geoklenskiy Dialekt Turkmenskogo Yazıka*. Aşgabat: İlim.
- LAFKIOUI, M. (2020), "Dialectology and Linguistic Geography" Vossen, R., Dimmendaal G. J. (Ed.), *The Oxford Handbook of African Languages*. Oxford: Oxford University Press. 104-124.
- MALMKJÆR, K. (2010) *The Routledge Linguistics Encyclopedia*, 3rd Edition, New York: Routledge.
- MAŞAKOV, H. (1949) *Türkmen Dilinin Çovdur Dialekti*.
- MAVIYEV, N. (1987) *Türkmen Dilinin Arabaçı Dialekti*, Aşgabat: Türkmenistan SSR İlimler Akademiyası.
- MENGLİYEVA, G. (1973) *Sakarskiy Dialekt Turkmenskogo Yazıka* , Aşgabat.
- MUHIYEV, H. (1959) *Türkmen Dilinin Nohur Dialekti*.
- NARTIYEV, N (1960) *Türkmen Dilinin Sarık Dialekti*.
- (1994) *Türkmen Dialektologiyasınıñ Esasları*, Çarcev.

- NURALIYEV, D. (1971) *Akademik A. N. Samoyloviç Türkmen Edebiyatı Hakkında*, İlim Neşriyatı, Aşgabat.
- ÖVEZOV, Y. (1995) *Türkmen Diliniň Kıraç Dialekti*, Aşgabat.
- POTSELUYEVSKI, A. P. (1927) Sobiraniye Turkemnskogo Folklor, *Turkmenovedeniye*, Ekim-Kasım: 2-3.
- (1934) Folklorniye Teksti, *Sovyetskiy Folklor*, I: 109-130.
- (1936) *Dialekti Turkemnskogo Yazıka*, Aşgabat.
- (1936) *Fonetika Turkemnskogo Yazıka*, Aşgabat: TGNİİ.
- SAPAROVA, G. (1970) *Dialekt Hasarli Turkemnskogo Yazıka*, Aşgabat.
- SCOTTON, C. M. (1986) Diglossia and code-switching . In J. A. Fishman (ed.) *The Fergusonian Impact, Vol. 2: Sociolinguistics and the Sociology of Language*, 403 15. Berlin: Mouton de Gruyter
- SCHIFFMAN H. F. (1998) Diglossia as a Sociolinguistic Situation, Coulmas, F (Ed.) *The Handbook of Sociolinguistics*, ABD: Blackwell.
- ŞAHİN, H. İ. (2011) "A. N. Samoyloviç ve Hocalı Molla'nın Türkmen Folkloruyla İlgili Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 30: 319-337.
- ŞAMIRADOV, K. (1960) *Zapadniye Govori Yomudskogo Dialekta Turkemnskogo Yazıka*, Aşgabat.
- ŞİMŞEK, Ç. S. (2006) Toplumdilbilim. Ahmet Kocaman (Ed.), *Dilbilim Temel Kavramlar Sorunlar Tartışmalar*. Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- TÖRE, M. (2017) *Türkmencenin Morfofonolojisi*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı.
- (2019) "Yazının Gizlediği Türkmençe Özellikler I: Türkmencede Dudak Uyumu" *Türkbilig*, 37: 35-42.
- UZMAN, M. (2017) Sovyet Birliği'nde Dil Politikası, *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl: 22, Sayı: 88, Güz: 41-56
- Vatan Haberleri (2019a), *Watan Habarlary 01.04.2019*, Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=5rolbo-IFU4>
- Vatan Haberleri (2019b), *Watan Habarlary 20.02.2019*, Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=wCQWDDJPj-0>

EK 3. ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172-300
Konu : Merve Nur KAYA

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencilerinden **Merve Nur KAYA**'nın **Doç. Dr. Sema ASLAN DEMİR** danışmanlığında yürüttüğü "**Türkmen Diyalektolojisi: Aşkabat Şehir Ağzı**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **6 Kasım 2018** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-izmalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 2eaff029-b548-4a3d-8cf4-8724fb343f0d kodu ile erişebilirsiniz. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Duygu Didem İLFRİ

